

Markus

«*Markus bayan qilghan xush xewer»*
Chömöldürgüchi Yehyaning telim bérishi

Mat. 3:1-12; Luqa 3:1-9, 15-17; Yh. 1:19-28

¹ Xudaning oghli Eysa Mesihning xush xewirining bashlinishi: □ ² Yeshaya peyghemberning yazmisida xatirilen'gendek: —

«Mana, aldingda elchimni ewetimen.

U séning yolungni aldin'ala teyyarlaydu. □ ■

³ Anglanglar, dalada birsining towlighan awazini!

U: «Perwerdigarning yolini teyyarlanglar,
 Uning üçhün chighir yollirini tüptüz qilinglar!» —
 deydu». □ ■

⁴ Kishilerni chömöldürüşh élip baridighan
 Yehya peyghember chöl-bayawanda peyda bolup,
 gunahlargha kechürüm élip kélidighan, towa

□ **1:1** «**Eysa Mesihning xush xewiri**» — özi élip kelgen, özi togruluq xush xewerdur. «**xush xewirining bashlinishi**» — Markus Eysa Mesih togruluq bu xush xewerning özi Xuda alemni yaratqinidek yéngi bir bashlinish keldi, dep körsetmekchi bolushi mumkin («Yar.» 1:1). □ **1:2** «**Mana, aldingda elchimni ewetimen.** U séning **yolungni aldin'ala teyyarlaydu**» — sözligüchi Xuda Özi, elwette. Mushu sözler awwal «Mis.» 23:20 hem «Mal.» 3:1de köründü. ■ **1:2** Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mat. 11:10; Luqa 7:27. □ **1:3** «**Anglanglar, dalada birsining towlighan awazini!** U: «**Perwerdigarning yolini teyyarlanglar, Uning üçhün chighir yollirini tüptüz qilinglar!**» — «Yesh.» 40:3. ■ **1:3** Yesh. 40:3; Mat. 3:3; Luqa 3:4; Yuh. 1:23.

qilishni bildüridighan *sugha* «chömöldürüş»ni jakarlashqa bashlidi. □ ■

5 Pütün Yehudiye ölkisidikiler we pütkül Yérusalém shehiridikiler uning aldigha chiqip, gunahlirini iqrar qilishi bilen uning teripidin Iordan deryasida tömöldürüldi. ■ **6** Yehya bolsa töge yungidin qilin'ghan kiyim kiygen, bélige kön tasma baghlighanidi; yémekliki chéketke bilen yawa here hesili idi. ■ **7** U mundaq dep jakarlaytti: — Medin quđretlik bolghan biri mendin kéyin kélédu. Men hetta éngiship keshlirining boghqu-chini yéshishkimu layiq emesmen! ■ **8** Men silerni sughila tömöldürimen, lékin u silerni Muqeddes Rohqa tömöldürudu. ■

Mesihning tömöldürülüshi we sinilishi *Mat. 3:13-17; Luqa 3:21-22*

9 Shu künlerde shundaq boldiki, Eysa Galiliye ölkisining Nasaret shéhirdin kélép, Yehya teripidin Iordan deryasida tömöldürüldi.
10 Ü sudin chiqqandila, asmanlarning yérilip,

□ **1:4** «Yehya **chöl**-bayawanda **peyda bolup...**» — erebche «Yehya» dégen isim ibraniy tilida we grék tilida uchraydighan «Yuhanna» dégen isimdir; menisi, «Perwerdigarning méhir-shepqiti»dur. «**gunahlargha kecherüm élip kéléidighan, towa qilishni bildüridighan «chömöldürüş»**» — «tömöldürüş» bolsa, sugha tömöldürüşni körsitudu. Bashqiche éytqanda, «yaman yolliringlardın yénip, towa qilinglar! Towa qilghanlıqınlarnı bildürüş üçhün sugha tömöldürüşni qobul qilinglar. Shundaq qilghanda, Xuda silerni kechürüm qilidu!» — Dégendek. ■ **1:4**
Mat. 3:1; Luqa 3:3; Yuh. 3:23. ■ **1:5** Mat. 3:5; Luqa 3:7. ■ **1:6**
2Pad. 1:8; Law. 11:22; Mat. 3:4. ■ **1:7** Mat. 3:11; Luqa 3:16;
Yuh. 1:27. ■ **1:8** Yesh. 44:3; Yo. 2:28,29; Mat. 3:11; Ros. 1:5; 2:4;
11:15,16; 19:4.

Rohning kepter qiyapitide chüshüp, öz üstige qonuwatqanlıqını kördi. □ ■ 11 Shuning bilen asmanlardın: «Sen Méning söyümlük Oghlum, Men sendin toluq xursemnen!» dégen bir awaz anglandı.■

12 We Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi. □ ■ 13 U chölde qiriq kün turup, Sheytan teripidin sinilip turattı. U shu yerde yawayı hayvanlar bilen bille idi; shu künlerde perishtiler uning xizmitini qildi.□

*Eysaning tööt béliqchini chaqirishi
Mat. 4:12-22; Luqa 4:14-15; 5:1-11*

14-15 Emdi Yehya solan'ghandin kéyin, Eysa Galiliye ölkisige béríp: «Waqit-saiti toshti, Xudanıng padishahlıqi yéqinlashti! Towa qilinglar, xush xewerge ishininglar!» dep Xudanıng

□ 1:10 «Rohning kepter qiyapitide chüshüp, öz üstige qonuwatqanlıqını kördi» — «Roh» Xudanıng Rohi, Muqeddes Rohnı körsitudı. «kepter qiyapitide» — yaki «paxtek qiyapitide». Grék tilida bu qush «péristéra» dep atılıdu. «péristéra» grék tilida hem kepterni hem paxteknimu körsitudı. ■ 1:10 Mat. 3:16; Luqa 3:21; Yuh. 1:32. ■ 1:11 Zeb. 2:7; Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pét. 1:17.

□ 1:12 «We Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi» — «Roh» — Xudanıng Rohi, Muqeddes Rohnı körsitudı. «....Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi» — grék tilida «...Roh derhal uni chöl-bayawan'gha ittirip chiqardi» déyildi.

■ 1:12 Mat. 4:1; Luqa 4:1. □ 1:13 «U chölde qiriq kün turup, Sheytan teripidin sinilip turattı» — bu ayetke qarighanda, u chöl-bayawanda qiriq kün turghanda, Sheytanning sinaqlıri toxtimay dawamlashturulghanıdi. «Matta» we «Luqa»da xatirilen'gen sinaqlar bu qiriq künning axırıda kelgen bolup, sinaqlar ewjige chiqqanıdi.

padishahliqining xush xewirini jakarlashqa bashlidi. □ ■

16 *Shu künlerde u Galiliye déngizi boyida kétiwétip, Simon bilen inisi Andriyasni kördi. Ular béliqchi bolup, déngizgha tor tashlawatatti.* □ ■ **17** Eysa ulargha:

— Méning keynimdin ménginglar, men silerni adem tutquchi béliqchi qilimen! — dédi. □ ■ **18** Ular shuan torlirini tashlap, uninggha egiship mangdi.

■ **19** U shu yerdin bir'az ötüp Zebediyning oghli Yaqupni inisi Yuhanna bilen kördi. Bu ikkisi kémide turup torlirini ongshawatatti. ■ **20** U shuan ularnimu chaqirdi. Ular atisi Zebediyni medikarlar bilen bille kémide qaldurup, özliri uning bilen mangdi.

*Eysaning jin chaplashqan ademni azad qilishi
Luqa 4:31-37*

21 Ular KeperNahum shehirige kirdi. Shabat künü u udul sinagogqa kirip, telim bérishke bashlidi. □ ■ **22** Xalayiq uning telimige heyranuhes bo-

□ **1:14-15** «Xudaning padishahliqining xush xewiri» — yaki «Xudaning xush xewiri». ■ **1:14-15** Mat. 4:12; Luqa 4:14; Yuh. 4:43. □ **1:16** «Ular béliqchi bolup, déngizgha tor tashlawatatti» — mushu xil tor adette kémining keynidin tartilatti.

■ **1:16** Mat. 4:18. □ **1:17** «men silerni adem tutquchi béliqchi qilimen!» — «ademni tutquchi» mushu yerde «tutush» ziyan yetküzüsh yaki ulardin paydilinish üçhün emes, belki ularni Sheytanning ilkidin élip qutquzushni körsitudu. ■ **1:17** Yer. 16:16; Ez. 47:10. ■ **1:18** Mat. 19:27; Mar. 10:28; Luqa 5:11; 18:28.

■ **1:19** Mat. 4:21. □ **1:21** «U udul sinagogqa kirip, telim bérishke bashlidi» — «sinagog»lar — Yehudiylarning ibabet qilishqa yighthilidighan jayliri. «Tebirler»ni körüng. ■ **1:21** Mat. 4:13; Luqa 4:31.

lushti. Chünki uning telimliri Tewrat ustazliriningkige oxshimaytti, belki tolimu nopuzluq idi. ■

23 Sinagogta napak roh chaplashqan bir adem bar idi. U:□ ■

24 — I Nasaretlik Eysa, biz bilen karing bolmisun! Sen bizni yoqatqili keldingmu? Men séning kimlikingni bilimen, sen Xudanинг Muqeddes bolghuchisisen! — dep towlaytti.

25 Lékin Eysa *jin'gha* tenbih béríp: — Aghzingni yum, bu ademdin chiq! — dédi.

26 Napak roh héliqi ademning ténnini tartishturup, qattiq warqirighiniche uningdin chiqip ketti.

27 Xalayiq hemmisi buningdin intayin heyran bolup, özara ghulghula qiliship:

— Bu qandaq ish? Yéngi bir telimghu! Chünki u hoquq bilen hetta napak rohlarghimu buyruq qilalaydiken, ularmu uning sözige boysunidiken, — déyishti. **28** Buningdin uning shöhriti shu haman pütün Galiliye ölkisining etrapigha pur ketti.

Eysanining Simonning öyide bimarlarni saqaytishi
Mat. 8:14-17; Luqa 4:38-41

29 Ular sinagogdigin chiqipla, Yaqup we Yuhanna bilen Simon we Andriyasning öyige bardi. ■

30 Emma Simonning qéyananisi qizitma ichide yétip qalghanidi. Ular derhal uning ehwalini *Eysagha* éytti. **31** U ayalning qéshiga béríp, qolidin tutup, yólep öre turghuzdi. Uning qizitmisi derhal yandi we u ularni kütüşke kirishti.

■ **1:22** Mat. 7:28; Luqa 4:32. □ **1:23** «napak roh» — jinni körsitudi, elwette. Emma bundaq ibare jinlarning eyni napakliqini tekitleydu. ■ **1:23** Luqa 4:33. ■ **1:29** Mat. 8:14; Luqa 4:38.

³² Kechqurun kün patqanda, kishiler barlıq aghriqlarnı we jin chaplashqanlarnı uning aldığa élip kéléşti. □ ■ ³³ Pütün sheherdikiler ishik aldığa toplashqanidi. ³⁴ Shuning bilen u her türlük késellerge giriptar bolghan nurghun kishilerni saqaytti we nurghun jinlarnı kishilerdin heydiwetti. Lékin u jinlarning gep qılıshqa yol qoymidi, chünki ular uning kim ikenlikini bilishetti.

*Dua qılısh, telim bérish
Luqa 4:42-44*

³⁵ Etisi etigen tang téxi atmastinla, u ornidin turup, *sheherdin* chiqip, xilwet bir jaygha bérip dua-tilawet qıldı. ■ ³⁶ Simon bilen uning hemrahliri uni izdep chiqtı. ³⁷ Uni tapqanda:

— Hemme adem séni izdishiwatidu! — déyishti. ³⁸ U ulargha:

— Bashqa yerlerge, etraptiki yézilarghimu söz-kalamnı jakarlıshım üçün baraylı. Chünki men del mushu ish üçün kéléshim, — dédi. □ ■

³⁹ Shundaq qılıp, u pütkül Galiliye ölkisini aylınıp, sinagoglırıda söz-kalamnı jakarlaytti hemde jinlarnı kishilerdin heydiwétetti.

- **1:32** «Qechqurun kün patqanda, kishiler barlıq aghriqlarnı we jin chaplashqanlarnı uning aldığa élip kéléşti» — shu künü «shabat künü» (dem élish künü) bolup, xelq bimarlarlarnı Eysanıng aldığa kötüüp apirish üçün kechqurun'ghiche kütkenidi. Ibraniylargha nisbeten «yéngi bir kün» kechqurunda bashlinidi.
- **1:32** Mat. 8:16; Luqa 4:40. ■ **1:35** Mat. 14:23; Luqa 4:42.
- **1:38** «Chünki men del mushu ish üçün kéléshim» — grék tilida «chünki men del mushu ish üçün chiqishim». ■ **1:38** Yesh. 61:1; Luqa 4:18;43.

*Eysaning maxaw késeli saqaytishi
Mat. 8:1-4; Luqa 5:12-16*

40 Maxaw késili bar bir kishi uning aldigha kélip yélinip, tizlinip turup:

— Eger xalisingiz, méni késilimdin pak qilalaysiz! — dep ötündi. □ ■

41 Eysa ichi aghrighach qolini sozup uninggha tegküzüp turup:

— Xalaymen, pak qilin'ghin! — déwidi, **42** shu söz bilenla maxaw késili derhal bimardin kétip, u pak qilindi. **43** U uninggha:

— Hazir bu ishni héchkimge éytma, belki udul bérip *mes'ul* kahin'gha özüngni körsitip, kahinlarda guwahliq bolush üçün, Musa bu késeldin paklan'ghanlargha emr qilghan *qurbanliqlarni sun'ghin*, — dep uni qattiq agahlandurup yolgha saldi. □ ■

45 Biraq u adem chiqip, bu ishni köp yerlerde jar sélip, keng yéyiwtti. Shuning bilen Eysa héchqandaq sheherge ochuq-ashkara kirelmey, belki sheherler sirtidiki xilwet jaylarda turushqa mejbur boldi; xalayıq her tereptin uning yénigha

□ **1:40** «**maxaw késili bar bir kishi**» — «maxaw késili» bir xil qorqunchluq tére késili bolup, Yehudiylar bu xil késelge girip tar bolghanlarni napak dep qarap ulargha qet'iy yéqinlashmaytti.

■ **1:40** Mat. 8:2; Luqa 5:12. □ **1:43** «**Musa bu késeldin paklan'ghanlargha emr qilghan qurbanliqlarni sun'ghin**» — Musa peyghember Tewrat qanunida shundaq emrni körsetken: — Bir maxaw késili saqaytilghan bolsa, u muqeddes ibadetxanığha bérip, özining saqaytilghanlıqını kahin'gha körsitip, andin maxaw késilidin saqayghanlar qılıshqa tégishlik qurbanliqlarni sunushi kerek idi. Shübhisiszki, Musa peyghemberdin bashlap Mesih Eysa kelgüche, bu murasim héch ötküzülüp baqqan emes idi. «Law.» 14-babni körüng. ■ **1:43** Law. 13:2; 14:1.

toplishatti.

2

*Eysaning palech ademni saqaytishi
Mat. 9:1-8; Luqa 5:17-26*

1 Birnechche kündin kéyin u qaytidin Kepernahumgha kirdi. U öydiken, dégen xewer tarqiliwidi.■ **2** shunche köp adem u yerge yighthildiki, hetta ishik aldidimu put dessigüdek yer qalmighanidi. U ulargha söz-kalam yetküzüwatatti.

3 Mana shu esnada, birnechche adem uning aldigha bir palechni élip keldi; uni ulardin töti kötürüp ekelgenidi.■ **4** Ademning köplükidin uninggha yéqinlishalmay, ular uning üstdidin Ögziní téship, töshük achqandin kékiny palechni zembil bilen *Eysaning aldigha chüshürdi*.□ **5** Emdi Eysa ularning ishenchini körüp palechke:

— Balam, gunahliring kechürüm qilindi, — dédi.

6 Lékin u yerde olturghan bezi Tewrat ustazliri könglide gumaniy soallarni qoyup: **7** «Bu adem néme üchün mundaq deydu? U kupurluq qiliwatidighu! Xudadin bashqa kimmu gunahlarni kechürüm qilalisun?» déyishti.■

8 Eysa shuan rohida ularning köngülliride shundaq gumaniy soallarni qoyuwatqanlıqını bilip yétip, ulargha mundaq dédi:

■ **2:1** Mat. 9:1; Luqa 5:17. ■ **2:3** Mat. 9:1; Luqa 5:18. □ **2:4**

«uning üstdidin Ögziní téship, töshük achqandin kékiny...» — awwal Ögzining kahishlirini élishi kérek idi. ■ **2:7** Zeb. 32:5; 51:2-4; Yesh. 43:25.

— Siler köngülde némisqqa shundaq soallarni qoysisiler? ⁹ Mushu palechke: «Gunahliring kechürüm qilindi!» déyish asanmu, yaki «Ornungdin tur, zembil-körpengni yighishturup mang!» déyish asanmu? ¹⁰ Emma hazir silerning Insan'oghlining yer yüzide gunahlarni kechürüm qilish hoquqigha ige ikenlikini bilishinglar üçhün, — U palech késelge:

¹¹ — Sanga éytayki, ornungdin tur, zembil-körpengni yighishturup öyüngge qayt! — dédi. ¹² U derhal ornidin des turup, zembil-körpisini yighishturdi we hemmeylenning köz aldida öyдин чиқип кетти. Hemmeylen qattiq heyran qélip Xudani ulughliship:

— Mushundaq ishni ezeldin körüp baqmaghaniduq, — déyishti.

Eysaning Lawiyni muxlisliqqa chaqirishi — «gunahkarlar» bilen hemdastixan olturushi

Mat. 9:9-13; Luqa 5:27-32

¹³ U yene déngiz boyigha qarap mangdi. Kishiler topi uning etrapigha olishiwaldi. U ulargha telim berdi.■

¹⁴ U yoldin ötpü ketiwaqtqanda, baj alidighan orunda olturghan Alfayning oghli Lawiyni körüp, uningga:

— Manga egeshkin, — dédi. U ornidin turup, uningga egeshti.□

¹⁵ We shundaq boldiki, u *Lawiyning* öyide dastixanda olturghanda, nurghun bajirlar we

■ **2:13** Mat. 9:9; Luqa 5:27. □ **2:14** «**baj alidighan orunda olturghan Alfayning oghli Lawi...»** — «Lawiy»ning bashqa ismi «Matta» idi.

gunahkarlar Eysa we uning muxlisliri bilen hemdastixan boldi. Bundaq kishiler xéli köp idi, ularmu uninggha egeshkenidi. □ 16 Emdi Tewrat ustazliri we Perisiyler uning gunahkarlar we bajgirlar bilen bir dastixanda olturghanlıqını körüp, muxlislirigha:

— U némishqa bajgir we gunahkarlar bilen bir dastixanda yep-ichip olturidu?! — déyishti. □

17 Buni anglighan Eysa ulargha:

— Saglam adem emes, belki bimarlar téwipqa mohtajdur. Men heqqaniylarnı emes, belki gunahkarlarnı chaqırghılı keldim, — dédi. □ ■

□ 2:15 «**dastixanda olturghanda**» — grék tilida «dastixanda yatqanda» bilen ipadilinidu. Shu chagharda kishiler dastixan sélin'ghan shire etrapida yanpashlap yatqan halda ghizalinishatti. **«nurghun bajgirlar we gunahkarlar Eysa we uning muxlisliri bilen hemdastixan boldi»** — «bajgirlar» Israilning zéminini ishghal qilghan rimliqlar üçün öz xelqidin baj yighip bérídighan we shu sewebtin nepretke uchrighan Yehudiylar. «**gunahkarlar**» — Tewrat-injil boyiche herbir adem gunahkar, elwette. Lékin mushu ayettiki «gunahkarlar» dégen söz, hali chong Perisiyler we Tewrat ustazliri teripidin alahide «gunahkarlar» dep atalghan bajgirlar, pahishe ayallar, hetta sawatsiz kishiler qatarliqlarnı közde tutidu. □ 2:16 «**Tewrat ustazliri we Perisiyler...**» — «Perisiyler» qattiq teleplik bir diniy mezheptikiler idi. Ular togruluq «Tebirler»ni körüng. □ 2:17 «**heqqaniylarnı emes, belki gunahkarlarnı chaqırghılı keldim**» — mushu muhim sözide «gunahkarlar» dégini, özlirining gunahkar ikenlikini tonup yetkenlerni közde tutidu, elwette. Chünki hemme adem gunahkardur. «Heqqaniylar» Perisiylerdeki özini heqqaniy dep hésablıghanlarnı körsitudu. Shunga Mesih shundaq kishilerni chaqıralmaytti. ■ 2:17 Mat. 9:13; 21:31; Luqa 5:32; 19:10; 1Tim. 1:15.

*Yéngi konidin ewzeldur
Mat. 9:14-17; Luqa 5:33-39*

18 Emdi Yehyaning muxlisliri bilen Perisiyler roza tutuwatatti. Beziler uning aldigha kélip:

— Némishqa Yehyaning muxlisliri we Perisiylerning muxlisliri roza tutidu, lékin séning muxlisliring tutmaydu? — dep sorashti. ■

19 Eysa jawaben mundaq dédi:

— Toyi boluwatqan yigit téxi toyda hemdastixan olturghan chaghda, méhmanliri roza tutup oltursa qandaq bolidu!? Toyi boluwatqan yigit toyda bolsila, ular héchqandaq roza tutalmaydu. □ ■

20 Emma shu künler kéliduki, yigit ulardin élip kétildiu, ular shu künde roza tutidu. □

21 Héchkim kona könglekke yéngi rexttin yamaq salmaydu. Undaq qilsa, yéngi yamaq *kiriship*, kona kiyimni tartishturup yirtiwétidu. Netijide, yirtiq téximu yoghinap kétidu. □ **22** Héchkim yéngi sharabni kona tulumlargha qachilimaydu. Eger undaq qilsa, sharabning *échishi bilen* tulumlar yérilip kétidu-de, sharabmu tökülüp kétidu hem tulumlarmu kardin chiqidu. Shuning üchün yéngi sharab yéngi tulumlargha qachilinishi kérek. ■

■ **2:18** Mat. 9:14; Luqa 5:33. □ **2:19** «*toy* méhmanliri» — grék tilida «merike zalining perzentliri» dégen ibare bilen ipadilinidu.

■ **2:19** Yesh. 62:5; 2Kor. 11:2. □ **2:20** «*yigit* méhmanlardin élip *kétildiu*» — bu sözler Eysaning ölümü özige egeshkenlerge qayghu-hesret élip kélidighanlıqını körsitudıghan bersharet. □ **2:21** «*Héchkim kona könglekke yéngi rexttin yamaq salmaydu*» — yéngi rext kiriship kétidu, elwette. ■ **2:22** Mat. 9:17.

Insan'oghli «Shabat künining Igisi»dur 23-ayettiki izahatni körüng

Mat. 12:1-8; Luqa 6:1-5

23 Bir shabat küni shundaq boldiki, u bughdayliqlardin ötüp kétiwatatti. Uning muxlisliri yolda méngiwatqanda bashaqlarni üzüşké bashlidi. □ ■ 24 Perisiyler uninggha:

— Qara, ular néminshqa shabat küni *Tewratta cheklen'gen* ishni qilidu? — déyishti. □ ■

25 U ulargha:

— *Padishah Dawutning özi we hemrahliri hajetmen bolghanda, yeni ach qalghanda néme qilghanlıqını muqeddes yazmilardin oqumaghanmusiler?* □ ■ 26 — Démek, Abiyatar bash kahin bolghan waqtida, u Xudaning öyige kirip, Xudagha

□ 2:23 «**Bir shabat künini shundaq boldiki, ...»** — «shabat künini» (dem élisch künini) togruluq «Tebirler»ni körüng. Bu shenbe künini, Tewrat kaléndari boyiche heptining yettinchi künini bolup, Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche Israildiki herbir insan we mal-charwilarmu shu künini herqandaq ish-xizmet qilmay, dem élishi kérek idi. ■ 2:23 Qan. 23:24; Mat. 12:1; Luqa 6:1.

□ 2:24 «**Tewratta cheklen'gen ish»** — Tewrat qanunida cheklen'gen, démekchi. Tewrat qanuni boyiche dem élisch künini «xaman tépish» «xizmet» dep qarilip, qanun'gha xilaplıq ish dep hésablinishi kérek idi, elwette. Perisiyler muxlislarning danlarni yéyish üchün aqlishini «xaman tepkenlik» dep qarighan. Emdi bashaqlarni üzüp yéyish ziraetlerge orghaq sélish bilen oxshashmu yaki oxshash emesmu, buninggha oqurmenler Mesihning jawabini oqup özi birnéme désun! «Matta»diki «qoshumche söz»imizde mushu ish togruluq izahatlimizni körüng. ■ 2:24

Mis. 20:10. □ 2:25 «**Dawutning... ach qalghanda néme qilghanlıqını muqeddes yazmilardin oqumaghanmusiler?**»

— «oqumaghanmusiler?» dégen söz Perisiylerning daim reqibliridin soraydighan soal shekli idi. ■ 2:25 1Sam. 21:6.

atalghan, Tewratta peqet kahinlarning yéyishigila bolidighan nanlarni *sorap* yégen, shundaqla hemrahlirighimu bergen? — dédi. □ ■

27 U ulargha yene:

— Insan shabat küni üçün emes, shabat küni insan üçün yaritildi. **28** Shuning üçün, Insan'oghli shabat küniningmu Igisidur, — dédi. □ ■

3

Qoli qurup ketken bimarning saqaytilishi
Mat. 12:9-14; Luqa 6:6-11

1 U yene sinagogqa kirdi. Shu yerde bir qoli yigilep ketken bir adem bar idi. ■ **2** *Perisiyler* Eysaning üstdidin erz qilayli dep shabat künide

□ **2:26** «Abiyatar **bash kahin bolghan waqtida**» — «1Sam.» 21:1-7 boyiche, Abiyatar resmiy bash kahin bolmighan. Lékin Injil dewridiki ehwalgha oxshash, ikki adem bashqa-bashqa yerde bolsa ikkisi shu rolda bolushi mumkin (Mesih yer yüzide xizmet qilghan mezgilde Qayafa isimlik hem Annas isimlik ikki adem oxshash bir waqitta «bash kahin» idi). «**Dawut** Xudaning öyige kirip, Xudagha atalghan, Tewratta peqet kahinlarning yéyishigila bolidighan nanlarni sorap yégen, shundaqla hemrahlirighimu bergen?» — bu weqe «1Sam.» 21:1-7de xatirilen'gen. ■ **2:26** Law. 24:9. □ **2:28** «*Insan'oghli*» — Mesihning özini körsitudu. Bu ibare toghruluq «Tebirler»ni körüng. ■ **2:28** Mat. 12:8; Luqa 6:5. ■ **3:1** Mat. 12:9; Luqa 6:6.

késel saqaytidighan-saqaytmaydighanlıqını paylap yüretti. □ 3 Eysa qoli yigilep ketken ademge:
— Ornundigin turup, otturigha chiqqin! — dédi.

4 Andin, sinagogdikilerdin:

— Tewrat qanunigha uyghun bolghini shabat künü yaxshılıq qilishmu, yaki yamanlıq qilishmu? Janni qutquzushmu yaki halak qilishmu? — dep soridi. Lékin ular zuwan sürüshmdi.

5 U ghezep bilen etrapigha nezer sélip ulargha köz yükürtüp, ularning tash yüreklikidin qayghurdi. Andin u késelge:

— Qolungi uzat, — dédi. U qolini uzitiwidi, qoli eslige keltürüldi. □ ■

6 Emdi Perisiyler derhal sirtqa chiqip, uni qandaq yoqitish toghrisida Hérod *padishahning* terepdarlıri bilen meslihet qilishqa bashlidi. □ ■

□ 3:2 «**Perisiyler** Eysaning üstidin erz qilayli dep shabat künide késel saqaytidighan-saqaytmaydighanlıqını paylap yüretti» — ularning qilmaqchi bolghan erzi bolsa «U shabat künide késeli saqaytsa, «ishligen» yaki «xizmet qilghan»gha barawer bolidu, shunga (ularning chüshinishiche) «Tewrat qanunigha xilaplıq qilghan» bolidu. □ 3:5 «**qoli eslige keltürüldi**» — keltürüldi» dégen péilning «mejhul shekli» bizge bu ishni Xuda Özi qilghan, dégenni uqturidu. Emdi ular bu möjizini «shabat künide yaratqanlıqi» üçün zadi kimni eyiblimekchi? ■ 3:5 1Pad. 13:6.

□ 3:6 «**Hérod padishahning terepdarlıri**» — Hérod padishah we uning terepdarlıri toghruluq «Tebirler»ni körüng. Lékin bizge eng heyran qalarlıqi belkim shuki, Rebbimiz telim bérishke bashlıghanda, bir-birige küshende bolghan ««Hérod terepdarlıri» we Perisiyler hemkarlıship, Eysani yoqitishqa meslihetlishidu («Mat.» 22:16nimu körüng). Mana qarangghuluqqa tewe bolghan kishiler haman birinchi bolup nur bilen dushmanlishidu («Yh.» 1:5, 3:19). ■ 3:6 Mat. 12:14; Yuh. 10:39; 11:53.

Déngiz boyidiki top-top ademler

7-8 Andin Eysa muxlisliri bilen bille u yerdin ayrılip déngiz boyigha ketti; Galiliye ölkisidin chong bir top ademler uninggha egiship bardi; shundaqla uning qilghan emellirini anglighan haman, pütün Yehudiye ölkisidin, Yérusalém shehiridin, Idumiya ölkisidin, Iordan deryasining qarshi teripidin, Tur we Zidon sheherlirining etrapidiki jaylardin zor bir top ademlermu uning yénigha kéishti. □ ■ 9 U ademlerning köplikidin özini qistap qoymisun dep muxlislirigha kichik bir kémining uninggha yéqin turushini tapilidi. 10 Chünki u nurghun bimarlarni saqaytqini tüpeylidin herqandaq waba-késelliklerge giriptar bolghanlarning hemmisi uninggha *qolumni* bir tegküzungalsam dep qistiship kéishtenidi. 11 Napak rohlar *chaplishiwalghanlar* qachanla uni körse, uning aldigha yiqilip: «Sen Xudaning Oghlisen!» dep warqirishatti. 12 Lékin u *napak rohlargha* özining kim ikenlikini ashkarilimasliqqa qattiq tenbih bérip agahlanduratti.

Eysaning on ikki rosulni tallishi

Mat. 10:1-4; Luqa 6:12-16

13 U taghqqa chiqip, özi xalighan kishilerni yénigha chaqirdi; ular uning yénigha kéishti. ■ 14 U ulardin on ikkisini özi bilen bille bolushqa, söz-kalamni jakarlashqa, 15 késellerni saqaytish we jinlarni

□ 3:7-8 «Idumiya ölkisi» — «Idumiya» Tewratta «Édom» déyildi.

■ 3:7-8 Mat. 4:25; Luqa 6:17. ■ 3:13 Mat. 10:1; Mar. 6:7;

Luqa 6:13; 9:1.

heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti. □
16 U békitken on ikki kishi: Simon (u uninggha Pétrus dep isim qoyghan), **17 Zebediyning oghli Yaqup we uning inisi Yuhanna,** (u ularni «Binni-Regaz», yeni «Güldürmama oghulliri» depmu atighan), □
18 Andriyas, Filip, Bartolomay, Matta, Tomas, Al-fayning oghli Yaqup, Taday, milletperwer dep atalghan Simon □ **19 we uninggha satqunluq qilghan Yehuda Ishqariyotlardin ibaret.**

Eysa Sheytandin küchlükter

Mat. 12:22-32; Luqa 11:14-23; 12:10

20 U öye qaytip kelgendifin kéyin, u yerge yene shunche nurghun ademler toplandiki, ularning hetta ghizalan'ghudekmu waqtı chiqmidi. ■
21 Eysaning ailisidikiler buni anglap, uni tutup kélishke bérishi. Chünki ular uni «Eqlini yoqitiptu» dégenidi.

-
- **3:15 «U ulardin on ikkisini özi bilen bille bolushqa... jinlarni heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti»** — (14-15-ayet) bezi kona köchürmilerde 14-15-ayette «U ulardin on ikkisini «rosullar» dep atap, özi bilen bille bolushqa, söz-kalamni jakarlashqa we jinlarni heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti» déyildi. □ **3:17 «Zebediyning oghli Yaqup we uning inisi...»** — yaki «Zebediyning oghli Yaqup we uning akisi...». «**u ularni «Binni-Regaz», yeni «Güldürmama oghulliri» depmu atighan**» — mushu yerde biz bu isimni ibraniy tilidiki ahangi boyiche alduq. «Regaz» ibraniy tilida adette «ghezep, qehr»ni bildürudu. Qarighanda ular ikkilisi eslide intayin térikkek idi! Grék tilida teleppuz «Boanerges» dep oqulidu. □ **3:18 «milletperwer dep atalghan Simon»** — yaki «Qanaanlıq Simon». Yehudiy «milletperwerliri» yaki «milletçilirli» wetinini Rim impériyesidin azad qilish üçhün zorawanlıq yoli bilen küresh qilghuchilar idi. ■ **3:20 Mar. 6:31.**

22 Yérusalémdin chüshken Tewrat ustazliri bolsa: «Uningda Beelzibub bar», we «U peqet jinlarning emirige tayinip jinlarni qoghliwétidiken», déyishetti. □ ■

23 Shuning üchün u *Tewrat ustazlirini* yénigha chaqirip, ulargha temsillerni ishlitip mundaq dédi:

— Sheytan Sheytanni qandaqmu qoghlisun? ■

24 Eger padishahliq öz ichidin bölünüp özara soqushqan bolsa shu padishahliq put tirep turalmaydu; **25** shuningdek eger bir aile öz ichidin bölünüp özara soqushsa shu aile put tirep turalmaydu. **26** Eger Sheytan öz-özige qarshi chiqip bölünse, u put tirep turalmay, yoqalmay qalmaydu.

27 Héchkim küchtünggür birsining öyige kirip, uning mal-mülkini bulap kételmeydu — peqet u shu küchtünggürni awwal baghliyalisa andin öyini bulang-talang qilalaydu. □ ■

28 Shuni silerge berheq éytip qoyayki, insan baliliri ötküzgen türlük gunahlirining hemmisini, shundaqla ular qilghan kupurluqlirining

□ **3:22** «uningda **beelzibub bar**» — «beelzibub» yaki «beelzibul» bolsa jinlarning emiri bolghan Sheytanning bashqa bir ismidur.

■ **3:22** Mat. 9:34; 12:24; Luqa 11:15; Yuh. 8:48. ■ **3:23** Mat. 12:25. □ **3:27** «Héchkim **küchtünggür birsining öyige kirip, uning mal-mülkini bulap kételmeydu — peqet u shu küchtünggürni awwal baghliyalisa andin öyini bulang-talang qilalaydu**» — bu temsildiki «küchtünggür adem» Sheytanni körsitudu, elwette. Uning öyini bulang-talang qilghuchi Eysadin bashqa héchkim bolmaydu.

■ **3:27** Mat. 12:29; Kol. 2:15.

hemmisini kechürüşke bolidu. □ ■ 29 Biraq kimdikim Muqeddes Rohqa kupurluq qilsa, ebedil'ebedgiche héch kechürülmeydu, belki menggülük bir gunahning hökümi astida turidu. □ ■

30 Eysaning bu sözi ularning «uninggha napak roh chaplishiptu» dégini üchün éytılghanidi.

Eysaning anisi we iniliri

Mat. 12:46-50; Luqa 8:19-21

31 Shu waqitta uning anisi bilen iniliri keldi. Ular sirtida turup, uni chaqirishqa adem kirgzdi. ■

32 Bir top xalayiq uning etrapida olturatti. Ular:
— Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdep sirtta turidu, — déyishti. □

33 Eysa ulargha jawaben:

— Kim méning anam, kim méning inilirim? — dédi. 34 Andin, u öpchüriside olturghanlarga qarap mundaq dédi:

□ 3:28 «ular qilghan kupurluqlirining hemmisi...» — grék tilida «ular kupurluq bilen qilghan kupurluqlirining hemmisi» dégen söz bilen ipadilinidu. Bu ibare ularning kupurluqliri belkim intayin éghir bolushi mumkin dégenni bildüridu. ■ 3:28 1Sam. 2:25; Mat. 12:31; Luqa 12:10; 1Yuh. 5:16. □ 3:29 «Muqeddes Rohqa qarshi kupurluq qilish» — yaki «Muqeddes Rohqa qarshi gep qilish» dégen gunah toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ 3:29 1Yuh. 5:16. ■ 3:31 Mat. 12:46;

Luqa 8:19. □ 3:32 «Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdep sirtta turidu» — bezi kona köchürmilerde «we singilliringiz» dep qoshup oqlidu. Héchbolmighanda grék tilida «aka-iniler» dégen söz bir qérindash «acha-singillar»ni öz ichige alatti.

Mana bular méning anam we inilirim! ³⁵ Chünki kimki Xudaning iradisini ada qilsa, shu méning aka-inim, acha-singlim we anamdur.■

4

*Uruq chachquchi toghrisidiki temsil
Mat. 13:1-9; Luqa 8:4-8*

¹ U yene déngiz boyida *xelqqe* telim bérishke bashlidi. Uning etrapigha zor bir top ademler olishi-walghachqa, u bir kémige chiqip déngizda olturdi; pütkül xalayiq bolsa déngiz qirghiqida turushattı.■

² Ularilha temsil bilen nurghun ishlarni ögetti. U telim bérip mundaq dédi:

³ — Qulaq sélinglar! Uruq chachquchi uruq chachqili étizgha chiqiptu. ⁴ Uruq chachqanda uruqlardin beziliri chighir yol boyigha chüshüptu, qushlar kélip ularni yep kétiptu. ⁵ Bezikiri tupriqi az tashliq yerge chüshüptu. Topisi chongqur bolmighanliqtin, tézla ünüp chiqiptu, ⁶ lékin kün chiqish bilenla aptapta köyüp, yiltizi bolmighachqa qurup kétiptu. ⁷ Bezikiri tikenlerning arisigha chüshüptu, tikenler ösüp maysılarni boghuwélip, ular héch hosul bermeptu. ⁸ Bezikiri bolsa, yaxshi tupraqqa chüshüptu. Ular ösüp awup chong bolghanda hosul bériptu. Ularning bezikiri ottuz hesse, bezikiri atmish hesse, yene bezikiri yüz hesse hosul bériptu.

■ **3:35** Yuh. 15:14; 2Kor. 5:16,17. ■ **4:1** Mat. 13:1; Luqa 8:4.

9 — Anglighudek quliqi barlar buni anglisun! — dédi u.

Temsillerning meqsiti
Mat. 13:10-17; Luqa 8:9-10

10 U uning etrapidikiler hem on ikkiylen bilen yalghuz qalghanda, ular uningdin temsiller toghruluq sorashti. □ ■ **11** U ulargha mundaq dédi:
— Xudaning padishahliqining sirini bilishke siler nésip boldunglar. Lékin sirttikilerge hemme ish temsiller bilen uqturulidi; □ ■ **12** buning bilen: «Ular qarashni qaraydu, biraq körmeydu;
Anglashni anglaydu, biraq chüshenmeydu;
Shundaq bolmisidi, ular yolidin yandurulushi bilen,
Kechürüm qilinatti» *dégen* *söz* *emelge*
ashurulidi. □ ■

Uruq chachquchi toghrisidiki temsilning
chüshendürülüshi
Mat. 13:18-23; Luqa 8:11-15

□ **4:10** «**u uning etrapidikiler hem on ikkiylen bilen yalghuz qalghanda, ular uningdin temsiller toghruluq sorashti**» — mushu yerde «uning etrapidikiler» uninggha egeshkenler (on ikkiylendin sirt)ni körsetse kérek. ■ **4:10** Mat. 13:10; Luqa 8:9.
□ **4:11** «**Lékin sirttikilerge hemme ish temsiller bilen uqturulidi**» — «sirttikilerge» Xudaning padishahliqidin yaki uning nijatidin sirtta turghanlar, démek. ■ **4:11** Mat. 11:25; 2Kor. 2:14; 3:14. □ **4:12** «**ular qarashni qaraydu, biraq körmeydu; anglashni anglaydu, biraq chüshenmeydu; shundaq bolmisidi, ular yolidin yandurulushi bilen, kechürüm qilinatti**» — bu sözler «Yesh.» 6:9-10din élin'ghan. ■ **4:12** Yesh. 6:9-10; Mat. 13:14; Luqa 8:10; Yuh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8.

13 Andin u ulargha:

— Siler mushu temsilnimu chüshenmidinglarmu? Undaqta, qandaqmu bashqa herxil temsillerni chüshineleysiler? — dédi. **14** Uruq chachquchi sözkalam chachidu. ■ **15** Üstige söz-kalam chéchilghan chighir yol boyi shundaq ademlerni körsetkenki, ular söz-kalamni anglighan haman Sheytan derhal kélip ularning qelbige chéchilghan sözkalamni élip kétidu. **16** Buninggha oxshash, tashliq yerlerge chéchilghan uruqlar bolsa, sözkalamni anglighan haman xushalliq bilen qobul qilghanlarni körsitudu. **17** Halbuki, qelbide héch yiltiz bolmighachqa, peqet waqtliq turidu; sözkalamning wejidin qiyinchiliq yaki ziyankeshlikke uchrighanda, ular shuan yoldin chetnep kétidu. **18** Tikenlerning arisigha chéchilghini shundaq bezi ademlerni körsetkenki, bu ademler söz-kalamni anglighini bilen, **19** lékin könglige bu dunyaning endishiliri, bayliqlarning éziqturushi we bashqa nersierge bolghan hewesler kiriwélip, söz-kalamni boghuwétidu-de, u héch hosul chiqarmaydu. ■ **20** Lékin yaxshi tupraqqa chéchilghan uruqlar bolsa — söz-kalamni anglishi bilen uni qobul qilghan ademlerni körsitudu. Bundaq ademler hosul bérifu, birsi ottuz hesse, birsi atmish hesse, yene birsi yüz hesse hosul bérifu.

*Séwet astidiki chiragh
Luqa 8:16-18*

21 U ulargha yene mundaq dédi:

■ **4:14** Mat. 13:19; Luqa 8:11. ■ **4:19** Mat. 19:23; Mar. 10:23;
Luqa 18:24; 1Tim. 6:9.

— Chiragh séwet yaki kariwat astigha qoyulush üçün keltürülemedu? U chiraghdanning üstige qoyulush üçün keltürülmemdu? □ ■ 22 Chünki yoshurulghan héchqandaq ish ashkarilanmay qalmaydu, shuningdek herqandaq mexpiy ish yüz bergendin kényin ayan bolmay qalmaydu. ■

23 Anglighudek quliqi barlar buni anglisun!

24 Anglighanliringlarga köngül bölüngrar! Chünki siler *bashqılargha* qandaq Ölchem bilen Ölchisenglar, silergimu shundaq Ölchem bilen Ölcheb bérilidu, hetta uningdinmu köp qoshup bérilidu. □ ■ 25 Chünki kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu; emma kimde yoq bolsa, hetta uningda bar bolghanlirimu uningdin mehrum qilinidu. □ ■

□ 4:21 «Chiragh séwet yaki kariwat astigha qoyulush üçün keltürülemedu?» — «séwet» grék tilida «ölchigüchi séwet» déyildi.

■ 4:21 Mat. 5:15; Luqa 8:16; 11:33. ■ 4:22 Ayup 12:22; Mat. 10:26; Luqa 8:17; 12:2. □ 4:24 «Siler *bashqılargha qandaq Ölchem bilen Ölchisenglar*» — bu söz köp tereplimilik bolushi kérek; mesilen: (1) adem Xudaning sözige qanchilik köngül bölüp étibar berse, uningha shunchilik eqil bérifu; (2) biz bashqılargha rehim-shepinqet körsetsek, Xudamu bizge rehim-shepinqet körsitudu; (3) ((2)-teripige yéqin) biz bashqılnarnı qaysı Ölchem bilen bahalisaq, Xuda bizni bahalighanda del shu Ölchemni ishlitidu; (4) bashqılargha qanchilik xeyr-saxawet körsetsek, Xudamu kényin bizge shunchilik iltipatni körsitudu. ■ 4:24 Mat. 7:2; Luqa 6:38. □ 4:25

«Chünki kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu; emma kimde yoq bolsa, hetta uningda bar bolghanlirimu uningdin mehrum qilinidu» — «kimde bar bolsa... » — bu «bar bolsa» némini körsitudu? Shübhisiżki, ebediy ehmiyetlik birer nerse bolsa kérek, bu iman-ishenchni öz ichige choqum alidu. Biz özimizge «ebediy ehmiyetlik» hernéme bolushi üçün uni peqet Mesihdinla tapalaymiz. ■ 4:25 Mat. 13:12; 25:29; Luqa 8:18; 19:26.

Ün'gen uruq toghrisidiki temsil

26 U yene mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqi yene birsining tupraqqa uruq chachqinigha oxshaydu: ²⁷ u uxlaydu, orundin turidu, kéche-kündüzler ötüwérip, uruq bix urup ösidu. Lékin chachquchi qandaq yol bilen ösidighanliqini bilmeydu. ²⁸ Tupraq özlükidin hosul bérifu; uruq awwal bix uridu, kéyin bash chiqiridu, axirda bashaqlar toluq dan tutidu. ²⁹ Dan pishqanda, *chachquchi* derhal orghaq salidu, chünki hosul waqtı kelgen bolidu. □

Qicha uruqi toghrisidiki temsil

Mat. 13:31-32, 34-35; Luqa 13:18-19

30 U yene mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqini némige oxshitimiz? Yaki qandaq bir temsil bilen süretlep béréleymiz? ■
 31 U goya bir tal qicha uruqigha oxshaydu. U yerge térilghanda, gerche yer yüzidiki barlıq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu, □ ³² térilghandin kéyin, herqandaq ziraettin égiz ösüp shundaq chong shaxlayduki, asmandiki qushlarmu uning sayisige qonidu. □

□ **4:29 «chachquchi derhal orghaq salidu»** — grék tilida «chachquchi derhal orghaq ewetidu». ■ **4:30 Mat. 13:31; Luqa 13:18.** □ **4:31 «gerche yer yüzidiki barlıq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu,...»** — yaki «gerche tupraq ichidiki barlıq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu,...». □ **4:32 «...asmandiki qushlarmu uning sayisige qonidu»** — yaki «...asmandiki qushlarmu uning sayisige uwulaydu». Bu yerde tilgha élin'ghan qicha ottura sherqte ösidighan, yaxshi öskende hetta üch métrdin éship kétidighan, östümlükni körsitidu.

33 U shuninggha oxshash xalayiq anglap chüshineligüdek nurghun temsiller bilen sözkalamni yetküzdi. ■ 34 Lékin temsil keltürmey turup ulargha héchqandaq söz qilmaytti. Lékin öz muxlisliri bilen yalghuz qalghinida, ulargha hemmini chüshendürüp bérretti.

*Eysaning boranni tinchitishi
Mat. 8:23-27; Luqa 8:22-25*

35 Shu künü kech kirgende, u ulargha:

— Déngizning u qétigha öteyli, — dédi. ■ 36 Ular xalayiqni yolgha séliwetkendin keyin, uni kémide olturghan péti élip yürüp kétishti. Ular bilen bille mangghan bashqa kémilermu bar idi. □ 37 We mana, esheddiy qara quyun chiqip ketti; shuning bilen dolqunlar kémini urup, su halqip kirip, kémige toshay dep qalghanidi. 38 Lékin u kémining ayagh teripide yastuqqa bash qoyup uyqugha ketkenidi. Ular uni oyghitip:

— I ustaz, halak boluwatqinimizgha karing yoqmu? — dédi.

39 U ornidin turup, boran'gha tenbih bérip, déngizgha: «Tinchlan! Jim bol!» déwidi, boran toxtap, chongqur bir jimjitlıq höküm sürdi. ■

■ 4:33 Mat. 13:34.

■ 4:35 Mat. 8:23; Luqa 8:22.

□ 4:36 «...uni kémide olturghan péti élip yürüp kétishti» — Mesih alliqachan kémide olturghanidi (1-ayette). Bashqa bixil terjimisi: «...uni shu péti kémisige chüshürüp, élip yürüp kétishti» — bu terjimide «shu péti» belkim Mesih «héchqandaq teyyarliqsiz (déngiz sepirige layiq kiyim yaki yémek-ichmek almighan) halda» dégendek bolushi mumkin. ■ 4:39 Ayup 26:12; Zeb. 107:29; Yesh. 51:10.

40 — Némishqa shunche qorqisiler? Silerde qandaqsige téxiche ishench bolmaydu? — dédi u ulargha.

41 Ularni intayin zor bir qorqunch basti, ular birbirige:

— Bu adem zadi kimdu? Hetta shamal we déngizmu uninggha itaet qilidiken-he! — dep kétishti.

5

Köp jinlar chapplashqan «Qoshun» isimlik ademning saqaytilishi

Mat. 8:28-34; Luqa 8:26-39

1 Ular déngizning u qétigha, Gadaraliqlarning yurtigha yetip bardi. □ ■ **2** U kémidin chüshüshi bilenla, napak roh chapplashqan bir adem gör öngürliridin chiqip, uning aldigha keldi. **3** U adem öngürlerni makan qilghan bolup, uni héchkim hetta zenjirler bilenmu baghliyalmaytti.

4 Chünki köp qétim put-qolliri kishen-zenjirler bilen baghlan'ghan bolsimu, u zenjirlerni üzüwétip, kishenlerni chéqwetkenidi; héchkim uni boysunduralmighanidi. **5** U kéche-kündüz mazarlıqta we taghlar arisida toxtawsız warqirap-jarqirap yüretti, öz-özini tashlar bilen késip yarilanduratti.

□ **5:1** «Gadara» — bezi köchürmilerde «Gérasa» yaki «Gergese» dep atıldı. ■ **5:1** Mat. 8:28; Luqa 8:26.

6 Lékin u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yükürüp bérip, sejde qildi⁷ we qattiq awazda warqirap:

— Hemmidin aliy Xudaning Oghli Eysa, séning méning bilen néme karing! Xuda heqqi, sendin ötünüp qalay, méni qiynima! — dédi⁸ (chünki Eysa uninggha: «Hey napak roh, uningdin chiq!» dégenidi).[□]

9 U uningdin:

— Isming néme? — dep soridi.
— Ismim «qoshun» — chünki sanimiz köp, — dep jawab berdi u.[□]

10 We u Eysadin ularni bu yurttin heydiwetmigey-sen, dep köp ötünüp yalwurdi.

11 Tagh baghrida chong bir top tongguz padisi otlap yüretti. **12** Jinlar uninggha:

— Bizni mushu tongguzlarga ewetkin, ularning ichige kirip kétishke yol qoyghaysen, — dep yalwurusti.

13 Eysa derhal yol qoydi. Shuning bilen napak rohlar chiqip, tongguzlarning ténege kirishi

[□] **5:6** «**u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yükürüp bérip, sejde qildi**» — yaki «**u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yükürüp bérip, yerge bash qoydi**». □ **5:7** «**sendin ötünüp qalay, méni qiynima!**» — «**méni qiynima!**» dégen söz «**bash jin**»ning sözi bolsa kérek. Bu ademge nurghun jinlar chaplashqanidi. □ **5:8**

«**Eysa uninggha: ... uningdin chiq!**» dégenidi — grék tilida «**Eysa uninggha: ... uningdin chiq!**» buyruwatatti» déyildi. □ **5:9** «**Ismim «qoshun»**» — «**qoshun**» latin tilida «**légion**» déyildi, adette az dégendimu alte ming kishilik armiyini körsitidu. «**chünki sanimiz köp**» — oqurmenler mushu yerde ikki awazning barliqini bayqaydu — birinchisi («**Ismim «qoshun»**»), bu bichare ademning öziningki, ikkinchisi, («**chünki sanimiz köp**») minglighan jinlarningki idi.

bilenla, tongguzlar tik yardin étilip chüshüp, déngizgha gherq boldi. Ular ikki mingha yéqin idi. ¹⁴ Tongguz baqquchilar bolsa u yerdin qéchip, sheher-yézilarda bu ishlarni pur qildi. Shu yerdikiler néme ish yüz bergenlikini körgili chiqishti.

¹⁵ Ular Eysaning yénigha keldi we ilgiri jinlar chaplishiwalghan héliqi ademning kiyimlerni kiyip, es-hoshi jayida olturghinini — yeni «qoshun jinlar» chapplashqan shu ademni körüp, qorqup kétishti. ¹⁶ Bu weqeni körgenler jinlar chapplashqan ademde néme yüz bergenlikini we tongguzlarning aqiwitini xelqqe bayan qilip berdi.

¹⁷ Buning bilen xalaiq Eysagha: Yurtlirimizdin chiqip ketkeysen, dep yalwurushqa bashlidi.

¹⁸ U kémige chiqiwatqanda, ilgiri jinlar chapplashqan héliqi adem uningdin: Menmu sen bilen bille baray, dep ötündi. ■

¹⁹ Lékin u buningha unimay:

— Öz öydikiliring we yurtdashliringning yénigha bérip, ulargha Perwerdigarning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini, Uning sanga rehim-shepqed körsetkenlikini xewerlendürgin, — dédi. □ ²⁰ U qaytip bérip, Eysaning özige qandaq ulugh ishlarni qilghanlıqını «On sheher rayoni»da jar qilishqa bashlidi. Buni anglighanlarning hemmisi tolimu heyran qélishti. □

■ **5:18** Luqa 8:38. □ **5:19** «ulargha Perwerdigarning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini... xewerlendürgin» — yaki «ulargha Rebning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini... xewerlendürgin». □ **5:20** «On sheher rayoni» — grék tilida «Déapolis».

*Uning Yairusning qizini tirildürüshi we xun késili
basqan bir ayalni saqaytishi*

Mat. 9:18-26; Luqa 8:40-56

21 Eysa qaytidin kéme bilen déngizning u qétigha ötkende, zor bir top xalayiq uning yénigha yighthildi; u déngiz boyida turatti. ■ 22-23 Mana, melum bir sinagogning chongi Yairus isimlik bir kishi keldi. U uni körüp ayighigha yiqlip:

— Kichik qizim öley dep qaldı. Bérip uninggha qolliringizni tegküzüp qoysingiz, u saqiyip yashighay! — dep qattiq yélindi. ■

24 Eysa uning bilen bille bardi. Zor bir top xalayiqmu oliship qistashqan halda keynidin méngishti.

25 Xun tewresh késilige girihtar bolghinigha on ikki yil bolghan bir ayal bar bolup, ■ 26 u nurghun téwiplarning qolida köp azab tartip, bar-yoqini xejlep tügetken bolsimu, héchqandaq ünumi bolmay, téximu éghirliship ketkenidi. ■ 27 Bu ayal Eysa heqqidiki geplerni anglap, xalayiqning otturisidin qistilip kélép, arqa tereptin uning tonini silidi.

28 Chünki u könglide: «Uning tonini silisamla saqaymay qalmaymen» dep oylyghanidi. 29 Xun shuan toxtap, ayal késel azabidin saqaytilghanlıqını öz ténde sezdi. □ 30 Eysa derhal wujuiddin qudretning chiqqanlıqını sézip, xalayiqning ichide keynige burulup:

— Kiyimimni silighan kim? — dep soridi. ■

31 Muxlisliri uninggħha:

— Xalayiqning özüngni qistap méngiwatqanlıqını

■ 5:21 Luqa 8:40. ■ 5:22-23 Mat. 9:18; Luqa 8:41. ■ 5:25

Law. 15:25; Mat. 9:20; Luqa 8:43. □ 5:29 «xun shuan toxtap...»

— grék tilida «qan éqimi shuan toxtap...». ■ 5:30 Luqa 6:19.

körüp turuqluq, yene: «Méni silighan kim?» dep soraysen'ghu? – déyishti.

³² Biraq Eysa özini silighuchini tépish üchün téxiche etrapigha qarawatatti. □ ³³ Özide néme ishning yüz bergenlikini sezgen ayal qorqup-titrigen halda kélip uning aldigha yiqlidi we uningha heqiqiy ehwalni pütünley éytti. ³⁴ U uninggha:

— Qizim, ishenching séni saqaytti! Tinch-xatirjemlikte qayt! Késilingning azabidin saqayghin, — dédi. □ ■

³⁵ U bu sözni qiliwatqanda, sinagogning chongining öyidin beziler kélip uninggha:

Qizingiz öldi. Emdi ustazni némishqa yene aware qilisiz?! — déyishti. ■

³⁶ Lékin Eysa bu sözlerni anglap derhal sinagogning chongigha:

Qorqmighin! Peqet ishenchte bol! — dédi.

³⁷ U peqet Pétrus, Yaqup we Yaqupning inisi Yuhanna bilen yolgha chiqtı; bashqa héchkimning özi bilen bille bérishigha yol qoymidi. ³⁸ U sinagogning chongining öyi aldigha kelgende, qiyqas-

□ **5:32 «özini silighuchini tépish üchün...»** — grék tilida «silighuchi» ayalche rodta bolup, Rebbimizning özini tutqan kishining ayal ikenlikini bilgenlikini körsitudu. □ **5:34 «qizim, ishenching séni saqaytti!»** — «saqaytti» mushu yerde grék tilida «qutquzdi» dégen söz bilen ipadilinidu. «Tinch-xatirjemlikte qayt!» — bu ayal némishqa shundaq qorqtı (33-ayetni körüng)? Uningda xun tewresh késili bolghanlıqi üchün, Tewrat qanuni boyiche özi tegken barlıq kishilerni «napak» qilghan bolidu (mesilen, ularni ibadetxanığa kirish, qurbanlıq qilishqa waqitliq layaqetsiz qilghan bolatti). Shuning bilen u etraptiki xalayiqnila napak qilipla qalmay, belki Mesihning özиниму «napak» qilghan bolatti. ■ **5:34 Mat. 9:22; Mar. 10:52.** ■ **5:35 Luqa 8:49.**

chuqanni, xalayiqning qattiq nale-peryad we ah-zar kötürgenlikini körüp,³⁹ öyge kirip ulargha:

— Némishqa qiyyas-chuqan we ah-zar kötürisiler? Bala Ölmeptu, uxlap qaptu, — dédi. ■ ⁴⁰ Ular uni mesxire qilishti; lékin u hemmeylenni tashqirigha chiqiriwétip, balining ata-anisini we öz hemrahlirini élip, bala yatqan öyge kirdi. ⁴¹ U balining qolini tutup, uninggha: «Talita kumi» dédi. Bu sözning menisi «Qizim, sanga éytimenki, ornungdin tur» dégenlik idi. ⁴² Qiz derhal ornidin turup mangdi (u on ikki yashta idi). Ular bu ishqqa mutleq heyran qélishti. ⁴³ U ulargha bu ishni héchkimge éytmasliqni qattiq tapilidi, shundaqla qizgha yégüdek birnéme bérishni éytti.

6

Nasaretliklerning uni chetke qéqishi

Mat. 13:53-58; Luqa 4:16-30

¹ U yerdin kétip, öz yurtigha keldi. Uning muxlis-lirimu uninggha egiship bardı. ■ ² Shabat künü kelgende, u sinagogda telim bérishke kirishti. Tellimi angghanlardın köp adem intayin heyran bolushup:

— Bu adem bulargha nedin érishkendu? Uninggha mushundaq danaliq qandaq bérilgen? Uning qolida mushundaq möjiziler qandaq yaritilidighandu? ³ U héliqi yaghachchi emesmu, Meryemning ogħli, shundaqla Yaqup, Yose, Yehuda we Simonlarning aksighu? Uning

■ **5:39** Yuh. 11:11. ■ **6:1** Mat. 13:53; Luqa 4:16.

singillirimu bu yerde arimizda turuwatmamdu? — déyishti. Shuning bilen ular uningga hesetbizarliq bilen qaridi. □ ■ 4 Shuning bilen Eysa ulargha:

— Herqandaq peyghember bashqa yerlerde hörmetsiz qalmaydu, peqet öz yurti, öz uruqtughqanliri arisida we öz öyide hörmekke sazawer bolmaydu, — dédi. ■

5 Shuning bilen qollirini birqanche bimarning üstige tegküzüp, ularni saqaytqandin bashqa, shu yerde u héchqandaq möjize yaritalmidi. ■ 6 We u ularning iman-ishenchsizlikidin heyran qaldi. ■

*Eysaning on ikki rosulni ewetishi
Mat. 10:1, 5-15; Luqa 9:1-6*

7 Andin u etraptiki yéza-kentlerni aylinip telim berdi.

U on ikkiylenni yénigha chaqirdi we *xelq arisigha* ikki-ikkidin ewetishke bashlidi. U ulargha napak rohlarni heydesh hoquqini berdi; □ ■ 8 we ulargha: — Seperde yéninglarga hasidin bashqa nerse éliwalmanglar, ne xurjun ne nan éliwalmanglar, belwaghqa pulmu salmanglar, □ 9 putunglarga

-
- 6:3 «**u héliqi yaghachchi emesmu, Meryemning oghli...**» — Yehudiylar arisida ademler atisingin ismi bilen tonulushi kerek idi. Yalghuz anisining ismini tilgha élishning özi birxil haqaret idi.
 - 6:3 Yuh. 6:42. ■ 6:4 Mat. 13:57; Luqa 4:24; Yuh. 4:44.
 - 6:5 Mat. 13:58. ■ 6:6 Mat. 9:35; Luqa 13:22. □ 6:7 «**napak rohlar**» — jnlarni körsitudu. ■ 6:7 Mat. 10:1; Luqa 6:13; 9:1.
 - 6:8 «**xurjun**» — yaki «tilemchingin xaltisi».

keshlerni kiyinglar, biraq ikki yektek kiyiwalmanglar, – dep tapilidi. □ ■ 10 U yene:

– *Bir yurtqa barghininglarda, kimning öyige qobul qilinip kirsenglar, u yurttin ketküche shu öydila turunglar.* □ 11 Qaysi yerdikiler silerni qobul qilmisa, shundaqla sözünglarni anglimisa, u yerdin ketkininglarda, ulargha agah-guwah bolsun üçhün ayighinglardiki topini qéqwétinglar!

– dédi. □ ■

12 Shuning bilen ular yolgha chiqip, kishilerni gunahlirigha towa qilishqa jar sélip ündidi. 13 Ular nurghun jinlarni heydidi, nurghun bimarlarni

□ 6:9 «**Eysa** ulargha: – Seperde yéninglarga hasidin bashqa nerse éliwalmanglar, ne xurjun ne nan éliwalmanglar, belwaghqa pulmu salmanglar, putunglarga keshlerni kiyinglar, biraq ikki yektek kiyiwalmanglar, – dep tapilidi» – (9-10-ayet) qiziqarlıq yéri shuki, «Matta» we «Luqa»da xatirilen'gen bayanlar boyiche Rebbimiz ulargha hasa éliwélish we kesh kiyishnimu men'i qilghan. Pikrimiz téxi muqimlashmighini bilen oylaymizki, «Matta» bilen «Luqa» we «Markus»ta belkim ikki ayrim waqit-ehwal körsütilidu.

■ 6:9 Ros. 12:8. □ 6:10 «kimning öyge **qobul qilinip kirsenglar, u yurttin ketküche shu öydila turunglar**» – bu emerde chong danalıq bar. Ikki sewebtin éytılghan bolushi mumkin: – (1) kona zamanlarda köp diniy wez éytquchilar öymu-öy yoqlap pul tileytti; lékin Eysaning muxlisliri héch tilemchilik qilmaslıqi kérek; (2) ular öymu-öy köchüp yürse, xelqte hertürlük heset-guman peyda bolushimu mumkin – «Némishqa ular **bizning** öyde qonmaydu?» yaki «Némishqa ular bizning öydin köchüp kétidu?» dégendek.

□ 6:11 «**u yerdin ketkininglarda, ulargha agah-guwah bolsun üçhün ayighinglardiki topini qéqwétinglar!**» – «ayaghdiki topini qéqwétish» dégen bu isharet «bizning siler bilen munasiwétimiz yoq», dégenni bildürüp, Xudanıng sözini ret qilghanlarga qattıq agahlandurush idi. ■ 6:11 Mat. 10:14,15; Luqa 9:5; 10:12; Ros. 13:51; 18:6

zeytun méyi bilen mesih qilip saqaytti. □ ■

Chömüldürgüchi Yehyaning ölümi

Mat. 14:1-12; Luqa 9:7-9

14 Uning nami meshhur bolghachqa, Hérod padishah uning heqqide anglap: «Bu adem *choqum* ölümdin tirilgen Chömüldürgüchi Yehyadur. Shuning üçün mushu alahide qudretler uningda kückini körsitudu» deytti. □ ■ **15** Bashqilar: «U Ilyas *peyghember*» dése, yene beziler: «Burunqi peyghemberlerdek bir peyghember bolsa kérek» déyishetti.

16 Biraq bularni anglishan Hérod:

— Men kallisini alghan Yehyaning özi shu — u ölümdin tiriliptu! — dédi.

17-18 Hérodning bundaq déyishining sewebi, u ögey akisi Filipning ayali Hérodiyening wejidin adem ewetip Yehyani tutup, zindan'gha tashlighanidi. Chünki u shu ayal bilen nikahlan'ghanidi; Yehya Hérodqa *tenbih béríp*: «Akangning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» dep qayta-

□ **6:13** «ular ... Nurghun bimarlarni zeytun méyi bilen mesih qilip saqaytti» — «mesih qilish» mushu yerde ademning bésigha zeytun méyini sürüshni körsitudu. «Tebirler»ni körung. ■ **6:13**
Yaq. 5:14. □ **6:14** «Uning nami meshhur bolghachqa, Hérod padishah uning heqqide anglap...» — «Hérod»lar toghru-
luq «Tebirler»ni körung. «...uning heqqide anglap: «Bu adem ... Chömüldürgüchi Yehyadur...» deytti» — bashqa birxil terjimisi:
«..uning heqqide anglap qaldi. Beziler: «Bu adem ... Chömüldürgüchi Yehyadur...» — déyishetti». ■ **6:14** Mat. 14:1; Luqa 9:7.

qayta dégenidi. □ ■

19 Shuning üçün Hérodiye Yehyagha adawet saqlaytti; uni öltürmekchi bolghan bolsimu, lékin shundaq qilalmaytti. **20** Chünki Hérod Yehyani diyanetlik we muqeddes adem dep bilip, uningdin qorqatti, shunglashqa uni qoghdaytti; u uning sözlirini anglighan chaghlarida alaqzade bolup kétetti, lékin yenila sözlirini anglashqa amraq idi. □ ■

21 Emma Hérodiye *kütken* peyt axir yétip keldi; Hérod tughulghan künide öz emeldarliri, mingbésziliri we Galiliye ölkisisidiki katta erbablarni ziyapet bilen kütüwaldi; ■ **22** héliqi Hérodiyening qizi sorun'gha chüshüp ussul oynap berdi. Bu Hérod we hemdastixan bolghanlargha bekmu yarap ketti. Padishah qizgha: — Mentin néme telep

□ **6:17-18** «Chünki u shu ayal bilen nikahlan'ghanidi; Yehya Hérodqa **tenbih béríp**: «Akangning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» dep qayta-qayta dégenidi» — Hérod ögey akisi Filipning ayalı Hérodiyenı Filiptin tartiwélip andin uni ajrishishqa qayıl qılıp, Hérodiye bilen özi toy qilghanidi. Yehyani tutush «Hérodiyening wejidin» — belkim uning biwasite telipidin bolghan bolushimu mumkin. «Akangning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» — Tewrattiki «Law.» 16:18, 20:21de, bırsining aka yaki ukisi hayat ehwalda, birining ayalini yene biri öz emrike élishqa bolmaydu, dep belgilen'gen. ■ **6:17-18** Mat. 14:3; Luqa 3:19; 9:9; Law. 18:16; 20:21. □ **6:20** «Hérod Yehyani **diyanetlik we muqeddes adem dep bilip...**» — oqurmenlerge ayanki, Tewrat we Injilda «muqeddes» dégenning menisi «ulugh» emes, belki «pak», «Xudagha atalghan»dur. «**u uning sözlirini anglighan chagh-lırıda alaqzade bolup kétetti**» — bezi kona köchürmilerde buning ornida: «**u uning sözlirini anglap néme qilishni bilelmey qalatti**» yaki «**u uning sözlirini anglap köp ishlarni qilatti**» déyildi. ■ **6:20** Mat. 14:5; 21:26. ■ **6:21** Yar. 40:20; Mat. 14:6.

qilsang, shuni bérimen, — dédi. □ 23 Andin u qesem qilip yene:

— Mentin néme telep qilsang, hetta padishahliqimning yérimini désengmu shuni bérimen, — dédi. ■

24 Qiz sirtqa chiqip, anisidin:

— Néme telep qilay? — dep soriwidi, anisi: — Chömüldürgüchi Yehyaning kallisini telep qil, — dédi.

25 Qiz derhal padishahning aldigha aldirap kirip:

— Chömüldürgüchi Yehyaning kallisini hazırla bir texsige qoyup ekilishlirini xalaymen, — dédi.

26 Padishah buninggha nahayiti hesret chekken bolsimu, qesemliri tüpeylidin we dastixanda olturghanlar wejidin, uninggha bergen sözidin yan'ghusi kelmidi. 27 Shunga padishah derhal bir jallat ewetip, uning kallisini élip kélishni emr qildi. Jallat zindan'gha béríp Yehyaning kallisini élíp, □ ■ 28 uni bir texsige qoyup, qizning aldigha élíp kélip uninggha berdi. Qiz uni anisigha tapshurdi.

29 Bu ishni anglıghan Yehyaning muxlisliri kélip, jesetni élíp kétip bir qebrige qoydi.

*Eysanıng besh ming kishini ozuqlandurushi
Mat. 14:13-21; Luqa 9:10-17; Yh. 6:1-14*

□ 6:22 «Hérodiyening qizi» — burunqi éridin bolghan qizi. Bezi kona köchürmilerde: «... uning qizi Hérodiye» déyildi. Undaq terjime toghra bolsa, Hérodiyening qizining ismining özining ismi bilen oxshash bolushi ajayib ish emes, elwette. ■ 6:23 Hak. 11:30. □ 6:27 «...padishah **derhal bir jallat ewetip...**» — yaki «...padishah derhal bir qarawul ewetip...». ■ 6:27 Mat. 14:10.

30 Qaytip kelgen rosullar Eysaning yénigha yighthildi, néme qilghanliri hem néme telim bergenlirini uningha melum qilishti. ■

31 Kélip-kétiwatqanlar nahayiti köplikidin ulargha tamaqlinishqimu waqit chiqmidi. Shunga u ulargha:

— Yürünglar, men bilen xilwet bir jaygha béríp, birdem aram élinglar, — dédi. ■ **32** Buning bilen ular kémige chüshüp, xilwet bir chöl yerge qarap mangdi. ■ **33** Biraq nurghun kishiler ularning kétiwatqanlıqını bayqap, ularni tonuwéliwidi, etrap-tiki barlıq sheherlerdin piyade yolgha chiqip, yükürüp, ulardin burun u yerge béríp yighthilishi. **34** Eysa kémidin chüshüp, zor bir top ademni körüp, ularning padichisiz qoy padisidek bolghanlıqığha ich aghritti. Shunga u ulargha köp ishlarnı ögitishke bashlidi. ■

35 Kech kirip qalghanda, muxlisliri uning yénigha kélip:

— Bu chöl bir jay iken, kech kirip ketti. ■

36 Xalayıqni yolgha séliwetken bolsang, ular etrap-tiki kent-qishlaqlargha béríp, özlirige nan sétiwalsun; chünki ularda yégüdek nerse yoq, — dédi.

37 Lékin u ulargha jawaben:

— Ulargha özünglar ozuq béringlar, — dédi.

Muxlislar uningdin:

— Ikki yüz kümüşh dinargha ulargha nan ekélip

■ **6:30** Luqa 9:10. ■ **6:31** Mar. 3:20. ■ **6:32** Mat. 14:13;

Luqa 9:10; Yuh. 6:1. ■ **6:34** Yer. 23:1; Ez. 34:2; Mat. 9:36; 14:4;

Luqa 9:11. ■ **6:35** Mat. 14:15; Luqa 9:12; Yuh. 6:5.

ularni ozuqlanduramduq? — dep soridi. □

³⁸ Eysa ulargha: — Qanche néninglar bar? Bérip qarap békinqilar, — dédi. Ular qarap baqqandin kényin:

— Beshi bar iken, yene ikki béliqmu bar iken, — déyishti. ■

³⁹ U ulargha kishilerni top-top qilip yéshil chimmende olturghuzushni buyrudi. ⁴⁰ Xalayiq yüzdin, elliktin sep-sep bolup olturushti. □ ⁴¹ U besh nan bilen ikki béliqni qoligha élip, asman'gha qarap *Xudagha* teshekkür-medhiye éytti, andin nanlarni oshtup, köpchilikke tutup bérish üchün muxlislirigha béríp turatti; ikki béliqnimu hemmeylen'ge tarqitip berdi. ■ ⁴² Hemmeylen yep toyundi. ⁴³ *Muxlislar* éship qalghan nan we béliq parchilirini liq on ikki séwetke tériwaldi. □ ⁴⁴ Nanlarni yégen erlarning sanila besh mingche idi.

Eysaning su üstide méngishi

Mat. 14:22-33; Yh. 6:16-21

⁴⁵ Bu ishtin kényinla, u muxlislirigha özüm bu xalayiqni yolgha séliwétimen, angghiche siler kémige olturup, déngizning qarshi qirghiqidiki

□ **6:37** «*ikki yüz kümüş dinar*» — bir kümüş dinar (grék tilida «dinarus») bir ishching bir künlük ish heqqi idi («Mat.» 20:2ni körüng). ■ **6:38** Mat. 14:17; Luqa 9:13; Yuh. 6:9. □ **6:40** «*xalayiq yüzdin, elliktin sep-sep bolup olturushti*» — grék tilida «Xalayiq yüzdin, elliktin sep-sep bolup yétishti». ■ **6:41** 1Sam. 9:13; Yuh. 17:1. □ **6:43** «*Muxlislar ...tériwaldi*» — grék tilida «Ular ... tériwaldi», «Ular»ning muxlislar ikenlikli «Mat.» 16:9-10de ispatlinidu. «*on ikki séwet*» — grék tilida «on ikki qol séwet» — démek, bir adem ikki qollap kötureleydighan séwetler.

Beyt-Saida yézisigha ötüp turunglar, dep buyrudi.

□ ■ 46 Uлarni yolgha séliwetkendin kyin, u dua-tilawet qilish üchün taghqa chiqti. ■ 47 Kech kirgende, keme déngizning otturisigha yetkenidi, u özi yalghuz quruqluqta idi. ■ 48 U muxlislirining palaqni kücheپ uruwatqanlıqını kördi; chunkı shamal tetür yönilishte chiqqanidi. Keche tötinchi jesek waqtida, u déngizning üstide mengip, muxlisliri terepke keldi we ularning yenidin ötüp ketidighandek qilatti. □ 49 Lekin ular uning déngizning üstide mengip keliwatqanlıqını körüp, uni alwasti oxshaydu, dep oylap chuqan sélishti. 50 Chunkı ularning hemmisi uni körüp sarasimige chüshti.

Lekin u derhal ulargha:

— Yüreklik bolunglar, bu men, qorqmanglar! — dédi.

51 U kémige, ularning yenigha chiqqandila, shamal toxtidi. Ular buningdin hoshidin ketküdek derijide qattıq heyran qeliship, némini oylashni bilmeytti; 52 chunkı ular nan berish möjizisini téxiche chüshenmigenidi, ularning qelbi bixud halette

□ 6:45 «Beyt-Saida yézisigha ötüp...» — yaki «Beyt-Saida yézisidin ötüp...». ■ 6:45 Mat. 14:22; Yuh. 6:17. ■ 6:46 Mat. 14:23; Luqa 6:12. ■ 6:47 Mat. 14:23; Yuh. 6:16. □ 6:48 «Keche tötinchi jesek waqtida, u déngizning üstide mengip...» — bir keche töt jesekke bölünnetti; shunga bu waqit tang atay dégen waqit idi. «u ... ularning yenidin ötüp ketidighandek qilatti» — yaki «u ... ularning yenidin ötüp ketmekchi boldi». Bu intayin qiziq ish. Mumkinchilik barki, (1) Eysaning «ötüp ketish»i — Muxlislargha Perwerdigarning Perishtisining Israillarni Misirdin qutquzush üchün «Ularning (Israillarning) yenidin ötüp ketish»ini esletmekchi, yaki (2) u ularning özlikidin özini kémige chiqip hemrah bolushqa teklip qilishini xalaytti.

turatti.

⁵³ Ular déngizning qarshi teripige ötüp, Ginnisaret dégen yurtta *quruqluqqa* chiqip, kémini baghlap qoydi. ■ ⁵⁴ Ular kémidin chüshüshi bilenla, *xalayiq* uni derhal tonuwélip, ⁵⁵ etraptiki hemme jaylargha yükürüshüp bardı we «U palanchi yerge chüshüptu» dep anglishi bilenla, bimarlarni zembilge sélip, shu yerge *uning aldigha* élip bérishi.

⁵⁶ U meyli yéza, meyli sheher yaki qishlaqlargha barsun, xelq aghriqlarni bazarlargha élip chiqip yatquzattı; ular uningdin aghriqlar héch bolmighanda séning yépinchangning péshige bolsimu qolini tegküzüwalsaq dep ötündi. Uninggha qolini tegküzgenlerning hemmisi saqaydi.

7

Insanni néme napak qilidu?

Mat. 15:1-20

¹ Bu chaghda, Perisiyler we Tewrat ustazliridin beziliri Yérusalémdin kélip uning aldigha yighthildi; ■

²⁻⁵ shu Perisiyler we Tewrat ustazliri uning muxlisliridin bezilirining tamaqni qolini yumay, yeni «napak» halda yewatqanlıqını körüp, uningdin:

— Muxlisliring némishqa ata-bowilirimizning en'enilirige riaye qilmay, belki yuyulmaghan qolliri bilen tamaq yeydu? — dep sorashti (chünki Perisiyler we pütün Yehudiylar ata-bowiliri teripidin qaldurulghan en'enini ching tutqachqa,

■ **6:53** Mat. 14:3. ■ **7:1** Mat. 15:1.

awwal qollirini estayidilliq bilen yumisa, tamaq yémeydu. Shuningdek bazardin qaytip kelgendimu, ular qol yumay birnerse yémeydu. Uningdin bashqa, piyale-qedeh, das-chögün we mis qachilar we diwanlarni yuyush toghrisida tapshurulghan nurghunlighan en'enilerdimu ching turidu). □

6 U ulargha jawab béríp mundaq dédi:

— Yeshaya peyghember siler saxtipezler toghranylarda aldin'ala toptoghra bësharet bergen! *uning* yazmisida pütülgendek: —

«Mushu xelq aghzida Méni hörmetligini bilen,
Biraq qelbi Mendin yiraq; ■

7 Ular Manga bihude ibadet qilidu.

Ularning ögetken telimliri peqet insanlardin chiqqan petiwalarla, xalas». □ ■

8 Chünki siler Xudaning emrini tashlap qoyup, insanlarning en'enisini ching tutiwalidikensiler — das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shunningha oxshap kétidighan nurghan bashqa ishlarni

□ **7:2-5** «estayidilliq **bilen yumisa...**» — bashqa birxil terjimisi «béghishighiche yumisa...» yaki «musht bilen yumisa...». ■ **7:6**
Yesh. 29:13; Ez. 33:31. □ **7:7** «Mushu **xelq aghzida**
Méni hörmetligini bilen, biraq qelbi Mendin yiraq; ular Manga
bihude ibadet qilidu; ularning ögetken telimliri peqet insan-
lardin chiqqan petiwalarla, xalas» — «Yesh.» 29:13. ■ **7:7**
Mat. 15:9; Kol. 2:18,20; Tit. 1:14.

en'ene qilip yürisiler.□

9 U ulargha yene mundaq dédi:

— Siler özliringlarning en'enisini ching tutimiz dep Xudaning emrini epchillik bilen bir chetke qayrip qoydunglar! **10** Chünki Musa *peyghember*: «Atanangni hörmət qıl» we «Atisi yaki anisini haqaretlichenler ölümge mehkum qilinsun» dep emr qilghan. ■ **11** Lékin siler: — Birsi «Atisi yaki anisigha: — Men silerge yardım bergen bergüdek nersilerni alliqachan «qurban qilip» Xudagha atiwettim — désila, □ **12** shu kishining ata-anisining halidin xewer élishgha bolmaydu, dep ögitisiler. **13** Shundaq qilip, siler *ewladliringlargha* tapshurghan en'en'englerni dep Xudaning emrini yoqqa chiqiriwettinglar, we shuninggha oxshash

□ **7:8** «chünki siler Xudaning emrini tashlap qoyup, insanlarning en'enisini ching tutiwalidikensiler — das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shuninggha oxshap kétidighan nurghan bashqa ishlarni en'ene qilip yürisiler» — bezi kona köchürmilerde: «das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shuninggha oxshap kétidighan nurghan bashqa ishlarni en'ene qilip yürisiler» dégen sözler tépilmaydu. ■ **7:10** Mis. 20:12; 21:17; Law. 20:9; Qan. 5:16; 27:16; Pend. 20:20; Ef. 6:2. □ **7:11** «Men silerge yardım bergen bergüdek nersilerni alliqachan «qurban qilip» Xudagha atiwettim» — «qurban» mushu yerde biwasite ibariniy tilidin élin'ghan bolup, «sediqe qilin'ghan» yaki «Xudagha atap qilin'ghan» dégen menini bildüridu.

köp ishlarni qilisiler. □ ■

Insanni néme napak qilidu?

14 Andin xalayiqni yene yénigha chaqirip, ulargha:
 – Hemminglar manga qulaq sélinglar we shuni chüshininglarki, ■ **15** insanning sirtidin ichige kiridighan nersilerning héchqandiqi uni napak qilmaydu, belki öz ichidin chiqidighan nersiler bolsa, ular insanni napak qilidu. ■ **16** Anglighudek qulqi barlar buni anglisun! – dédi.

17 U xalayiqtin ayrılip öyge kirgende, muxlisliri uningdin bu temsil heqqide soridi. ■ **18** U ulargha:
 – Silermu téxiche chüshenmey yürüwatamsiler?! Sirttin insanning ichige kiridighan herqandaq nersining uni napak qilalmaydighanlıqini tonup yetmeywatmamsiler? **19** *Sirttin kirgen nerse* insanning qelbige emes, ashqazinigha kiridu, andin

-
- **7:13** «Shundaq qilip, siler ewladliringlarga
**tapshurghan en'en'englerni dep Xudaning emrini yoqqa
 chiqiriwettinglar» — Mesihning sözige qarighanda «Xudagha atighan teelluqtatlar» téxi atighuchi kishining qolida turghanda, ulardin paydiliniwerse bolatti. Shu kishi belkim Tewrat ustazlirining qollishi bilen «dunyadin ketkinimdin kényin...» yaki «melum bir mezgildin kényin...» «ibadetxanigha tapshurimen» dep quesem qilghan bolsa kérek. Yehudiylarning tarixiy xatiriliride shuninggha oxshash köpligen misallar tépilidu. Perisiler ögetken shu hyle-mikir: «Mal-mülküngni Xudagha atalghan («qurban qilghan») qilghan bolsang, ata-anangdin xewer almisang bolidu» emes, belki «(shundaq qilghan bolsang) **xewer élishingha bolmaydu**» dégendek. Ular shübhisizki axirida bu ishtin melum bir payda körifu, elwette. ■ **7:13** Mat. 15:6; 1Tim. 4:3; 2Tim. 3:2.
 ■ **7:14** Mat. 15:10. ■ **7:15** Ros. 10:15; Rim. 14:17,20; Tit. 1:15.
 ■ **7:17** Mat. 15:15.**

u yerdin teret bolup tashlinidu, — dédi (u bu gepni déyish bilen, hemme yémekliklerni halal qiliwetti).

20 U yene söz qilip mundaq dédi:

— Insanning ichidin chiqidighinila, insanni napak qilidu. **21-22** Chünki shular — yaman niyetler, zimaxorluq, jinsiy buzuqluqlar, qatilliq, oghriliq, achközlük, rezillikler, aldamchiliq, shehwaniyliq, hesetxorluq, til-ahanet, tekebburluq we hamaqetlikler insanning ichidin, yeni uning qelbidin chiqidu □ ■ **23** — bu rezil ishlarning hemmisi insanning ichidin chiqip, özini napak qilidu.

Yat ellik bir ayalning étiqadi

Mat. 15:21-28

24 U ornidin turup u yerdin ayrılip, Tur we Zidon etrapidiki rayonlarga bardı we bir öye kirdi. Gerche u buni héchkim bilmisun dégen bolsimu, lékin yoshurup qalalmidi. □ ■ **25** Derweqe, napak roh chapplashqan kichik bir qizning anisi uning toghrisidiki xewerni anglighan haman yétip kélip, uning ayighigha yiqlidi **26** (ayal Yunanlıq bolup, Suriye ölkisidiki Fenikiy millitidin idi). U uningdin qizidin jinni heydiwétishni ötündi. □ **27** Lékin Eysa uninggha:

□ **7:21-22** «hesetxorluq» — buning bashqa bixil terjimisi: «yaman köz». ■ **7:21-22** Yar. 6:5; 8:21; Pend. 6:14; Yer. 17:9. □ **7:24** «u yerdin ayrılip, Tur we Zidon etrapidiki rayonlarga bardı» — u yer «chet'ellikler» turuwatqan rayon bolup, Mesihning shu yerge bérişhtiki meqsiti, öz xelqidin bir waqit ayrılip aram élishtin ibaret bolsa kérek. ■ **7:24** Mat. 15:21. □ **7:26** «ayal... Fenikiy millitidin idi» — yaki «ayal... Fenikilik idi» yaki «ayal... Fenike rayonılıq idi». U Yehudiy emes, elwette. U eslide butperes bolushi mumkin.

— Aldi bilen balilar qorsiqini toyghuzsun; chünki balilarning nénini kichik itlарghа tashlap bérish toghra emes, — dédi. □

28 Lékin u buningha jawaben:

— Durus, i Reb, biraq hetta itlарmu üstel astida turup balillardin chüshken nan uwaqlirini yeydighu, — dédi.

29 Eysa uningha:

— Séning mushu sözüng tüpeylidin yolunggha qayt, jin qizingdin chiqip ketti, — dédi.

30 Ayal öyige qaytip kelgende, mana qiz kariwatta yatatti, jin uningdin chiqip ketkenidi.

Eysaning bir gas-gacha ademni saqaytishi

31 Eysa yene Tur we Zidon shehirining etrapidiki rayonlardin chiqip, «On sheher» rayoni otturisidin ötüp, yene Galiliye déngizigha keldi. ■

32 Xalayiq uning aldigha tili éghir, gas bir ademni élip kélip, uning uchisigha qolungni tegküzüp qoysang, dep ötünüshti. ■ **33** U u ademni xalayiqtin ayrip bir chetke tartip, barmaqlirini uning qulaqlirigha tiqtı, tükürüp, *barmiqini* uning tiligha

□ **7:27** «Aldi **bilen balilar qorsiqini toyghuzsun; chünki balilarning nénini kichik itlарghа tashlap bérish toghra emes»**

— Mesih Eysa bu yerde özining deslepki wezipisini Yehudiyalarga xush xewerni yetküzüsh, dep tekitleydu. «Kichik itlar» belkim haqaretlik söz bolmay, öydiki arzuluq pistilirini körsitudu. Mushu ayalning étiqadi toghrisida «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **7:31** Mat. 15:29. ■ **7:32** Mat. 9:32; Luqa 11:14.

tegküzdi. □ 34 Andin u asman'gha qarap uh tartip xorsin'ghandin kényin, u ademge: «Effata» (menisi «échil») dédi. 35 U ademning qulaqliri derhal échilip, tilimu échilip rawan gep qilishqa bashlidi. □ 36 Eysa ulargha buni héchkimge éytmasliqni tapilidi. Lékin ulargha herqanche tapiliganh bolsimu, bu xewerni yenila shunche keng tarqitiwetti. 37 Xalayiq *bu ishqa* mutleq heyran qéliship:
— U hemme ishlarni qaltis qilidiken! Hetta gaslarni anglaydighan, gachilarni sözleydighan qilidiken, — déyishti. ■

8

Eysaning tööt ming kishini toydurushi

Mat. 15:32-39

1 Shu künlerde, yene zor bir top xalayiq yighilghanidi. Ularning yégüdek héchnémisi bolmighachqa, u muxlislirini yénigha chaqirip. ■

2 — Bu xalayiqqa ichim aghriydu. Chünki ular méning yénimda turghili üch kün boldi, ularda yégüdek héchnersimu qalmidi. 3 Ularni öylirige ach qorsaq qaytursam, yolda halidin kétishi mumkin. Chünki beziliri yiraqtin kelgeniken, — dédi.

4 Muxlisliri buningha jawaben:

□ 7:33 «U... **barmaqlirini uning qulaqlirigha tiqti, tükürüp, barmiqini uning tiligha tegküzdi**» — terjimimiz boyiche Mesih belkim öz barmiqi üstige tökürgen bolushi mumkin, bolmisa u yerge tökürgen bolsa kérek. □ 7:35 «...tilimu échilip **rawan gep qilishqa bashlidi**» — grék tilida «...tilining tanisi yéshilip, rawan gep qilishqa bashlidi» ■ 7:37 Yar. 1:31. ■ 8:1 Mat. 15:32.

— Bundaq xilwet bir jayda bu kishilerni toydurghudek nanni nedin tapqili bolsun? — déyishti.
5 — Qanche néninglar bar? — dep soridi u.
 Yette, — déyishti ular.

6 Buning bilen u xelqni yerde olturushqa buyrudi. Andin yette nanni qoligha aldi we *Xudagha* teshekkür-medhiye éytip oshtup, köpchilikke tutushqa muxlislirigha berdi. Ülar xalayiqqa üleshtürüp berdi. **7** *Muxlislarda* yene birqanche kichik béliqmu bar idi. U *Xudagha* teshekkür éytip ularni beriketlep, muxlislirigha üleshtürüp bérishni éytti. **8** Xalayiq toyghuche yédi; ular éship qalghan parchilarini yette séwetke tériwaldi. □
9 Yégenler töt mingche kishi idi. U ularni yolgha saldi, **10** andin muxlisliri bilen bille derhal kémige chüshüp, Dalmanuta tereplirige bardi. ■

Perisiylerning möjizilik alametni körüşhni telep qılıshi

Mat. 16:1-4

11 Perisiyler chiqip, uni sinash meqsitide uningdin bizge asmandin bir möjizilik alamet körsetseng, dep telep qiliship, uning bilen munazirileshkili turdi. □ ■ **12** U ichide bir ulugh-kichik tinip:

□ **8:8** «ular éship qalghan parchilarini ... tériwaldi» — «ular» — muxlislardan yaki pütkül xalayiqni körsitudu. «yette séwet...» — «séwet» grék tilida bu söz bek chong bir xil séwetni körsitudu. ■ **8:10**

Mat. 15:39. □ **8:11** «Perisiyler chiqip, uni sinash meqsitide uningdin bizge asmandin bir möjizilik alamet körsetseng...» — Perisiyler telep qilghan «möjizilik alamet» Eysaning heqiqiy Mesih ikenlikini ispatlaydighan bir karametni körsitudu, elwette. ■ **8:11**

Mat. 12:38; 16:1; Luqa 11:29; Yuh. 6:30.

- Bu dewr némishqa bir «möjizilik alamet»ni istep yürüdü? Shuni silerge berheq éytip qoyayki, bu dewrge héchqandaq möjizilik alamet körsitilmeydu,
- dédi. □ ■
- 13** Andin ulardin ayrılıp, yene kémige chiqip, déngizning u chétige ötüp ketti.

*Saxtipezlik «échitqu»sidin saqlinish
Mat. 16:5-12*

14 Muxlislar nan élip kélishni untughan bolup, kémide bir tal nandin bashqa yeydighini yoq idi.

15 U ularni agahlandurup:

- Éhtiyat qilinglar, Perisiylerning échitqusi we Hérodning échitqusidin hézi bolunglar, — dédi. □ ■

16 Muxlislar özara mulahiziliship:

- Uning bundaq déyishi nan ekelmigenlikimizdin bolsa kérek, — déyishti.

17 Eysa ularning néme *déyishiwatqanlıqını* bilip:

- Némishqa nan yoqluqi toghrisida mulahize qilisiler? Siler téiche pem-paraset yaki chüshenchige ige bolmidinglarmu? Qelbliringlar téiximu bixudliship kétiwatamdu? ■ **18** Közunglar turup körmeywatamsiler? Quliqinglar turup anglimaywatamsiler? Ésinglarda yoqmu? **19** Besh ming kishige besh nanni oshtughinimda, parchilargha liq tolghan qanche kichik séwetni yighiwaldinglar? — dédi.

□ **8:12** «*u ichide bir ulugh-kichik tinip...*» — grék tilida «U rohida bir ulugh-kichik tinip...». «Roh» mushu yerde uning özining (insaniy) rohini bildürdü. ■ **8:12** Mat. 16:4. □ **8:15** «*Éhtiyat qilinglar, Perisiylerning échitqusi we Hérodning échitqusidin hézi bolunglar*» — «Mat.» 16:1-12nimu körüng. ■ **8:15** Mat. 16:6; Luqa 12:1. ■ **8:17** Mar. 6:52.

- On ikkini, — jawab berdi ular. □ ■
- 20** — Yette nanni tööt ming kishige oshtughinimda, parchilargha liq tolghan qanche séwetni yighiwaldinglar? — dédi u.
- Yettini, — Jawab berdi ular. ■
- 21** U ulargha:
- Undaqta, qandaqsige siler téxi chüshenmeysiler?
- dédi. □

Beyt-Saidadiki bir korning saqaytilishi

22 Ular Beyt-Saida yézisigha keldi; xalayiq bir kor ademni uning aldigha élip kélip, uninggha qolungni tegküzüp qoysang, dep ötündi. **23** U kor ademning qolidin tutup yézining sirtigha yétilep bardi; uning közlirige tükürüp, üstige qollirini tegküzüp:

— Birer nerse körüwatamsen? — dep soridi. ■

24 U béshini kötürüp:

— Kishilerni körüwatimen; ular xuddi méngip yürüwatqan derexlerdekkörünüwatidu, — dédi.

25 Andin u qaytidin qollirini u ademning közlirige tegküzdi. Ü közlirini échiwidi, közliri eslige kélip,

□ **8:19** «..qanche **kichik séwet..»** — «séwet» grék tilida «qol séwet».

■ **8:19** Mat. 14:17,20; Mar. 6:38; Luqa 9:13; Yuh. 6:9. ■ **8:20**

Mat. 15:36,37. □ **8:21** «Undaqta, **qandaqsige siler téxi chüshenmeysiler?»** — Mesihning bu soali muxlisliri yighiwalghan «on ikki (kichik) séwet» we «yette (chong) séwet» bilen munasiwteliktur. Qiziq bir ish shuki, Markus özining Injildiki bayanida Mesihning (ölümduñ tilirishtin bashqa) jemiy on toqquz alahide möjizisini xatirileydu. «Qoshumche söz»imizni körüng. ■ **8:23** Mar. 7:32.

hemme nersini éniq kördi. □ 26 Eysa uni öyige qayturup:
 — Yézighimu kirmé, yaki yézidiki héchkimge bu ishni uqturma, — dep tapilidi. □

Pétrusning Eysani Qutquzghuchi-Mesih dep tonushi

Mat. 16:13-20; Luqa 9:18-21

27 Eysa muxlisliri bilen chiqip Qeyseriye-Filippi rayonigha qarashlıq kent-yézilargha bardı. Yolda u muxlisliridin:

— Kishiler méni kim deydu? — dep soridi. ■

28 Ular uninggha:

— Beziler séni Chömüldürgüchi Yehya, beziler Ilyas *peyghember* we yene beziler ilgiriki peyghemberlerdin biri dep qaraydiken, — dep jawab bérishi. ■

29 U ulardin:

— Emdi silerchu, siler méni kim dep bilisiler? — dep soridi.

Pétrus jawaben: — Sen Mesihdursen, — dédi. □ ■

30 U ulargha özi togruluq héchkimge tinmasliqni jiddiy tapilidi.

Eysanıg ölçüp tirilidighanlıqını aldin éytishi

Mat. 16:21-28; Luqa 9:22-27

□ 8:25 «U közlirini échiwidi...» — yaki «u beshini kötüriwidi...» yaki «u közlirini yoghan achtı...». □ 8:26 «Yézighimu kirmé, yaki yézidiki héchkimge bu ishni uqturma» — Mesih némishqa shundaq tapilidi? Shübhisiżki, Beyt-Saidadikiler alliqachan uning köp möjizilirini körüp turup téxiche towa qilmaghanidi («Mat.» 11:21ni körüng). ■ 8:27 Mat. 16:13; Luqa 9:18. ■ 8:28 Mat. 14:2.

□ 8:29 «Sen Mesihdursen» — «Mesih» dégen söz togruluq «Tebirler»imizni körüng. ■ 8:29 Mat. 16:16; Yuh. 6:69.

31 Shuning bilen u Insan'oghlining nurghun azab-oqubet tartishi, aqsaqallar, bash kahinlar we Tewrat ustazliri teripidin chetke qéqilishi, öltürülüshi we üch kündin keyin tirildürülüshi muqerrer ikenlikini *muxlisirigha* ögitishke bashlidi. □ ■ **32** U bu ishni ochuq-ashkara sölep berdi. Buning bilen Pétrus uni bir chetke tartip, uni eyibleshke bashlidi. □ **33** Lékin u burulup muxlisirigha qarap, Pétrusni eyiblep:

— Arqamgha öt, Sheytan! Séning oylighanliring Xudaning ishliri emes, insanning ishliridur, — dédi. □ ■

34 Andin muxlisliri bilen xalayiqnimu chaqirip mundaq dédi:

— Kimdekim manga egishishni niyet qilsa, özidin kéchip, özining kréstini kötürüp manga egeshsun!
□ ■ **35** Chünki kimdekim öz jénini qutquzay dése, choqum uningdin mehrum bolidu; lékin

□ **8:31** «**Insan'oghlining.... aqsaqallar, bash kahinlar we Tewrat ustazliri teripidin chetke qéqilishi**» — shu chaghda ikki «bash kahin» bar idi — «Annas» we uning küy'oghli «Qayafa».

■ **8:31** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7. □ **8:32** «**Buning bilen Pétrus uni bir chetke tartip, uni eyibleshke bashlidi**» — Pétrusning eyiblishi şübhesisizki, özüng ulugh padishah Mesih turup, béshingha mushundaq dehshetlik ishlarni chüşhürmesliking kérek idi, dégendek. «Mat.» 16:22ni körüng.

□ **8:33** «**Arqamgha öt, Sheytan!**» — Eysa bu ayette «Sheytan» dégen bu sözini birinchidin «düşmen» dégen menide ishlitip, özining düşhmini bolup qalghan Pétrusqa éytidi. Ikkinchidin, Sheytan özi Pétrus arqılıq Eysagha putlikashang bolmaqchi idi. ■ **8:33** 2Sam. 19:22. □ **8:34** «**Kimdekim manga egishishni niyet qilsa, özidin kéchip, özining kréstini kötürüp manga egeshsun!**» — «Mat.» 10:38ni, shundaqla uningdiki izahatnimu körüng.

■ **8:34** Mat. 10:38; 16:24; Luqa 9:23; 14:27.

kimdekim men üchün we xush xewer üchün öz jénidin mehrum bolsa, uni qutquzidu. ■

36 Chünki bir adem pütkül dunyagha ige bolup, jénidin mehrum qalsa, buning néme paydisi bolsun?! □ **37** U némisini jénigha tégishtsun?! ■

38 Chünki kimdekim zinaxor we gunahkar bu dewr aldida menden we méning sözlirimdin nomus qilsa, Insan'oghlimu atisining shan-sheripi ichide muqeddes perishtiler bilen bille kelginide, uningdin nomus qilidu. □ ■

9

*Eysanıng julalıqta körünüşi
Mat. 17:1-13; Luqa 9:28-36*

1 U ulargha yene:

— Men silerge shuni berheq éytip qoyayki, bu yerde turghanlarning arisidin ölümning temini téitishtin burun jezmen Xudaning padishahlıqining küch-qudret bilen kelgenlikini köridighanlar

■ **8:35** Mat. 10:39; 16:25; Luqa 9:24; 17:33; Yuh. 12:25. □ **8:36**

«...jénidin **mehrum qalsa, buning néme paydisi bolsun?!**» — «jan» mushu yerde peqet hayatni emes, belki ademning salahiyiti, rohiy dunyasını körsitudu. ■ **8:37** Zeb. 49:6-9. □ **8:38** «zinaxor **we gunahkar bu dewr**» — «zinaxor» belkim hem jismaniy hem köchme (Xudagha wapasızlıq qilghuchi, dégen) menidimu ishlitiliidu. «**Insan'oghli**» — Mesih, elwette. «Tebirler»nimu körüng.

■ **8:38** Mat. 10:32; Luqa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12; 1Yuh. 2:23.

bardur. □ ■

Eysaning julaliqta körünüushi

2 We alte kündin kényin, Eysa Pétrus, Yaqup we Yuhannani ayrip élip, égiz bir taghqa chiqtı. U yerde uning siyaqi ularning köz aldidila özgirip, ■
3 kiyimliri yer yüzidiki héchbir aqartquchimu aqartalmighudek derijide parqirap qardek ap'aq boldi. **4** Ularning köz aldida Musa we Ilyas *peyghemberler* tuyuqsız köründi; ular Eysa bilen sözlisiwatqanidi. **5** Pétrus bu ishqa jawaben Eysagha:

— Ustaz, bu yerde bolghinimiz intayin yaxshi boldi! Birini sanga, birini Musagha, yene birini Ilyasqa atap bu yerge üch kepe yasayli! — dédi □

□ **9:1** «Bu yerde turghanlarning arisidin ölümning temini tétiştin burun jezmen Xudaning padishahliqining küch-qudret bilen kelgenlikini köridighanlar bardur»

— bizningche 9:1-ayettki sözning muhim menisi 9:2-13de teswirlen'gen karamet ishlarni körsitudu. Bashqa alimlar u: (1) Eysa öltürülgendin kényin muxlisirigha qayta körünüushi bilen; (2) Muqeddes Rohning kéléishi bilen; (3) Mesihning sherişi jamaette ayan qilinishi bilen; (4) Eysaning dunyagha qaytip kéléishi bilen emelge ashuruldi, dep qaraydu. Yuqırıqı (1)-, (2)-, (3)-pikir sel orunluq bolghini bilen, lékin Eysaning «bu yerde turghanlarning **arisidin...** köridighanlar bar» déginidin qarighanda, **bezi** rosullar bu ishni köridu, shunga muhim emelge ashurulushi 9:2-13diki «Eysaning julaliqta körünüushi» dégen ishtur, dep qaraymiz. ■ **9:1**
 Mat. 16:28; Luqa 9:27. ■ **9:2** Mat. 17:1; Luqa 9:28. □ **9:5**
 «Ustaz» — grék tilida (hem ibraniy tilida) «Rabbi» déyilidu. «birini sanga, birini Musagha, yene birini Ilyasqa atap bu yerge üch kepe yasayli!» — bu söz we pütün weqe toghruluq yene «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

6 (chünki Pétrus néme déyishini bilmey qalghanidi, chünki ular qorqunchqa chömüp ketkenidi).

7 Tuyuqsız bir parche bulut ularnı qaplıwaldi we buluttin: «Bu Méning söyümlük Oghlumdur; uningha qulaq sélinglar!» dégen awaz anglandı. ■

8 Ular lappide etrapığha qarishiwidi, lékin yene héchkimni körmidi, öz yénida peqet Eysanila kördi.

9 Ular taghdin chüshüwatqanda, Eysa ulargha, Insan'oghli ölümdin tirildürülmigüche, körgenlirini héchkimge éytmaslıqni emr qılıp tapılıdi. ■ **10** Ular uning bu sözini könglige püküp, «ölümdin tirilish» dégenning zadi néme ikenlikи heqqide özara mu-laħizileshti.

11 Ular uningdin yene:

— Tewrat ustazliri néme üchün: «Ilyas *peyghember Mesih kélishtin* awwal qaytip kélishi kérek» déyishidu? — dep sorashti. ■

12 U ulargha jawaben:

— Ilyas *peyghember* derweqe *Mesihtin* awwal kélédu, andin hemme ishni ornigha keltüridu; emdi némisqqa muqeddes yazmilarda Insan'oghli köp azab-oqubet chékidu we xorlinidu, dep pütülgən?

■ **9:7** Qan. 18:19; Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pét. 1:17. ■ **9:9** Mat. 17:9; Luqa 9:36. ■ **9:11** Mal. 4:5; Mat. 11:14; Luqa 1:17.

□ ■ 13 Lékin men silerge shuni éytayki, Ilyas *peyghember* derheqiqet keldi we del muqeddes yazmilarda u heqqide pütülgendek, kishiler uning-
gha némini xalisa shundaq qildi. □ ■

*Jin chaplashqan balining azad qilinishi
Mat. 17:14-20; Luqa 9:37-43*

14 Ular muxlislarning yénigha qaytip barghinida, zor bir top ademlerning ularning etrapigha olishiwalghanlıqını, birnechche Tewrat ustazlirining ular bilen munazire qılıshiwatqanlıqını kördi.

15 Uni körgen pütün xalayıq intayın heyran bolushti we yükürüp kélép uning bilen salamlashti.

16 U ulardin:

— Ular bilen néme togruluq munazire qılıshi-

□ 9:12 «Ilyas peyghember derweqe **Mesihtin awwal kélédi, andin hemme ishni ornigha keltüridi**» — «Ilyasning awwal kéléshi» we uning «hemmini ornigha keltürüshi»ni körsetken besharet we bashqa tepsilatlıri Tewrat, «Mal.» 4:5-6de xatirilinidu. «**emdi néminishqa muqeddes yazmilarda iInsan'oghli köp azab-oqubet chékidu we xorlinidu, dep pütülgən?** » — «néminishqa...?» — Eger ulugh Ilyas peyghember kélép Mesih üçhün yol teyyarlıghan bolsa, zadi «néminishqa» xelq Mesihni qobul qilmaydu? Yehya peyghember derweqe «Ilyas peyghember»ning rohi we küchide kelgini bilen («Luqa» 1:17) u öltürülgen we Mesihmu uninggha oxshash öltürülidu (13-ayetnimü körüng). ■ 9:12 Mal. 4:5; Zeb. 22:6; Yesh. 53:4; Dan. 9:26; Weh. 11:4-7. □ 9:13 «**lékin men silerge shuni éytayki, Ilyas peyghember derheqiqet keldi we del muqeddes yazmilarda u heqqide pütülgendek, kishiler uninggha némini xalisa shundaq qildi**» — mushu yerde Mesih Yehya peyghemberi yene Iliyas peyghemberge oxshitidu. ■ 9:13 Mal. 4:5,6

watisiler, — dep soridi. □ 17 Xalayiqtin bireylen uninggha:

— Ustaz, men oghlumni séning aldinggha élip keldim, chünki uninggha gacha qilghuchi bir roh chaplishiwalghan. □ ■ 18 Her qétim roh uni chirmiwalsa, uni tartishturup yiqtidu, shuning bilen balining aghzi köpüklihip, chishliri kiriship kétidu; qaqshal bolup qalidu. Muxlisliringdin jinni heydiwetkeysiler dep tilidim, biraq ular qi-lalmidi, — dédi. □

19 U jawaben: — Ey étiqadsiz dewr, siler bilen qachan'ghiche turay?! Men silerge yene qachan'ghiche sewr qilay? — Balini aldimgha élip kélinglar — dédi.

20 Ular balini uning aldigha élip keldi. Eysani körüş bilenla roh balining pütün bedinini tartish-turuwetti. Bala yiqlip, aghzidin köpük chiqqan péti yerde yumilap ketti. ■

21 U balining atisidin:

— Bu ish beshigha kelginige qanche uzun boldi? — dep soridi.

U: — Kichikidin tartip shundaq, 22 jin uni halak

□ 9:16 «U ulardin: — ... dep soridi» — «ular» mushu yerde (1) muxlislirini; (2) xalayiqning özlini (3) Tewrat ustazlirini körsitishi mumkin. Bizningche (2) yaki (3) toghra bolushi kérek; xalayiqtin biri mushu soalgha jawab bérifu. Bezi kona köchürmiliride «ular»ning ornida «Tewrat ustazliri» déyilidu. □ 9:17 «men oghlumni séning aldinggha élip keldim» — bu kishining «séning aldinggha» dégini uning Mesih we muxlislirini «bir ademdek» dep qaraytti, dep bildürifu. Bir tereptin mushu közqarash toghridur.

■ 9:17 Mat. 17:14; Luqa 9:37,38. □ 9:18 «uni tartishturup yiqtidu» — yaki «uni yerge yiqtitiwétidu». «qaqshal bolup qalidu» — yaki «pütün ezayi qétip qalidu». ■ 9:20 Mar. 1:26.

qilish üchün köp qétim otqa we sugha tashlidi. Emdi bir amal qilalisang, bizge ich aghritip sha-paet qilghaysen! — dédi.

23 Eysa uninggha: — «Qilalisang!» deysen'ghu! Ishenchte bolghan ademge hemme ish mumkin-dur! — dédi.■

24 Balining atisi derhal: — Men ishinimen; ishenchsizlikimge medet qilghaysen! — dédi yighlap nida qilip. **25** Emdi Eysa köpchilikning yûgürüşüp kelgenlikini körüp, héliqi napak rohqa tenbih béríp:

— Ey ademni gas we gacha qilghuchi roh! Buyruq qilimenki, uningdin chiq, ikkinchi kirgüchi bolma! — dédi.

26 Shu haman jin bir chirqiridi-de, balini dehshet-lik tartishturup, uningdin chiqıp ketti. Bala ölütek yétip qaldı, xalayiqning köpinchisi «U öldi!» déyishti. **27** Lékin Eysa balini qolidin tutup yoldı, bala ornidin turdi.

28 Eysa öyge kirgendin kényin, muxlisliri uning bilen yalghuz qalghanda uningdin: — Biz néme üchün jinni heydiwételmiduq? — dep sorashti.■

29 U ulargha: — Bu xil *jin* dua we rozidin bashqa yol bilen chiqirilmamas, — dédi.□

*Eysanıng ölüp tirilidighanlıqını yene aldin éytishi
Mat. 17:22-23; Luqa 9:43-45*

30 Ular shu yerdin ayrılip, Galiliyedin ötüp kétiwatatti. Biraq u buni héchkimning bilishini

■ **9:23** Luqa 17:6. ■ **9:28** Mat. 17:19. □ **9:29** «Bu xil *jin* dua we rozidin bashqa yol bilen chiqirilmamas» — bezi kona köchürmilerde «rozidin» dégen söz tépilmaydu.

xalimaytti. ■ 31 Chünki u muxlislirigha:

— Insan'oghli insanlarning qoligha tapshurulup, ular uni öltüridi. Öltürülüp üch kündin kéyin u tirilidu, — dégen telimni bériwatatti. ■ 32 Lékin *muxlislar* bu sözni chüshenmidi hemde uningdin sorashqimu pétinalmidi.

Heqiqiy ulugh kim?

Mat. 18:1-5; Luqa 9:46-48

33 U KeperNahum shehirige keldi. Öyge kirgende u ulardin:

— Yolda néme toghrisida mulahizileshtinglar? — dep soridi. ■ 34 Lékin ular shük turdi, chünki ular yolda qaysimiz eng ulugh dep bir-biri bilen mulahizileşkenidi.

35 U olturup, on ikkeyleni yénigha chaqirip, ulargha:

— Kim birinchi bolushni istigen bolsa, shu hemmeylenning eng axirqisi we hemmeylenning xizmetkari bolsun, — dédi. ■ 36 Andin u kichik bir balini otturida turghuzdi we uni quchiqigha élip turup, ulargha mundaq dédi: ■

37 — Kim méning namimda mushundaq kichik balini qobul qilsa, méni qobul qilghan bolidu. Kim méni qobul qilsa, u méni emes, belki méni ewetküchini qobul qilghan bolidu. □ ■

■ 9:30 Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7. ■ 9:33 Mat. 18:1; Luqa 9:46; 22:24. ■ 9:35 Mat. 20:27; Mar. 10:43. ■ 9:36 Mar. 10:16. □ 9:37 «Kim méning namimda mushundaq kichik balini qobul qilsa...» — yaki «kim méning namimda mushundaq kichik balini kütse...». ■ 9:37 Mat. 18:5; Luqa 9:48; Yuh. 13:20.

*Qarshi turmasliqning özi qollighanliqtur
Luqa 9:49-50*

38 Yuhanna uninggha:

— Ustaz, séning naming bilen jinlarni heyde-watqan birlarini kördüq. Lékin u biz bilen birge sanga egeshkenlerdin bolmighachqa, uni tostuq, — dédi.■

39 Lékin Eysa: — Uni tosmanglar. Chünki méning namim bilen bir möjize yaratqan birsi arqidinla méning üstümdin yaman gep qilishi mumkin emes.

■ **40** Chünki bizge qarshi turmighanlar bizni qollighanlardur. **41** Chünki men silerge shuni berheq éytip qoyayki, Mesikhke mensup bolghanliqinglar üchün, méning namimda silerge hetta birer piyale su bergen kishimu öz in'amigha érishmey qal-maydu.■

*Gunahning ézitquluqi
Mat. 18:6-9; Luqa 17:1-2*

42 Lékin manga étiqad qilghan bundaq kichiklerdin birini gunahqa putlashturghan herqandaq ademni, u boynigha yoghan tügmen téshi ésilghan halda déngizgha tashliwétligini ewzel bolatti.■

43 Eger emdi qolung séni gunahqa putlashtursa, uni késip tashliwet. Chünki ikki qolung bar halda dozaxqa, yeni öchürülmes otqa kirginingdin köre, cholaq halda hayatliqqa kirgining ewzeldur.

■ **9:38** Luqa 9:49. ■ **9:39** 1Kor. 12:3. ■ **9:41** Mat. 10:42.
■ **9:42** Mat. 18:6; Luqa 17:2.

■ 44 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. □ ■

45 Eger emdi putung séni *gunahqa* putlashtursa, uni késip tashliwet. Chünki ikki putung bar halda dozaxqa, yeni öchürülmes otqa tashlan'ghiningdin köre, tokur halda hayatliqqa kirgining ewzel.

46 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. ■

47 Eger közüng séni *gunahqa* putlashtursa, uni oyup tashliwet. Ikki közüng bar halda otluq dozaxqa tashlan'ghiningdin köre, singar közlük bolup Xudaning padishahliqigha kirgining ewzel.

48 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. ■

49 Hemme adem ot bilen tuzlinidu we herbir qur-

■ 9:43 Qan. 13:7; Mat. 5:30; 18:8. □ 9:44 «Chünki **dozaxta shularni yeydighan qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu**» — bezi kona köchürmilerde bu 44- we 46-ayet tépilmaydu.

■ 9:44 Yesh. 66:24. ■ 9:46 Yesh. 66:24 ■ 9:48 Yesh. 66:24

banlıq tuz bilen tuzlinidu. □ ■

50 Tuz yaxshi nersidur. Halbuki, eger tuz öz tuzluqını yoqatsa, uningha qaytidin tuz temini qandaqmu kirgüzgili bolidu? Özünglarda tuz tépilsun we bir-biringlar bilen inaqliqta ötünglar. □ ■

□ **9:49 «Hemme adem ot bilen tuzlinidu we herbir qurbanlıq tuz bilen tuzlinidu»** — bu sırlıq jümle choqum «Law.» 2:13, «Chöl.» 31:23, «Ez.» 43:23, «Yesh.» 34:6 we 66:20 hemde yuqırıqi 42-48 ayetler bilen munasiwteliktür. Menisi belkим: — (1) gösh-köktatlarnı tuz bilen uzun saqlighili bolghandek, Mesihge ishenmigenler dozaxning otida «chirimay, saqlınip» menggü jazalınidu; yaki (2) Mesihge egeshkenler mushu dunyada (tuz yarığha sépilgendek) japa-musheqqet, azab-oqubet chékidu; yaki (3) menisi her ikki tereptikidek bolidu — démek, herbir kishi özining Eysa Mesihke bolghan munasiwitide muwapiq japa-musheqqet, azab-oqubet chékidu; étiqadchilar mushu dunyada japa-musheqqetler arqılıq tawlinip paklinidu, étiqadsızlar dozaxta menggü azab tartıdu. Bizningche 3-menisi toghra kélishi mumkin. Rebbimiz bu yerde hem étiqadchilarını hem étiqadsızlarını közde tutıdu. Bizningche peget étiqadchilar Xudagha atılıdighan qurbanlıq bolalaydu, shunga ayetning birinchi qisimda hemme adem, ikkinchi qisimda étiqadchilar («qurbanlıq» süpitide) közde tutulidu. ■ **9:49** Law. 2:13.

□ **9:50 «Tuz yaxshi nersidur. Halbuki, eger tuz öz tuzluqını yoqatsa, uningha qaytidin tuz temini qandaqmu kirgüzgili bolidu?»** — tuz bolsa (1) tem bérifu; (2) chirip kétishtin tosidu; (3) zexim-yarılarnı saqayıtidu. Muxislarning bu dunyagha bolghan rolı buningha oxşap kétishi kérek. **«Özünglarda tuz tépilsun we bir-biringlar bilen inaqliqta ötünglar»** — bu sırlıq jümlining menisi üçün «Mat.» 5:13, «Ef.» 4:29, «Kol.» 4:6ni körüng. Étiqadchilar «tuzluq» bolsa özini pak tutıdu, lékin buningdin Hali chonglıq qilmaydu — belki muhebbiti, xatirjemlikи we xushallıqı bilen gunahta tutulghanlarnı Xudaning yolığa jelp qilghuchılardur. ■ **9:50** Mat. 5:13; Luqa 14:34; Rim. 12:18; Ibr. 12:14.

10

Talaq toghrisidiki telim *Mat. 19:1-12*

¹ U u yerdin qozghilip, Yehudiye ölkisi terepliridin ötüp, Iordan deryasining u qétidiki rayonlorghimu bardı. Top-top ademler yene uning etrapiga olishiwalghanidi. U aditi boyiche ulargha telim bérishke bashlidi. ■ ² Bezi Perisiyler uning yénigha kélip uni qiltaqqa chüshürüş meqsitide uningdin:
— Bir ademning ayalini talaq qılıshi Tewrat qanunigha uyghunmu? — dep soridi. □

³ Lékin u jawaben: — Musa *peyghember* silerge néme dep buyrughan? — dédi. ⁴ Ular: — Musa *peyghember* kishining ayalini bir parche talaq xéti yézipla talaq qilishigha ruxset qilghan, — déyishti. □ ■

⁵ Eysa ulargha:

— Tash yürekliklardin u silerge bu emrni pütken;
⁶ lékin Xuda alem apiride bolghinida *insanlarni* «Er we ayal qılıp yarattı». ■ ⁷ «Shu sewebtin er kishi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilen birliship■

■ **10:1** Mat. 19:1. □ **10:2** «qiltaqqa chüshürüş meqsitide» — eslide Yehya peyghember Hérod padishahqa «talaq qilsang bolmaydu» dep tenbih béríp, uning chishigha tékip öltürülgenidi. Shübhısızki, Persiylerning meqstılirining biri: — Eysamu «talaq qilishqa bolmaydu» dése, Hérod padishah uni Yehyagha oxshash öltürüwétetti. □ **10:4** «Musa peyghember kishining ayalini bir parche talaq xéti yézipla talaq qilishigha ruxset qilghan» — mushu emrning toghrisi «Qan.» 24:1de tépildi. Yene «qoyup bérish» («talaq qılış») toghrisidiki bir yekün üçhün «1Kor.»diki «qoxumche söz»nimu (7-bab toghrulug) körüng. ■ **10:4** Qan. 24:1, 3; Yer. 3:1; Mat. 5:31. ■ **10:6** Yar. 1:27, 2:24, 5:2; Mat. 19:4. ■ **10:7** Yar. 2:24; 1Kor. 6:16; Ef. 5:31.

8 ikkilisi bir ten bolidu». Shundaq iken, erayal emdi ikki ten emes, belki bir ten bolidu. □ ■

9 Shuning üçhün, Xuda qoshqanni insan ayrimisun, – dédi. ■

10 Ular öye qaytip kélip kirgende, muxlisliri uningdin bu heqte soridi. **11** U ulargha:

– Ayalini talaq qilip, bashqa birini emrige alghan kishi ayaligha gunah qilip zina qilghan bolidu.

■ **12** Érini qoyuwétip, bashqa erge tegken ayalmu zina qilghan bolidu, – dédi. □

Eysaning kichik balilargha bext tilishi

Mat. 19:13-15; Luqa 18:15-17

13 Qolungni tegküzgeyseñ dep, kishiler kichik balilirini uning aldigha élip kéliwatatti. Biraq muxlislar élip kelgenlerni eyiblidi. ■ **14** Buni körgen Eysa achchiqlinip, muxlislirigha:

Balilar aldimgha kelsun, ularni tosmanglar. Chünki Xudaning padishahliqi del mushundaqlargha tewedur. □ ■ **15** Men silerge shuni

□ **10:8** «shu sewebtin er kishi ata-anisidin ayrılidu, ayali bilen birliship ikkilisi bir ten bolidu» — «Yar.» 2:24. ■ **10:8**

Yar. 2:24 ■ **10:9** 1Kor. 7:10. ■ **10:11** Mat. 5:32; 19:9;

Luqa 16:18; 1Kor. 7:10. □ **10:12** «Ayal érini qoyuwétip...

» — Yehudiy jemiyitide bu intayin az körüldighan ehwal. Lékin Yehudiy emesler arisida daim yüz béretti. Shunga shübhisizki, Mesihning mushu yerde közde tutqini Yehudiy emeslernimu öz ichige alidu. Yene «qoyup bérish» («talaq qılış») toghrisidiki bir yekün üçhün «1Kor.»diki «qoshumche söz»nimu (7-bab togruluq) körüng. ■ **10:13** Mat. 19:13; Luqa 18:15. □ **10:14** «Xudaning padishahliqi del mushundaqlargha tewedur» — yaki «Xudaning padishahliqi del mushundaqlardin terkib tapqandur».

■ **10:14** Mat. 18:3; 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pét. 2:2.

berheq éytip qoyayki, Xudaning padishahlıqını sebiy balidek qobul qilmisa, uninggha hergiz kirelmeydu, — dédi. **16** Shuning bilen u balilarını quchiqığha élip, ulargha qollırını tegküzüp bext tilidi. □ ■

*Puldarlar Xudanıng padishahlıqığha
kirelemdi?*

Mat. 19:16-30; Luqa 18:18-30

17 U yolgha chiqqanda, birsi uning aldığa yükürüp kélip, uning aldida tizlinip uningdin:

— I yaxshi ustaz, men qandaq qilsam menggülüç hayatqa miraslıq qilimen? — dep soridi. ■

18 Lékin Eysa uninggha:

— Méni némishqa yaxshi deysen? Peqet biridin, yeni Xudadin bashqa héchkim yaxshi emestur.

19 Sen Tewrattiki «Zina qilma, qatilliq qilma, oghriliq qilma, yalghan guwahliq berme, xiyanet qilma, ata-anangni hörmət qil» dégen perhiz-perzlerni bilisen, — dédi. □ ■

20 U adem jawaben: — Ustaz, bularning hemmisige kichikimdin tartip emel qılıp kéliwatimen, — dédi.

- **10:16** «Shuning bilen u balilarını quchiqığha élip, ulargha qollırını tegküzüp bext tilidi» — bu ayettiki grék tiligha qarighanda, mumkinchilik barki, u bir-birlep quchaqlap, balılargha ayrim-ayrim bext tilidi. ■ **10:16** Mat. 19:15; Mar. 9:36. ■ **10:17** Mat. 19:16; Luqa 18:18. □ **10:19** «Zina qilma, qatilliq qilma, oghriliq qilma, yalghan guwahliq berme, xiyanet qilma, ata-anangni hörmət qil» — mushu emrlər «Mis.» 20:12-16, «Qan.» 5:16-20 we 24:14de téplidü. ■ **10:19** Mis. 20:12-16; 21:12; Qan. 5:16-20; Qan. 24:14; Rim. 13:9.

21 Eysaning uningga qarap muhebbiti qozghaldi we uningga:

— Sende yene bir ish kem. Bérip pütün mal-mülkingni sétip, pulini yoqsullargha bergen we shundaq qilsang, ershte xezineng bolidu; andin kélip kréstni kötüüp manga egeshkin! — dédi. □ ■

22 Lékin mushu sözni anglap, uning chirayi tutulup, qayghugha chömüp u yerdin ketti. Chünki uning mal-dunyasi nahayiti köp idi.

23 Andin Eysa chörisige sepsélip qarap, muxlis-lirigha:

— Mal-dunyasi köplerning Xudaning padishahliqigha kirishi némidégen teslikte boliduhe! — dédi. ■

24 Muxlislar uning sözlirige intayin heyran bolushti, lékin Eysa ulargha yene jawaben:

— Balilirim, mal-mülükke tayan'ghanlar üçün Xudaning padishahliqigha kirish némidégen tes-he! □

25 Tögining yingnining közidin ötüshi bay ademning Xudaning padishahliqigha kirishidin asandur! — dédi.

□ **10:21** «...Andin kélip kréstni kötüüp manga egeshkin!»

— bezi kona köchürmilerde mushu yerde «krést kötüüp» dégen söz tépilmaydu. «Krést kötüüşh» dégen uqum togrisida «Mat.» 10:38diki izahat we bashqa izahatlarni körüng. «Eysaning uningga qarap muhebbiti qozghaldi» dégen sözige qarighanda, mumkinchilik barki, menggülük hayatni izdigen yash bay yigit del Markus ning özi idi. Bu yigit Markus bolmisa, «Eysaning muhebbiti» togruluq qandaqmu xewer tapalaydu? ■ **10:21** Mat. 6:19; Luqa 12:33; 1Tim. 6:17. ■ **10:23** Pend. 11:28; Mat. 19:23; Luqa 18:24.

□ **10:24** «mal-mülükke tayan'ghanlar üçün Xudaning padishahliqigha kirish némidégen tes-he!» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «mal-mülüklerge tayan'ghanlar üçün» dégen söz tépilmaydu.

26 Ular buni anglap intayin bek heyran bolushup, bir-biridin:

Undaqta, kim nijatqa érisheleydu? – dep sorashti.

27 Eysa ulargha qarap:

– Bu ish insan bilen wujudqa chiqishi mumkin emes, lékin Xuda üçün mumkin emes bolmaydu; chünki Xudagha nisbeten hemme ish mumkin bolidu, – dédi. □ ■

28 Buning bilen Pétrus uninggha:

– Mana, biz bolsaq, hemmini tashlap sanga egesh-tuq!? – dégili turdi. ■

29 Eysa uninggha jawaben mundaq dédi:

– Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, men üçün we xush xewer üçün öyi, aka-ukiliri, acha-singilliri, atisi, anisi, ayali, baliliri yaki yer-zéminliridin waz kechkenlerning hemmisi **30** bu zamanda bularning yüz hessisige, yeni öy, aka-uka, acha-singil, ana, balilar we yer-zéminlarga (ziyankeshlikler qoshulghan halda) muyesser bolmay qalmaydu we kélidighan zamandimu menggülüç hayatqa érishmey qalmaydu. **31** Lékin shu chaghda nurghun aldida turghanlar arqigha ötidu, nurghun arqida turghanlar aldigha ötidu. ■

*Eysanıng ölüp tirilidighanlıqını yene aldin éytishi
Mat. 20:17-19; Luqa 18:31-34*

32 Ular Yérusalémgha chiqidighan yolda idi, Eysa hemmining aldida kétiwatatti. *Muxlisliri* bek

□ **10:27** «chünki Xudagha nisbeten hemme ish mumkin bolidu» — grék tilida: «chünki Xuda bilen hemme ish mumkin bolidu». ■ **10:27** Ayup 42:2; Yer. 32:17; Zek. 8:6; Luqa 1:37.

■ **10:28** Mat. 4:20; 19:27; Luqa 5:11; 18:28. ■ **10:31** Mat. 19:30; 20:16; Luqa 13:30.

heyran idi hemde uningha egeshkenlermu qorqunch ichide kétiwatatti. Eysa on ikkeylenni yene öz yénigha tartip, ulargha öz bëshigha chüshidighanlirini uqturushqa bashlap:□ ■

33 — Mana biz hazir Yérusalémgha chiqip kétiwatimiz. Insan'oghli bash kahinlar we Tewrat ustazlirigha tapshurulidu. Ular uni ölümge mehkum qilidu we yat elliklerge tapshuridu.

34 Ular bolsa uni mesxire qilip, qamchilap, uning üstige töküridu we uni öltüridu. Lékin üch kündin kényin u qayta tirilidu, — dédi.□

Yaqup bilen Yuhannaning telipi

Mat. 20:20-28

35 Zebediynning oghulliri Yaqup bilen Yuhanna uning aldigha kélip:

— Ustaz, sendin néme tilisek orundap berseng, dep ötünimiz, — déyishti.■

□ **10:32** «**muxlisliri**» —Mushu yerde grék tilida «ular» bilen bildürülidu. «**Muxlisliri bek heyran idi hemde uningha egeshkenlermu qorqunch ichide kétiwatatti**» — ularning heyran qélish yaki qorqunchta bolushning sewebi: (1) u adettikidek ular bilen bille mangmay, belkim namelum sewebtin aldida yalghuz mangatti; (2) u xeter yüz bérish mumkinchiliği bolghan shu sheherge aldirap kétiwatidu. ■ **10:32** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; Luqa 9:22; 18:31; 24:7.

□ **10:34** «**ular bolsa uni mesxire qilip, qamchilap...**» — Rim impériyeside jaza qamchiliri birnechche tasmiliq bolup, herbir tasmigha qoghushun we ustixan parchiliri baghlan'ghan bolidu. Qamchilighan waqtida jazalan'ghuchi yalingachlinip, yerge tizlandurulup, ikki yénida turghan leshker uni qamchilaytti. Jazalan'ghuchi bezi waqtarda hetta mushu qamchilashtin öletti.

■ **10:35** Mat. 20:20.

36 U ulargha: — Silerge néme qilip bérishimni xalaysiler? — dédi.

37 — Sen shan-sheripingde bolghiningda, birimizni ong yéningda, birimizni sol yéningda olturghuzghaysen, — déyishti ular.

38 Eysa ulargha jawaben: — Néme telep qilghanlıqınlarnı bilmeywatisiler. Men ichidighan qedehni ichelemsiler? Men qobul qılıdighan chömüldürüşni silermu qobul qılalamsiler? □ ■

39 — Qılalaymız, — déyishti ular.

Eysa ulargha:

— Derweqe, men ichidighan qedehimni silermu ichisiler we men qobul qılıdighan chömüldürülüş bilen chömüldürülüsiler. **40** Biraq ong yaki sol yénimda olturushqa nésip bolush méning ilikimde emes; belki kimlerge teyyarlan'ghan bolsa, shulargha bérilidu, — dédi. ■

41 Buningdin xewer tapqan *qalghan* on *muxlis* Yaqup bilen Yuhannadin xapa bolushqa bashlidi.

■ **42** Lékin Eysa ularnı yénigha chaqirip, mundaq dédi:

— Silerge melumki, yat eller üstidiki hökümran dep hésablan'ghanlar qol astidiki xelq üstidin buyruqwazlıq qilip hakimiyet yürgüzidu, we hoquqdarlırı ularnı xojayinlarche idare qılıdu.

□ **10:38** «Men ichidighan qedehni ichelemsiler?»

— bu ayettiki «qedeh» dégen söz, Eysaning tartidighan azab-oqubiti we kréstiki ölümini közde tutidu. «Men qobul qılıdighan chömüldürüşni silermu qobul qılalamsiler?»

— Mesih körsetken bu «chömüldürüş» shübhisizki, öz ölümidur. «Efesusluqlarha»diki «qoshumche söz»imizde yazghan «chömüldürüş» togruluq izahatımızni körüng. ■ **10:38** Mat. 20:22; Luqa 12:49,50. ■ **10:40** Mat. 25:34. ■ **10:41** Mat. 20:24.

□ ■ 43 Biraq silerning aranglarda bundaq ish bolmaydu; belki silerdin kim mertiwilik bolushni xalisa, u silerning xizmitinglarda bolsun; ■ 44 we kim aranglarda bиринчи bolushni istise, u hemme ademning quli bolsun. 45 Chünki Insan'oghlimu derweqe shu yolda köpchilik méning xizmitimde bolsun démey, belki köpchilikning xizmitide bolay we jénimni pida qilish bedilige nurghun ademlerni hörlükke chiqiray dep keldi. □ ■

*Qarighu Bartimayning közining saqaytilishi
Mat. 20:29-34; Luqa 18:35-43*

46 Ular Yérixo shehirige keldi. Eysa muxlisliri we zor bir top ademler bilen bille Yérixodin chiqqan waqitta, Timayning Bartimay isimlik qarighu oghlı yol boyida olturup, tilemchilik qiliwatatti.
□ ■ 47 U «Nasaretlik Eysa»ning u yerde ikenlikini anglap:

□ 10:42 «yat eller üstdikи hökümrان dep hésablan'ghanlar qol astidiki xelq üstdin buyruqwazlıq qılıp hakimiyet yürgüzidu, we hoquqdarliri ularni xojayinlarche idare qılıdu» — «yat eller» mushu söz adette Yehudiy emeslerni körsitudu. Lékin mushu yerde étiqadsız, Xudani tonumaydighan dunyadiki ellerni tekitleydu. ■ 10:42 Mat. 20:25; Luqa 22:25. ■ 10:43 1Pét. 5:3. □ 10:45 «Insan'oghlimu... jénimni pida qilish bedilige nurghun ademlerni hörlükke chiqiray dep keldi» — némidin «azad qilish»? — gunahtin azad qilishtur. ■ 10:45 Yuh. 13:14; Ef. 1:7; Fil. 2:7; Kol. 1:14; 1Tim. 2:6; Tit. 2:14. □ 10:46 «Timayning Bartimay isimlik qarighu oghli» — «qarighu grék tilida «héliqi qarighu» déyilidu – démek, Bartimay jamaetler ichide köp ademlerge tonush idi. ■ 10:46 Mat. 20:29; Luqa 18:35.

— I Dawutning oghli Eysa, manga rehim qilghaysen! — dep towlashqa bashlidi.□

48 Nurghun ademler uni «Ün chiqarma» dep eyiblidi. Lékin u:

— I Dawutning oghli, manga rehim qilghaysen, — dep téximu ünlük towlidi.

49 Eysa toxtap:

Uni chaqiringlar, — dédi. Shuning bilen ular qarighuni chaqirip uninggha:

— Yüreklik bol! Ornungdin tur, u séni chaqiriwatidu! — déyishti. **50** U adem chapinini sélip tashlap, ornidin des turup Eysaning aldigha keldi.

51 Eysa jawaben uningdin:

— Sen méni néme qil deysen? — dep soridi.

Qarighu:

— I igem, qayta köridighan bolsam'idi! — dédi.□

52 Eysa uninggha:

— Yolunggha qaytsang bolidu, étiqading séni saqaytti, — déwidi, u shuan köreleydighan boldi we yol boyi Eysagha egiship mangdi.■

11

*Eysaning Yérusalémgha tentenilik kirishi
Mat. 21:1-11; Luqa 19:28-40; Yh. 12:12-19*

□ **10:47** «*i Dawutning oghli Eysa...!*» — Tewrattiki peyghem-berlerning besharetlik yazmiliiri boyiche Mesih Dawut padishahning ewladliridin bolushi kérek idi. Shunga «Dawutning oghli» Mesihning yene bir atilishi idi. □ **10:51** «*I igem, qayta köridighan bolsam'idi!*» — «igem» mushu yerde grék tilida intayin chongqur hörmetni ipadileydighan «Rabboni» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **10:52** Mat. 9:22; Mar. 5:34.

1-2 Ular Yérusalémgha yéqinliship, Zeytun téghining étikidiki Beyt-Fagi we Beyt-Aniya yézilirigha yéqin kelginide, u ikki muxlisigha aldin mangdurup ulargha:

— Siler udulunglardiki yézigha béringlar. Yézigha kiripla, adem balisi minip baqmighan, baghlaqlıq bir texeyni körisiler. Uni yéship bu yerge yétilep kélinglar. □ ■ **3** Eger birsi silerdin: «Némishqa bundaq qilisiler?» dep sorap qalsa, «Rebning buningha hajiti chüshti we u hélica uni bu yerge ewetip bérudu» — denglar, — dep tapilidi. □

4 Ular kétip acha yol üstdiki öyning derwazisi sirtida baghlaghlıq turghan bir texeyni kördi. Ular tanini yeshti. □ **5** U yerde turghanlardin beziler:

— Texeyni yéship néme qilisiler? — déyishti.
6 Muxlislar Eysaning buyrughinidek jawab berdi, héliqi kishiler ulargha yol qoydi.
7 Muxlislar texeyni Eysaning aldigha yétilep kélip, üstige öz yépincha-chapanlirini tashlidi; u üstige mindi. ■ **8** Emdi nurghun kishiler yépincha-chapanlirini yolgha payandaz qilip saldi; bashqiliri derexlerdin shax-shumbilarni késip

□ **11:1-2** «adem **balisining téxi** minip baqmighan bir texey» — mundaq ulaghqa xatirjem minishi adette mumkin emes, elwette.

■ **11:1-2** Mat. 21:1; Luqa 19:29. □ **11:3** «u **hélica uni bu yerge ewetip bérudu**» — bashqa bixil terjimisi «u derhal silerge yétilitip qoyidu». □ **11:4** «Ular **kétip acha yol üstdiki öyning derwazisi sirtida baghlaghlıq turghan bir texeyni kördi**» — adette kochilar intayin tar bolghachqa, mal-charwilar kochida baghlap qoyulmaytti. Texeyning «acha yol»da baghlaghlıq bolushi Xudaning iradisining ularning uni élip méngishi oghriliqche ish bolmisun dégenlikini ispatlaydu. ■ **11:7** 2Pad. 9:13; Yuh. 12:14.

yolgha yaydi. □ 9 Aldida mangghan we keynidin egeshkenler:

«Hosanna! Perwerdigarning namida kelgüchige mubarek bolsun! ■ 10 Atimiz Dawutning kélidighan padishahliqigha mubarek bolsun! Ershielada teshekkür-hosannalar oqulsun!» — dep warqirishatti. □

11 U Yérusalémgha béríp ibadetxana hoylilirigha kirdi; we etrapidiki hemmini közdin kechürgendin kényin, waqit bir yerge béríp qalghachqa, on ikkeylen bilen bille yene Beyt-Aniyagha chiqtı. □ ■

Méwisiz enjür derixining lenetke qélishi

Mat. 21:18-19

12 Etisi, ular Beyt-Aniyadin chiqqanda, uning qorsiqi échip ketkenidi. ■ 13 Yiraqtiki yopurmaqlıq bir tüp enjür derixini bayqap, uningdin birer

□ 11:8 «...bashqılıri **dereklerdin shax-shumbılarnı késip yolgha yaydı**» — bezi kona köchürmilerde «bashqılıri étizlardın kesken shax-shumbılarnı yolgha payandaz qılıp saldı» dep oqulidu.

■ 11:9 Zeb. 118:26. □ 11:10 «Hosanna! **Perwerdigarning namida kelgüchige mubarek bolsun!** Atimiz Dawutning kélidighan **padishahliqigha mubarek bolsun!** Ershielada **teshekkür-hosannalar oqulsun!**» — bu sözler «Zeb.» 118:25-26diki besharettin élín'ghan. «Hosanna» dégen söz «Qutquzghaysen, i Perwerdigar» dégen menide. Injil dewrige kelgende menisi «Xudagha teshekkür-medhiye»mu bolup qalghanidi. «Zebur» 118-küyidiki ızahatlarnimu körüng. Oqurmenlerning éside barkı, «mubarek» dégen sözning «bext-beriket körsün!» yaki «bext-beriketlik bolsun!» dégen tüp menisi bar. □ 11:11 «U **Yérusalémgha béríp ibadetxana hoylilirigha kirdi**» — Yérusalémdiki bu chong ibadetxana toghruluq «Tebirler» we «Hagay»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

■ 11:11 Mat. 21:12,14; Luqa 19:45; Yuh. 2:14. ■ 11:12 Mat. 21:18.

méwe tapalermenmikin dep yénigha bardı; lékin tüwige kelgende yopurmaqtın bashqa héch nerse tapalmidi. Chünki bu enjür pishidighan pesil emes idi. □ 14 U derexke söz qılıp:

— Buningdin kéyin menggü héchkim sendin méwe yémigey! — dédi. Muxlislimu buni anglidi.

*Eysaning ibadetxanini tertipke sélishi
Mat. 21:12-17; Luqa 19:45-48; Yh. 2:13-22*

15 Ular Yérusalémgha keldi; u ibadetxana hoylilirigha kirip, u yerde élim-sétim qiliwatqanlarni heydeshke bashlidi we pul tégishküchilerning shirelirini, paxtek-kepter satquchilarining orunduqlırını örütwetti; □ ■
16 we héchkimning héchqandaq mal-buyumlarni ibadetxana hoyliliridin kötürüp ötüshige yol qoymidi. 17 U xelqqe:

□ 11:13 «Yiraqtiki yopurmaqliq bir tüp enjür derixini bayqap, uningdin birer méwe tapalermenmikin dep yénigha bardı» — Qanaan (Pelestin)diki enjür derelixide yopurmaq bolsa, méwimu bolushi kérek. Bu enjür derixidə körün'gen karamət möjize rohiy bir heqiqetni süretlep bérifu, elwette. □ 11:15 «u ibadetxana hoylilirigha kirip...» — ibadetxana toghruluq: eyni chaghda, Yehudiylarning nurghun ibadetxaniliri (singagoglar) bolup, bu Yehudiylarning eng köp yighthip ibadet qılıdigan jayı idi. Xudaning emri boyiche, peqet Yérusalémdiki bu merkiziy ibadetxanidila qurbanlıq qilsa toghra bolatti. «u yerde élim-sétim qiliwatqanlarni heydeshke bashlidi we pul tégishküchilerning shirelirini, paxtek-kepter satquchilarining orunduqlırını örütwetti» — ibadetxana hoylilirida sétılghan haywan we uchar-qanatlar xelqning qurbanlıq qılıishi üçhün idi. Ibadetxanığa sediçe bergüchiler pulini yerlik pulgha tégishkendin kéyin bérishi kérek idi. ■ 11:15 Mal.3:1-5; Mat. 21:12; Luqa 19:45; Yuh. 2:14.

— Muqeddes yazmilarda: «Méning öyüm barlıq eller üçün dua-tilawetxana dep atılıdu» dep pütülgən emesmu? Lékin siler uni bulangchilar-ning uwisigha aylanduruwettinglar! — dep telim bashlidi. □ ■

18 Bash kahinlar we Tewrat ustazliri buni anglap, uni yoqitishning charisini izdeshke bashlidi; pütkül xalayiq uning telimige teejjuplinip qalghachqa, ular uningdin qorqatti. ■

19 Kechqurun, u *muxlisliri bilen* sheherning sirtigha chiqip ketti. □

Enjür derixidin élinidighan ibret

20 Etisi seherde, ular enjür derixining yénidin ötüp kétiwétip, derexning yiltizidin qurup ketkenlikini bayqashti. □ **21** *Derexni halitini* ésige keltürgen Pétrus:

□ **11:17** ««Méning öyüm **barlıq eller üçün dua-tilawetxana dep atılıdu»... siler uni bulangchilar-ning uwisigha aylanduruwettinglar!» — «Yesh.» 56:7 we «Yer.» 7:11ni körüng. Eysaning «bulangchilar-ning uwisi» dégen sözi ikki bisliq bolup, bir tereptin bash kahinlarning sodigerlerge qurbanliqlarni sétish hoquqini sétip bergenlikini körsitudu; ikkinchidin, bu kahinlarning xelqning Xudaning heqiqitini anglash pursitini bulap, uning ornigha özlirining mertiwisiunu yuqiri kötüdürdighan her türlük qaide-yosunlarni ularning boynigha artip qoyghanlıqını körsitudu. ■ **11:17****

1Pad. 8:29; Yesh. 56:7; Yer. 7:11; Mat. 21:13; Luqa 19:46.

■ **11:18** Yesh.49:7, Mat.21:46. □ **11:19** «Kechqurun, u **muxlisliri bilen** sheherning sirtigha chiqip ketti» — grék tilida «Kechqurun, ular sheherning sirtigha chiqip ketti». Bashqa birxil terjimisi: «Kechqurunlari, Eysa bilen muxlisliri sheherning sirtigha chiqip kétetti». Ishlar derweqe her küni shundaq bolatti. □ **11:20** «derexning yiltizidin **qurup ketken...**» — bu karamet möjize rohiy bir heqiqetni süretlep bérifu, elwette.

— Ustaz, qara, sen qarghighan enjür derixi qurup kétiptu! — dédi. □

22 Eysa ulargha jawaben mundaq dédi:

— Xudaning ishenchide bolunglar. □ **23** Men silerge shuni berheq éytip qoyayki, kimdekim bu taghqa: Bu yerdin kötürlülp déngizgha tashlan!» dése we shundaqla qelbide héch guman qilmay, belki éytqinining emelge éshishigha ishench bar bolsa, u éytqan ish uning üchün emelge ashidu.

■ **24** Shu sewebtin men silerge shuni éytimenki, dua bilen tiligen herbir nerse bolsa, shuninggha érishtim, dep ishininglar. Shunda, tiligininglar emelge ashidu. ■

25 We ornunglardin turup dua qilghininglarda, birersige ghuminglar bolsa, uni kechürüngrar. Shuning bilen ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilidu. ■ **26** Lékin siler bashqilarni kechürüm qilmisanglar, ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilmaydu. □ ■

Eysaning hoquqining sürüştürülüşi Mat. 21:23-27; Luqa 20:1-8

□ **11:21** «Ustaz» — grék tilida «Rabbi». □ **11:22** «Xudaning ishenchide bolunglar» — grék tilida «Xudaning ishenchige ige bolunglar». ■ **11:23** Mat. 17:20; 21:21; Luqa 17:6. ■ **11:24**

Yer. 29:12; Mat. 7:7; Luqa 11:9; Yuh. 14:13; 15:7; 16:24; Yaq. 1:5, 6; 1Yuh. 3:22; 5:14. ■ **11:25** Mat. 6:14; Kol. 3:13.

□ **11:26** «Lékin siler bashqilarni kechürüm qilmisanglar, ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilmaydu» — bezi kona köchürmilerde mushu -26-ayet tépilmaydu. Némila bolmisun, bu ayet heqiqettur. «Mat.» 6:15ni körög.

■ **11:26** Mat. 18:35.

27 Ular Yérusalémgha qaytidin kirdi. U ibadetxana hoylilirida aylinip yürgende, bash kahinlar, Tewrat ustazliri we aqsaqallar uning yénigha kélép: ■

28 — Sen qiliwatqan bu ishlarni qaysi hoquqqa tayinip qiliwatisen? Sanga bu ishlarni qilish hoquqini kim bergen? — dep soridi. ■

29 Eysa ulargha jawaben:

— Menmu silerdin bir soal soray. Siler uning-
gha jawab bersenglar, menmu bu ishlarni qaysi
hoquqqa tayinip qiliwatqanlıqimni éytip bérímen:

30 — Yehya yürgüzgen chömüldürüşh bolsa, ersht-
inmu, yaki insanlardinmu? Manga jawab bersen-
glarchu!

31 Ular özara mulahize qiliship:

— Eger «Ershtin kelgen» dések, u bizge: «Undaqta,
siler néme üchün Yehyagha ishenmidinglar?»
deydu. □

32 Eger: «Insanlardin kelgen» dések,... bolmaydu! —
déyishti (chünki barlıq xelq Yehyani peyghember
dep qarighachqa, ular xelqtin qorqatti). ■

33 Buning bilen, ular Eysagha:

— Bilmeymiz, — dep jawab béríshi.

— Undaqta, menmu bu ishlarni qaysi hoquqqa
tayinip qiliwatqanlıqimni éymaymen, — dédi u
ulargha.

■ **11:27** Mat. 21:23; Luqa 20:1. ■ **11:28** Mis. 2:14; Ros. 4:7; 7:27. □ **11:31** «Ular özara mulahize qiliship: — Eger «Ershtin kelgen» dések, u bizge: «Undaqta, siler néme üchün Yehyagha ishenmidinglar?» deydu» — mushu diniy erbablarning hemmisi eslide Yehya peyghemberning yetküzgen xewirige jawaben: «Bizge towa qilish kérek emes» dégen we Yehya «ménying keynimde kélidighan» dep körsetken Mesihning kélishige ishenmey, uning chömüldürüşini ret qilghanidi, elwette. ■ **11:32** Mat. 14:5; Mar. 6:20.

12

*Rezil ijarikeshler heqqidiki temsil
Mat. 21:33-46; Luqa 20:9-19*

¹ Andin, u ulargha temsiller bilen sözleshke bashlidi:

— Bir kishi bir üzümzarlıq berpa qılıp, etrapini chitlaptu; u bir sharab kölchiki qéziptu we bir közet munarini yasaptu. Andin u üzümzarlıqni baghwenlerge ijarige bérip, özi yaqa yurtqa kétiptu.■ ² Üzüm pesli kelgende, baghwenlerdin üzümzarlıqtiki méwilerdin *tégishlikini* ekélish üçhün bir qulini ularning yénigha ewetiuptu.

³ Lékin ular uni tutuwélip dumbalap, quruq kol qayturuptu. ⁴ Xojayin yene bir qulni ularning yénigha ewetiuptu. Uni bolsa ular chalma-kések qılıp, bash-közini yérip, haqaretlep qayturuptu. ⁵ Xojayin yene birlini ewetiuptu. Lékin uni ular öltürüptu. U yene tola qullarni ewetiuptu, lékin ular bezilirini dumbalap, bezilirini öltürüptu. ⁶ Xojayinning yénida peqet uning söyümlük bir oghlila qalghachqa, ular oglumnighu hörmət qilar dep, u uni eng axiri bolup baghwenlarning yénigha ewetiuptu. ⁷ Lékin shu baghwenler özara: «Bu bolsa mirasxor; kélinglar, uni öltürüwéteyli, shuning bilen mirasi bizningki bolidu!» déyishiptu.■ ⁸ Shunga ular uni tutup öltürüp, üzümzarlıqning sirtigha tashliwétiuptu. ⁹ Emdi üzümzarlıqning xojayini qandaq qılıdu? U özi kélip baghwenlerni öltüridu we üzümzarlıqni bashqılargha bérifu. ¹⁰ Emdi

■ **12:1** Zeb. 80:8-9; Yesh. 5:1; Yer. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Luqa 20:9. ■ **12:7** Yar. 37:18; Zeb. 2:8; Mat. 26:3; Yuh. 11:53

siler muqeddes yazmilardin munu ayetni oqup baqmighanmusiler? —

«Tamchilar tashliwetken tash bolsa,
Burjek téshi bolup tiklendi. □ ■

11 Bu ish Perwerdigardindur,
Közimiz aldida karamet bir ishtur» □ ■

12 Ular uning bu temsilni özligi qaritip éytqanlıqını chüşhendi; shunga ular uni tutush yolini izdeshti; halbuki, xalayıqtın qorquşup, uni tashlap kétip qaldi.

*«Qeyserge baj tapshuramduq?» dégen qiltaq
Mat. 22:15-22; Luqa 20:20-26*

13 Shuningdin kéyin, ular birnechche Perisiy we Hérodning terepdarlırını uni öz sözi bilen qiltaqqa chüşhürüş meqsitide uning aldığha ewetti. □ ■ **14** Ular kélép uninggha: — Ustaz,

□ **12:10** «**Tamchilar tashliwetken tash bolsa, burjek téshi bolup tiklendi**» — «burjek téshi» bolsa herqandaq imaretning ulidiki eng muhim uyultash bolup, ul sélin'ghanda birinchi bolup qoyulidigan tashtur. Yehudiy kattiwashlar «rohiy hayat»ning burjek téshi bolghan Mesihni tashlishiwetmekchi idi, we derweqe tashliwetti. ■ **12:10** Zeb. 118:22-23; Yesh. 28:16; Mat. 21:42; Luqa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pét. 2:6. □ **12:11** «... **Bu ish Perwerdigardindur, közimiz aldida karamet bir ishtur**» — toluq bésahret (10-11) «Zeb.» 118:22-23de tépilidu. ■ **12:11**

Zeb. 118:22,23 □ **12:13** «**Hérod padishahning terepdarlıri**» — Hérod padishah Rim impériyesi teripidin teyinlen'gen bolup, u Yehudiy bolmighachqa Yehudiyarning köpinchisi uninggha intayin öch idi. Shundaq bolghini bilen öz menpeitini közleydighan, uni qollaydighan «Hérod terepdarlıri» bar idi. «Hérodlar» toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **12:13** Mat. 22:15; Luqa 20:20.

silini semimiy adem, ademlerge qet'iy yüzxatire qilmaydu, héchkime yan basmaydu, belki kishilerge Xudaning yolini sadiqliq bilen ögitip kéliwatidu, dep bilimiz. *Siliche, Rim impératori Qeyserge baj-séliq tapshurush Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq?* □ 15 Zadi baj tapshuramduq-tapshurmamduq? — déyishti.

Lékin u ularning saxtipezlikini bilip ulargha:

— Némishqa méni sinimaqchisiler? Manga bir «dinar» pulni ekélinglar, men körüp baqay, — dédi. □

16 Ular pulni élip keldi, u ulardin:

— Buning üstdiki süret we nam-isim kimning? — dep soridi.

— Qeyserning, — déyishti ular.

17 Eysa ulargha jawaben: — *Undaq bolsa, Qeyserning heqqini Qeyserge, Xudaning heqqini Xudagha tapshurunglar,* — dédi. Shuning bilen ular uning-

-
- 12:14 «Qeyserge **baj-séliq tapshurush...**» — Rimning herbir impératorigha «Qeyser» dégen nam-unwan bériletti; mesilen Qeyser Awghustus, Qeyser Yulius, Qeyser Tibérius qatarliqlar. **«Qeyserge baj-séliq tapshurush Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq?»** — eyni waqitta, Yehudiylar rimliqlarning zulmi astida yashawatqanidi. Eger Eysa: «Rim impératorigha baj tapshurush toghra» dése, bu geptin azadlıqni istigen Yehudiylar uni «Mana taza bir yalaqchi, xain iken» dep tillishatti. «Baj tapshurmaslıq kérek» dégen bolsa, u Rim impériyesige qarshi chiqqan bolatti; andin ular uni Rim waliyisigha erz qilghan bolatti. Ular mushundaq soallarni sorash arqılıq Eysani gépidin tutuwélip, rimliqlarning qoligha tapshurup, uningga ziyankeshlik qilmaqchi bolushqan.
- 12:15 «**Manga bir «dinar» pulni ekélinglar, men körüp baqay**» — «dinar» yaki «dinarus» dégen Rim impériyesidiki bixil pul birligli bolup, üstige Qeyserning süriti bésilghanidi, elwette. Bir «dinarus» texminen bir ademning künlük heqqi bolatti («Mat.» 20:2ni körüng).

gha intayin heyran qélishti. □ ■

*Tirilishke munasiwetlik mesile
Mat. 22:23-33; Luqa 20:27-40*

18 Andin «Ölgenler tirilmeydu» deydighan Saduqiylar uning aldigha kélip qistap soal qoydi: □ ■

19 — Ustaz, Musa *peyghember* Tewratta bizge: «Bir kishi ölüp kétip, ayali tul qélip, perzent körmigen bolsa, uning aka yaki inisi tul qalghan yenggisini emrige élip, qérindishi üchün nesil qaldurushi lazim» dep yazghan. □ ■ 20 Burun yette akauka bar idi. Chongi öylinip perzent qaldurmayla öldi. 21 Ikkinci qérindishi yenggisini emrige élip, umu perzent körmey öldi. Üchinchisining ehwalimu uningkige oxshash boldi. 22 Shu teriqide yettisi oxshashla uni élip perzent körmey ketti. Axirda, u ayalmu alemdin ötti. 23 Emdi tirilish künide ular tirilgende, bu ayal qaysisining ayali

- 12:17 «Qeyserning heqqini Qeyserge, Xudaning heqqini Xudagha tapshurunglar» — démek, «Qeyserge Qeyserning heqqi (uning sürüti chüshürülgen nerse)ni tapshurunglar» — Qeyserge baj tölesh kérek. Emma qandaq nerse üstide «Xudaning sürüti» bar? Insan özi «Xudaning sürüti» bolup, biz pütünimizni Xudagha tapshurishimiz kérektur («Yar.» 1:26-27ni körüng). ■ 12:17 Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7.
- 12:18 «Saduqiylar» — bu mezhepdikiler toghruluq «Mat.» 16:1diki izahatni we «Tebirler»ni körüng. ■ 12:18 Mat. 22:23; Luqa 20:27; Ros. 23:8.
- 12:19 «Bir kishi ölüp kétip...» — grék tilida «birsning akisi yaki ukisi olse,...». «uning aka yaki inisi tul qalghan yenggisini emrige élip, qérindishi üchün nesil qaldurushi lazim» — «Qan.» 25:5. ■ 12:19 Yar. 38:8; Qan. 25:5, 6.

bolidu? Chünki yettisining hemmisi uni xotunluqqa alghan-de! – déyishti.

24 Eysa ulargha mundaq jawab berdi:

— Siler ne muqeddes yazmilarni ne Xudanинг qudritini bilmigenlikinglar sewebidin mushundaq azghan emesmusiler? **25** Chünki ölümdin tirilgende insanlar öylenmeydu, erge tegmeydu, belki ershtiki perishtilerge oxshash bolidu.■

26 Emdi ölgenlarning tirilishi mesilisi heqqide *Tewratta*, yeni Musagha chüshürülgen kitabtiki «tikenlik» weqeside, Xudanинг uninggha qandaq éytqinini, yeni: «Men Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasidurmen!» déginini oqumidinglarmu? □ ■ **27** U ölüklarning Xudasi emes, belki tiriklarning Xudasidur! Shunga siler qattiq ézip ketkensiler!□

Eng muhim emr

Mat. 22:34-40; Luqa 10:25-28

28 Ulargha yéqin kelgen, munazirileshkenlirini anglichan we Eysaning ulargha yaxshi jawab bergenlikini körgen bir Tewrat ustazi uningdin:
— Pütün emrlarning ichide eng muhimi qaysi? — dep soridi.■

29 Eysa mundaq jawab berdi:

-
- **12:25** Mat. 22:30; 1Yuh. 3:2. □ **12:26** «Men Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasidurmen!» — «Mis.» 3:6. ■ **12:26** Mis. 3:6,15; Mat. 22:31,32; Ros. 7:32; Ibr. 11:16. □ **12:27** «U ölüklarning Xudasi emes, belki tiriklarning Xudasidur!» — Eysaning bu sözi togruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **12:28** Mat. 22:34; Luqa 10:25.

— Eng muhim emr shuki, «Anglighin, ey Israil! Perwerdigar Xudayimiz bolghan Reb birdur. ■

³⁰ Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing, pütün jéning, pütün zéhning we pütün küchüng bilen söygin». Mana bu eng muhim emr. ³¹ Uninggha oxshaydihan ikkinchi emr bolsa: — «Qoshnangni özüngni söygendek söy». Xéchqandaq emr bulardin üstün turmaydu.■

³² Tewrat ustazi uninggha: — Toghra éyttingiz, ustaz, heqiqet boyiche sözlidizingiz; chünki U birdur, Uningdin bashqisi yoqtur; □ ³³ insanning Uni pütün qelbi, pütün eqli, pütün jeni we pütün küchi bilen söyüshi hem qoshnisinimu özini söygendek söyüshi barlıq köydürme qurbanliqlar hem bashqa qurbanlıq-hediyelerdinmu artuqtur.

³⁴ Eysa uning aqilanilik bilen jawab berginini körüp:

— Sen Xudanıgın padishahlıqıdin yiraq emessen, — dédi.

Shuningdin keyin, héchkim uningdin soal sorashqa pétilalmidi.■

Outquzghuchi-Mesih — Dawutning oghli hem Rebbi

Mat. 22:41-46; Luqa 20:41-44

³⁵ Ibadetxana hoylilirida telim bergende, Eysa bulargha jawaben mundaq soalni otturigha qoydi:

■ **12:29** Qan. 4:35; 6:4-5; 10:12; Luqa 10:27. ■ **12:31** Law.

19:18; Mat. 22:39; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yaq. 2:8. □ **12:32** «Chünki u birdur, uningdin bashqisi yoqtur» — «U» Xudani körsitudu, elwette. ■ **12:34** Qan. 4:35; 6:4-5; Yesh. 45:21

Tewrat ustazlirining Mesihni «Dawutning oghli» déginini qandaq chüshinisiler? □ ■ 36 Chünki Dawut özi Muqeddes Rohta mundaq dégen'ghu: —

«Perwerdigar méning Rebbimge éyttiki: — «Men séning düshmenliringni textipering qilghuche, Méning ong yénimda olturghin!». □ ■

37 Dawut *Mesihni* shundaq «Rebbim» dep atighan tursa, emdi *Mesih* qandaqmu *Dawutning* oghli bolidu?

U yerdiki top-top xelq uning sözini xurserlik bilen anglaytti. □

Eysaning Tewrat ustazlirini eyiblishi
Mat. 23:1-36; Luqa 20:45-47

38 U ulargha telim bergenide mundaq dédi:

— Tewrat ustazliridin hoshyar bolunglar. Ular uzun tonlarni kiyiwalghan halda kérilip yürütshke, bazarlarda kishilerning ulargha bolghan *uzun*

-
- 12:35 «**bulargha jawaben mundaq soalni otturigha qoydi**» — grék tilida «mundaq jawab berdi: —». «**Dawutning oghli**» — mushu yerde «Dawutning ewladi»ni körsitudu, elwette. ■ 12:35
Mat. 22:41; Luqa 20:41.
 - 12:36 «**Perwerdigar méning Rebbimge** éyttiki: — «**Men séning düshmenliringni textipering qilghuche, méning ong yénimda olturghin!**» — Zeb.» 110:1.
■ 12:36 Zeb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ibr. 1:13; 10:13.
 - 12:37 «**Dawut Mesihni shundaq «Rebbim» dep atighan tursa, emdi (Mesih) qandaqmu Dawutning oghli bolidu?**» — démek, Qutquzghuchi-Mesih padishah Dawutning ewladi bolsimu, lékin padishah Dawut Mesihni «Rebbim» dégen yerde Mesih Dawuttin ulugh bolidu, hem tughulushtin burunla «Reb» süpitide idi.

salamlirigha, □ ■ 39 sinagoglarda aldinqi orunlarda, ziyapetlerde törde olturushqa amraq kéli. 40 Ular tul ayallarning barlıq öy-bésatlirini yewalidu we köz-köz qilip yalghandin uzundinuzun dualar qilidu. Ularning tartidighan jazasi téximu éghir bolidu!■

Tul ayalning ianisi

Luqa 21:1-4

41 U ibadetxanidiki sediqe sanduqining udulida olturup, uningha pullirini tashlawatqan xalayiqqa qarap turatti. Nurghun baylar uninggha xéli köp pul tashlashti. □ ■ 42 Namrat bir tul ayalmu kélip, tiyinning töttin biri qimmitidiki ikki leptonni tashlidi.□

43 U muxlisirini yénigha chaqirip, ulargha mundaq dédi:

— Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu namrat tul ayalning iane sanduqigha tashlighini bashqilararning hemmisining tashlighanlidirin köptur. ■ 44 Chünki bashqilar özlinining éship

□ 12:38 «Tewrat ustazliri... bazarlarda kishilerning ulargha bolghan uzun salamlirigha... amraq kéli» — «uzun» dégen söz gréckche tékistte yoq; tarix tetqiqatlirigha asasen ulargha qilghan «salamlar»ni intayin uzun we murekkep dep bilizim. ■ 12:38 Mat. 23:5, 6; Luqa 11:43; 20:46. ■ 12:40 Mat. 23:14; Luqa 20:47; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11. □ 12:41 «sediqe sanduqi» — gréck tilida bu söz adette «xezine»ni körsitudu. Lékin mushu yerde ibadetxanidiki xezine üçün sediqiler yighthidighan jay, belkim chong bir sanduqni körsetse kérek. ■ 12:41 2Pad. 12:10; Luqa 21:1. □ 12:42 «ikki lepton» — «lepton» dégen bu pul «dénarius»ning 1/128i bolup, bir ishlemchining «alte minut»luq heqqige toghra kéletti. ■ 12:43 2Kor. 8:12.

tashqanliridin sediqe qildi; lékin bu ayal namrat turupmu, özining bar-yoqini – tirikchilik qilidigh-inining hemmisini sediqe qilip tashlidi.

13

*Ibadetxanining weyran qilinishidin besharet;
axirqi zamanlardiki alametler*

Mat. 24:1-44; Luqa 21:5-33

¹ U ibadetxanidin chiqiwatqanda, muxlisliridin biri uninggha:

– Ustaz, qara, bu némidégen heywetlik tashlar we imaretler-he! – dédi.■

² Eysa uninggha jawaben:

– Sen bu heywetlik imaretlerni kördüngmu? Bir tal tashmu tash üstide qalmaydu, hemmisi qaldurulmay gumran qilinidu, – dédi.■

³ U Zeytun téghida, yeni ibadetxanining udulida olturghanda, Pétrus, Yaqup, Yuhanna we Andriyaslar uningdin astighina:■

⁴ – Bizge éytqinchu, bu ishlar qachan yüz bérifu? Bu barlıq weqelearning yüz béridighanlıqını körsitudıghan néme alamet bolidu? – dep sorashti.■

⁵ Eysa ulargha jawaben söz bashlap mundaq dédi:

– Hézi bolunglarki, héchkim sîlerni azdurup ketmisun.■ ⁶ Chünki nurghun kishiler méning namimda kélip: «Mana özüm shudurmen!»

■ **13:1** Mat. 24:1; Luqa 21:5. ■ **13:2** 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12; Luqa 19:44. ■ **13:3** Mat. 24:3; Luqa 21:7. ■ **13:4** Ros. 1:6.

■ **13:5** Yer. 29:8; Ef. 5:6; 2Tés. 2:2, 3; 1Yuh. 4:1.

dep, köp ademlerni azduridu. □ ■ 7 Siler urush xewerliri we urush shepilirini anglighininglarda, bulardin alaqzade bolup ketmenglar; chünki bu ishlarning yüz bérishi muqerrer. Lékin bu zaman axiri yétip kelgenlikи emes. 8 Chünki bir millet yene bir millet bilen urushqa chiqidu, bir padishahliq yene bir padishahliq bilen urushqa chiqidu. Jay-jaylarda yer tewreshler yüz bérifu, acharchiliqlar we qalaymiqanchiliqlar bolidu. Mana bu ishlarning yüz bérishi «tughutning tolghiqining bashlinishi» bolidu, xalas. □ ■

9 Siler bolsanglar, özünglarga pexes bolunglar; chünki kishiler silerni tutqun qilip sot mehkimirlige tapshurup bérifu, sinagoglarda qamchilinisiler. Siler ménинг sewebimdin emirler we padishahlar aldigha élip bérilip, ular üçün bir guwahliq bolsun dep soraqqa tartilisiler. □ ■
 10 Lékin bulardin awwal xush xewer pütkül ellerge

□ **13:6 «Mana özüm shudurmen»** — «Mana özüm Mesihdurmen» dégen menini bildürifu. ■ **13:6** Yer. 14:14; 23:21. □ **13:8 «bir millet yene bir millet bilen urushqa chiqidu, bir padishahliq yene bir padishahliq bilen urushqa chiqidu»** — ibraniy tilida (shundaqla grék tilida) bu ibare dunya boyiche kéngeygen urushlarni körsitishi mumkin («Yesh.» 19:2, «Tar.» 15:3-6de bu turaqliq ibare toghruluq misallar bar. **«Mana bu ishlarning yüz bérishi «tughutning tolghiqining bashlinishi» bolidu, xalas»** — Eysa Mesih qaysi ishning «tughulidu»ghanlıqını biwasite démeydu. Töwendiki sözlirige qarighanda, buni yéngi dewaning tughulushi dep qaraymiz. ■ **13:8** Yesh. 19:2. □ **13:9 «sot mehkimirli»** — grék tilida «sanhédrinlar». Yehudiylarning mehkimiririni we belkim bashqa herxil soraqxanilarni körsitudu. ■ **13:9** Mat. 10:17; 24:9; Luqa 21:12; Yuh. 15:19; 16:2; Weh. 2:10.

jakarlinishi kérek. □ 11 Emdi ular silerni apirip *soraqqa* tapshurghanda, néme déyish heqqide ne endishe ne mulahize qilmanglar, belki shu waqt-saitide silerge qaysi gep bérilse, shuni éytinglar; chünki sözligüchi siler emes, Muqeddes Rohtur. ■ 12 Qérindash qérindishigha, ata balisigha xainliq qilip ölümge tutup bériodu. Balilarmu ata-anisi bilen zitliship, ularni ölümge mehkum qilduridu. ■ 13 Shundaqla siler méning namim tüpeylidin hemme ademning nepritige uchraysiler, lékin axirghiche berdashlıq bergenler qutquzulidu. ■

Yérusalémda weyran qilghuchi «yirginchlik nomussizliq» peyda bolidu; «dehshetlik azab-oqubet»

14 «Weyran qilghuchi yirginchlik nomussizliq»ning özi turushqa tégislik bolmighan yerde turghinini körgininglarda, (kitabxan bu sözning menisini chüshen'gey) Yehudiye ölkiside turuwatqanlar taghlartha qachsun. □ ■ 15 Ögzide turghan kishi öyige chüshmey yaki öyidiki birer némini alghili ichige kirmey *qachsun*. 16 Étizlarda turuwatqan kishi bolsa chapinini alghili öyige yanmisun. 17 U künlerde hamilidar ayallar we bala

□ 13:10 «bulardin awwal xush xewer pütkül ellerge jakarlinishi kérek» — «awwal» dégen sözge qarighanda, xush xewerning her jaygha jakarlinishi zamanning axiridin awwal, shundaqla belkim 9-ayette éytılghan nahayiti éghir ziyankeşliktin awwal bolushi mumkin («Mat.» 24:14ni körüng). ■ 13:11 Mat. 10:19; Luqa 12:11; 21:4. ■ 13:12 Ez. 38:21; Mik. 7:6. ■ 13:13 Mat. 10:22; 24:13; Luqa 21:19; Weh. 2:7,10. □ 13:14 «Weyran qilghuchi yirginchlik nomussizliq» — buning toghrisida Tewrat «Dan.» 9:24-27ni we u toghruluq izahatlarni körüng. ■ 13:14 Dan. 9:27; Mat. 24:15; Luqa 21:20,21; 2Tés. 2:4

émitiwatqanlarning haligha way! □ 18 *Qachidighan waqtinglarning qishqa toghra kélép qalmasliqi üchün dua qilinglar.* □ 19 Chünki u chaghda Xuda yaratqan dunyaning apiride qilin'ghandin buyan mushu chaghqiche körülüp baqmighan hem kelgüsidi mu körülmeydighan zor azab-oqubet bolidu. ■ 20 Eger Perwerdigar u künlnerni azaytmisa, héchqandaq et igisi qutulalmaydu. Lékin U Öz tallighanliri üchün u künlnerni azaytidu. □ 21 Eger u chaghda birsi silerge: «Qaranglar, bu yerde Mesih bar!» yaki «Qaranglar, u ene u yerde!» dése, ishenmenglar. □ ■ 22 Chünki saxta mesihler we saxta peyghemberler meydan'gha chiqidu, möjizilik alametler we karametlerni körsitudu; shuning bilen eger mumkin bolidigan bolsa, ular hetta *Xuda tallighanlarni hem azduridu.* ■ 23 Shuning üchün, siler hoshyar bolunglar. Mana,

□ 13:17 «**u künlerde hamildar ayallar we bala émitiwatqanlarning haligha way!**» — undaq kishierge qéchish epsiz bolidu, elwette. □ 13:18 «**Qachidighan waqtinglarning qishqa toghra kélép qalmasliqi üchün dua qilinglar**» — Yehudiy diniy erbablarning Tewrat qanunigha bolghan chüshenchesigə asasen, Yehudiylar adette shabat (dem élisch) künide sheher derwazisi we dukanlarni taqishi kérek. Bu kuni seper qilish men'i qilin'ghan bolghachqa, Pelestinde turghanlargha nisbeten yémeklik sétiwélish we bashqa yerlerge qéchish intayin qulaysiz bolidu. «Qish»ta Yehudiyede derya-wadılarda su pat-pat téship turghachqa, qishtimu qéchish intayin tes bolidu. ■ 13:19 Mat. 24:21 □ 13:20 «**U Öz tallighanlar üchün**» — grék tilida «**U tallighan tallighanliri üchün**» dégenlik bilen ipadilinidu — Xuda Özining tallighanliriga baghlighan muhebbitini alahide tekitleydu. □ 13:21 «**«Qaranglar, bu yerde Mesih bar!» yaki «qaranglar, u ene u yerde!» dése, ishenmenglar**» — «**u**» — Mesihni körsitudu. ■ 13:21 Mat. 24:23; Luqa 21:8. ■ 13:22 Qan. 13:2; 2Tés. 2:11.

men bu ishlarning hemmisini silerge aldin'ala uqturup qoydum.

Insan'oghlining kélishi

24 Emdi shu künlerde, shu azab-oqubet ötüp ketken haman, quyash qariyidu, ay yoruqluqini bermeydu, ■ 25 yultuzlar asmandin tökülüp chüshidu, asmandiki küchler lerzige kélédu. □ ■

26 Andin kishiler Insan'oghlining ulugh küch-qudret we shan-sherep bilen bulutlar ichide kéliwatqanlıqını köridu. □ ■ 27 U öz perishtilirini ewetidu, ular uning tallighanlırını dunyaning töt teripidin, zéminning chetliridin asmannıng chetlirigiche yighip jem qılıdu. □

Enjür derixidin sawaq élish

28 — Enjür derixidin mundaq temsilni biliwélinglar: — Uning shaxliri kökirip yopurmaq chiqarghanda, yazning yéqinlap qalghanlıqını bilisiler. ■ 29 Xuddi shuningdek, *men bayadégenlirimning* yüz bériwatqanlıqını körgininglarda,

■ **13:24** Yesh. 13:10; Ez. 32:7; Yo. 2:10,31; 3:15; Mat. 24:29; Luqa 21:25; Weh. 6:12. □ **13:25** «yultuzlar **asmandin tökülüp chüshidu, asmandiki küchler lerzige kélédu**» — «Yesh.» 13:10, 34:4, «Yo.» 2:10ni körüng. «Asmandiki küchler» belkim barlıq jin-sheytanlarnı körsitudu; «lerzige kélédu» belkim ularning küchtin qélishini körsitudu. ■ **13:25** Yesh. 13:10; 34:4. □ **13:26** «**Andin kishiler Insan'oghlining ulugh küch-qudret we shan-sherep bilen bulutlar ichide kéliwatqanlıqını köridu**» — «Dan.» 7:13ni körüng. ■ **13:26** Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; Mar. 14:62; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tés. 4:16; 2Tés. 1:10; Weh. 1:7. □ **13:27** «**dunyaning töt teripidin**» — grék tilida «töt shamaldin» bilen ipadilinidu. ■ **13:28** Mat. 24:32; Luqa 21:29.

uning yéqinlap qalghanliqini, hetta ishik aldida turuwatqanliqini biliwélinglar. □

30 Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu alametlerning hemmisi emelge ashurulmay turup, bu dewr ötmeydu. □ **31** Asman-zémin yoqilidu, biraq méning sözlirim hergiz yoqalmaydu. ■

Hoshyar bolunglar

32 Lékin shu kúni yaki waqit-saiti toghruluq xewerni héchkim bilmeydu — hetta ne ershtiki perishtilermu bilmeydu, ne oghul bilmeydu, uni peqet Atila bilidu. ■ **33** Hoshyar bolunglar, segek bolup dua qilinglar, chünki u waqitsaetning qachan kélidighanliqini bilmeytsiler. ■

34 Bu xuddi yaqa yurtqa chiqmaqchi bolghan ademning ehwaligha oxshaydu.

□ **13:29** «men **baya dégenlirimning yüz bériwatqanliqini körgininglarda, uning yéqinlap qalghanliqini, hetta ishik aldida turuwatqanliqini biliwélinglar**» — bu téistikti «uning (yéqinlap qalghanliqi)» yaki Insan'oghlining özini, yaki kélidighan kúnini, yaki Xudanining padishahliqini körsitudu («Luqa» 21:31). □ **13:30**

«**bu alametlerning hemmisi emelge ashurulmay turup, bu dewr ötmeydu**» — eger tilgha élin'ghan alamet Yérusalémning weyran bolushigha (miladiye 70-yili) (13:2) qaritilghan bolsa, undaqta «dewr» dégen söz tebiiyki (1) Eysanıng dewride yashap ötken ademlerni körsitudu. Eger Mesihning dunyagha qaytip kélishige (13:26) qaritilghan bolsa, «dewr» dégen söz belkim (2) pütün Yehudiye xelqini (3) bu ayetlerde éytılghan «dehshetlik azab-oqubet»tiki weqełerning bashlinish dewride yashighanlarnı körsitudu. Shunga barlıq weqełeler shu dewr ichide yüz bérifu, dégenlik bolidu. Bizningche (3)-sherh aldi-keyni ayetlerge eng bap kélidu. ■ **13:31** Zeb. 102:25-27; Yesh. 40:8; 51:6; Ibr. 1:11.

■ **13:32** Mat. 24:36; Ros. 1:7. ■ **13:33** Mat. 24:42; 25:13; Luqa 12:40; 21:36; 1Tés. 5:6.

Yolgha chiqidighan chaghda, u qullirigha öz hoquqini békítip, herbirige öz wezipisini tapshuridu we derwaziwenningmu segek bolushini tapilaydu. ³⁵ Shuningdek, silermu segek bolunglar; chünki öyning igaśining *qaytip* kélidighan waqtining — kechqurunmu, tün yérímmi, xoraz chillighan waqitmu yaki seher waqtimu — uni bilelmeysiler; ³⁶ u tuyuqsız kelgende, silerning uxlawatqininglarning üstige chüshmisun! ³⁷ Silerge éytqinimni men hemmeylen'ge éytimen: Segek turunglar!

14

Rehberlerning suyqest qilishi

Mat. 26:1-5; Luqa 22:1-2; Yh. 11:45-53

¹ «Ötüp kétish» héyti we «pétir nan héyti»gha ikki kün qalghanidi. Başh kahinlar we Tewrat ustazliri uni hiyle-neyreng bilen tutup öltürüşhning charisini izdeytti. □ ■ ² Chünki ular:

— Bu ish héyt-ayem künliri qilimmisun. Bolmisa, xelq arisida malimanchiliq chiqishi mumkin, — déyishetti.

Ixlasmen ayalning Eysani etirlishi

Mat. 26:6-13; Yh. 12:1-8

□ **14:1** ««Ötüp kétish» héyti we «pétir nan héyti»gha **ikki kün qalghanidi**» — bu ikki héytning tepsilatlari üçün «Mis.» 12-bab, «Law.» 23-babni we «Tebirler»ni köründ. Ibraniy tilida «Pésaq», yaki «Pasxa» héyti dep atılıdu. ■ **14:1** Mat. 26:2; Luqa 22:1; Yuh. 11:55; 13:1.

3 Emdi u Beyt-Aniya yézisida, «Simon maxaw»ning öyide dastixanda olturghanda, aq qashtéshi shishide nahayiti qimmetlik sap sumbul etirni kötürüp kelgen bir ayal uning yénigha kirdi. Ayal aq qashtéshi shéshini chéqip, etirni Eysanining beshigha quydi. □ ■

4 Lékin beziler buningha xapa bolushup, birbirige:

— Bu etir néme dep shundaq israp qilinidu?

5 Chünki bu etirni üch yüz dinardin artuq pulgha satqili bolatti, puli kembeghelleger sidiqe qilinsa bolmamti! — déyishti. Ular ayalgha shundaq tapatene qilghili turdi. □

6 Lékin Eysa ulargha:

— Uning ixtiyarigha qoyunlar, néme dep uning könglini aghritisiler? U méning üstümge yaxshi ish qildi. **7** Chünki kembegheller daim aranglarda bolidu, xalihan waqitinglarda ulargha xeyr-saxawet körsiteleysiler; lékin méning aranglarda bolushum silerge daim nésip boliwermeydu! ■ **8** Ayal chaming yétishiche qildi; u méning bedinimning depne qilinishigha aldin'ala teyyarliq qilip, uningha etir-may quyup qoydi. □ **9** Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu xush xewer pütkül

□ **14:3** «**Simon maxaw**» — yeni «Maxaw késili» déyilidighan Simon — Simon belkim ilgiri maxaw késilige giritpar bolghanidi. Bizningche bu ish we «Yh.» 12:1-11de xatirilen'gen weqe bir ishtur.

■ **14:3** Mat. 26:6; Luqa 7:37; Yuh. 11:2; 12:3. □ **14:5** «**bu etirni üch yüz dinardin artuq pulgha satqili bolatti**» — «dinar» yaki «dinarius» dégen Rim impériyesidiki birxil pul birlikli bolup, bir «dinarius» texminen bir ademning bir künlük heqqi bolatti. «Mat.» 20:2ni körüng. ■ **14:7** Qan. 15:11. □ **14:8** «**uningha etir-may quyup qoydi**» — yaki «uningha mesih qildi».

dunyaning qeyéride jakarlansa, bu ayal eslinip, uning qilghan bu ishi teriplinidu, – dédi.

*Yehudaning Eysagha satqunluq qilishi
Mat. 26:14-16; Luqa 22:3-6*

- 10** Shu waqitta, on ikkiylendin biri bolghan Yehuda Ishqariyot uni ulargha tutup bérish meqsitide bash kahinlarning aldigha bardi.
■ 11 Ular buni anglap xushal bolup ketti we uninggha pul bérishke wede qilishti. Yehuda uni tutup bérishke muwapiq purset izdep yüretti.

*Ötüp kétish héytining kechlik tamiqi
Mat. 26:17-25; Luqa 22:7-14, 21-23; Yh. 13:21-30*

- 12** Pétir nan héytining birinchi küni, yeni ötüp kétish héytining qurbanliq *qozisi soyulidighan küni*, muxlislar uningdin:

– Ötüp kétish héytining *tamiqini* yéyishing üçün bizning qeyerge bérip teyyarlishimizni xalaysen?
 – dep soridi. □ ■

- 13** U muxlisliridin ikkiylenni aldin mangghuzup ulargha:

– Sheherge kiringlar, u yerde kozida su kötürüwalghan bir er kishi silerge uchraydu. Uning

-
- 14:10** Mat. 26:14; Luqa 22:4. □ **14:12** «pétir nan héytining **birinchi küni, yeni ötüp kétish héytining qurbanliq qozisi soyulidighan küni**» — «pétir nan héytin» yette kün bolidu, birinchi küni «ötüp kétish» héytimu teng bolidu. Bu küni, Yehudiylar öyliride qoza soyup, pétir nan bilen yeydu. «**Ötüp kétish héytining tamiqi**» — buning muhim qismi «ötüp kétish qurbanliq qozisi» idi («Mis.» 12:3-11, «Law.» 23:5, «Chöl.» 28:16, «Qan.» 16:1-7ni körüng).
■ 14:12 Mis. 12:17; Mat. 26:17; Luqa 22:7.

keynidin ménginglar. □ 14 U adem nege kirse shu öyning igisige: «Ustaz: Muxlisirim bilen ötüp kétish héytining tamiqini yeydighan méhmanxana qeyerde?— dep sorawatidu» — denglar. 15 U silerni bashlap üstünki qewettiki retlen'gen seremjanlashturulghan chong bir éghiz öyni körsitudi. Mana shu yerde bizge teyyarliq qilip turunglar, — dédi.

16 Muxlislar yolgha chiqip sheherge kirip, yoluqqan ishlarning hemmisi u éytqandek boldi. Shu yerde ular ötüp kétish héytining tamiqini teyyarlashti. 17 Kech kирgende, u on ikkeylen bilen öyge keldi. ■ 18 Ular dastixanda olturup ghizalan'ghanda Eysa:

— Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, aranglardiki bireylen, men bilen bille ghizaliniwatqan birsi manga satqunluq qilidu, — dédi. □ ■

19 Ular *bu sözdin* qayghugha chömüp, bir-birlep uningdin:

— Men emestimen? — dep soridi. Yene birsi: — Men emestimen? — dédi.

20 Lékin u ulargha:

— *Shu kishi* on ikkeylenning biri, yeni qolidiki nanni men bilen teng tawaqqa töögürgüchi bolidu.

21 Insan'oghli derweqe özi toghrisida *muqeddes yazmilarda* pütülgendek alemdin kétidu; biraq In-

□ 14:13 «Sheherge **kiringlar**» — «sheher» — Yérusalém shehirige, démek. «*u yerde kozida su kötürüwalghan bir er kishi silerge uchraydu*» — Qanaanda (Pelestinde) er kishiler bugün'ge qeder adette su kötürmeye. ■ 14:17 Mat. 26:20; Luqa 22:14.

□ 14:18 «*dastixanda olturup ghizalan'ghanda...*» — grék tilida «dastixanda yétip ghizalan'ghanda...». ■ 14:18 Zeb. 41:9; Ros. 1:17.

san'ogħlining tutup bérilishige wasitichi bolghan ademning haligha way! U adem tughulmighan bolsa uningga yaxsi bolatti! – dédi. □

«Rebning ziyapiti»

Mat. 26:26-30; Luqa 22:15-20; 1Kor. 11:23-25

22 Ular ghizaliniwatqanda, Eysa bir nanni qoligha élip teshekkür éytqandin kényin, uni oshtup, muxlis-lirigha üleshtürüp berdi we:

– Élinglar, bu méning ténim, – dédi. □ ■

23 Andin u qoligha jamni élip *Xudagha* teshekkür éytqandin kényin, uni muxlislirigha sundi. Ularning hemmisi uningdin ichishti.

24 U ulargha: – Bu méning qénim, nurghun ademler üçün tökülidihan, yéngi ehdini tüzidihan qénimdur. □ **25** Men silerge berheq shuni éytip qoayki, Xudanıng padishahlıqida yéngidin sharabtin ichidihan kün'giche, üzüm télining sherbitini hergiz ichmeymen, – dédi.

26 Ular bir medhiye küyini éytqandin kényin talagħa chiqip, Zeytun téghīha qarap kétishti.

-
- **14:21** «... **biraq Insan'ogħlining tutup bérilishige wasitichi bolghan ademning haligha way! U adem tughulmighan bolsa uningga yaxsi bolatti!**» — Yehuda bu sözni anglighandin kényin derhal chiqip bash kahinlarning yénigha bargħan bolsa kerek. «Markus», «Luqa», «Yuhanna»diki ««ötüp kétish» héytining kechlik tamiqi» togrisidiki bayanlarni körung. □ **14:22** «**Eysa bir nanni qoligha élip teshekkür éytqandin kényin**» — yaki «Eysa nanni qoligha élip (uni) beriketligendin kényin,...». ■ **14:22** Mat. 26:26; Luqa 22:19; 1Kor. 11:23. □ **14:24** «**Bu méning qénim, nurghun ademler üçün tökülidihan, yéngi ehdini tüzidihan qénimdur**» — «yéngi ehde» Tewrat, «Yer.» 31:31-34, «Luqa» 22:20ni, «Ibr.» 13:20ni körung. Bezi kona kechürmilerde peqet «ehde» déyilidu.

*Muxlislarning Eysani tashlap kétishi
Mat. 26:31-35; Luqa 22:31-34; Yh. 13:36-38*

27 Andin Eysa ulargha:

Siler hemminglar tandurulup putlishisiler, chünki *muqeddes yazmilarda*:

«Men padichini uruwétimen,
Qoýlar patiparaq bolup tarqitiwétilidu» dep pütülgén. □ ■

28 Lékin men tirilgendifin kényin Galiliyege silerdin burun barimen, – dédi. ■ **29** Lékin Pétrus uninggha: – Hemmeylen tandurulup putlashsimu, men hergiz putlashmaymen, dédi.

30 Eysa uninggha: – Men sanga berheq shuni éytip qoyayki, bugün, yeni bugün kéche xoraz ikki qétim chillighuche, sen mendin üch qétim tanisen, – dédi. ■

31 Lékin Pétrus téximu qet'iylik bilen uninggha: – Sen bilen bille ölidighan ish kérek bolsimu, sendin hergiz tanmaymen, – dédi. Qalghan hemmisimu shundaq déyishti. ■

*Eysaning Gétsimane baghchisidiki dua-tilawiti
Mat. 26:36-46; Luqa 22:39-46*

32 Andin ular Gétsimane dégen bir jaygha keldi. U muxlislargha: – Men dua-tilawet qilip kelgüche, mushu yerde olturup turunglar, dédi. ■

- **14:27** «Men padichini uruwétimen, qoýlar patiparaq bolup tarqitiwétilidu» — «Zek.» 13:7. Mushu bésharette sözligüchi Xudaning özi, elwette. ■ **14:27** Zek. 13:7; Mat. 26:31; Yuh. 16:32.
- **14:28** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 16:7. ■ **14:30** Mat. 26:34; Luqa 22:34; Yuh. 13:38. ■ **14:31** Yuh. 13:37. ■ **14:32** Mat. 26:36; Luqa 22:39; Yuh. 18:1.

33 U Pétrus, Yaqup we Yuhannani birge élip mangdi we sûr bésip, roh-qelbide tolimu perishan bolushqa bashlidi. □ **34** U ulargha:

— Jénim ölidighandek bekmu azablanmaqta. Siler bu yerde qélip, oyghaq turunglar, — dédi. ■ **35** U sel nériraq bérip, özini yerge étip dum yatti we mumkin bolsa, u deqiqining öz beshigha chüshmey ötüp kétishi üchün dua qilip:□ ■

36 — I Abba Ata, Sanga hemme ish mumkindur; bu qedehni mendin ötküzüwetkeysen! Lékin bu ish men xalighandek emes, sen xalighandek bolsun, — dédi.□ ■

37 U ücheylenning yénigha qaytip kelginide, ularning uxlap qalghanliqini körüp, Pétrusqa:

— Ey Simon, uxlawatamsen?! Bir saetmu oyghaq turalmidingmu?! ■ **38** Éziqturulushtin saqlinish üchün, oyghaq turup dua qilinglar. Roh pidakar

□ **14:33** «*Eysa ... roh-qelbide tolimu perishan bolushqa bashlidi*» — grék tilida «u ... rohta tolimu perishan bolushqa bashlidi».

■ **14:34** Yuh. 12:27. □ **14:35** «*u deqiqining öz beshigha chüshmey ötüp kétishi üchün ...*» — grék tilida «shu saetning öz beshigha chüshmey ötüp kétishi üchün...». ■ **14:35** Luqa 22:41.

□ **14:36** «*I Abba Ata, Sanga hemme ish mumkindur*» — ibraniy tilida «*abba*» dégen söz oghulning atisigha bolghan yéqinchiliqini bildürudu. Uyghurchidiki «söyümlük ata» dégen'ge yéqin kéliodu. Bu söz hem muhebbet hem chongqur hörmetnimu bildürudu. «*bu qedehni mendin ötküzüwetkeysen!*» — «*bu qedeh*» uning aldida turidighan azab-oqubetlerni körsitudu. Tewratning köp yerliride «qedeh» del shu menide ishlilitidu (mesilen «Zeb.» 75:8, «Yesh.» 51:17, 22, «Yer.» 25:15de). ■ **14:36** Yuh. 6:38.

■ **14:37** Mat. 26:40; Luqa 22:45.

bolsimu, lékin kishining etliri ajizdur, — dédi. □ ■
39 Andin u yene béríp, oxshash sözler bilen qaytidin dua qildi. **40** U ularning yénigha qaytip kelginide, ularning yene uxlap qalghanlıqını kördi, chünki ularning közliri uyqugha ilin'ghanidi. Ular uninggha néme déyishini bilmey qaldı. **41** U üchinchi qétim ularning yénigha qaytip ulargha:

— Siler téxiche uxlawatamsiler, téxiche dem éliwatamsiler? Emđi boldi bes! Waqit-saiti keldi; mana, Insan'oghli gunahkarlarning qoligha tapshuruldi! □ **42** Qopunglar, kéteyi; mana, manga satqunluq qilidighan kishi yéqin keldi! — dédi.

Eysanıng tutqun qilinishi

Mat. 26:47-56; Luqa 22:47-53; Yh. 18:3-12

43 We shu deqiqide, uning sözi téxi tügimeyla, mana, on ikkeylendin biri bolghan Yehuda keldi; uning yénida bash kahinlar, Tewrat ustazliri we aqsaqallar teripidin ewetilgen qılıchtoqmaqlarnı kötürgen zor bir top adem bar idi.

■ **44** Uninggha satqunluq qilghuchi ular bilen alliburun isharetni békítip: «Men kimni söysem, u del shudur. Siler uni tutup, yalap élip kétinglar» dep kélishkenidi. **45** U kélip udul *Eysanıng* aldığha béríp:

□ 14:38 «Roh pidakar bolsimu, lékin kishining etliri ajizdu»

— «kishining etliri» grék tilida «et». Injilda «et» yaki «et-ten» daim déğüdek ademning öz téni teripidin azdurulidighan, gunahkar tebiitini körsitudu. «Rim.»diki «kirish söz»imizni körüng. ■ **14:38**

Gal. 5:17. □ **14:41 «Siler téxiche uxlawatamsiler, téxiche dem éliwatamsiler?»** — yaki bolmisa: «Emđi uxlawériler, dem éliwériler!» (démek, kinayilik gep) yaki peqet: «Emđi uxlanglar, dem élinglar!». ■ **14:43** Mat. 26:47; Luqa 22:47; Yuh. 18:3.

— Ustaz, ustaz! — dep uni söyüp ketti. □ ■

⁴⁶ Ular uningha qol sélip, uni tutqun qildi. ⁴⁷ We uning yénida turghanlardin bireylen qilichini sugurup, bash kahinning chakirigha uruwidi, uning quliqini shilip chüshürüwetti.

⁴⁸ Eysa jawaben ulargha:

— Bir qaraqchini tutidighandek qilichtoqmaqlarni kötürüp méni tutqili kepsilerghu?

⁴⁹ Men her küni ibadetxana hoylilirida siler bilen bille bolup telim bérettim, lékin siler u chaghda méni tutmidinglar. Lékin bu ishlarning yüz bérishi muqeddes yazmilarda aldin pütülgelnerning emelge ashurulushi üchün boldi, — dédi. ■

⁵⁰ Bu chaghda, hemmeylen uni tashlap qéchip kétishti. ■ ⁵¹ Peqet uchisigha kanap rext yépinchaqliwalghan bir yigit uning keynidin egiship mangdi. Yash eskerler uni tutuwéliwidi, ⁵² lékin u kanap rexttin boshinip, yalingach péti ulardin qéchip ketti. □

□ **14:45** «**Ustaz, ustaz**» — «Ustaz» ibraniy tilida «Rabbi» déyildi. Ibraniylar arisida ademning ismini ikki qétim chaqirish adette inatayin chongqur héssiyat, alahide amraqlıqni bildüridi.
■ 14:45 2Sam. 20:9. ■ **14:49** 1Sam. 24:14-15; Zeb. 22:6-7; 69:9; Luqa 24:25. ■ **14:50** Ayup 19:13; Zeb. 88:8, 18; Zek.13:7 □ **14:52** «...uchisigha kanap rext yépinchaqliwalghan bir yigit... lékin u kanap rexttin boshinip, yalingach péti ulardin qéchip ketti» — birnechche sherhchiler bu «melum yash yigit»ni Markusning özi iken, dep qaraydu. Bizmu qoshulimiz. U mushu yerde özini «muxlis» dep atimaydu. Belkim u mushu yerde **barlıq kishilerning** Eysadin waz kéchip uni tashlighanlıqını tekitlimekchi bolidu.

Aliy kéngeshmide sotlinish

Mat. 26:57-68; Luqa 22:54-55, 63-71; Yh. 18:13-14, 19-24

53 Emdi ular Eysani bash kahinning aldigha élip bérishi. Bash kahinlar, barlıq aqsaqallar bilen Tewrat ustazlirimu u yerge uning yénigha yighthildi.

□ ■ 54 Pétrus uninggha taki bash kahinning sarayidiki hoylining ichigiche yiraqtin egiship keldi; u qarawullar bilen bille otning nurida otsinip olturdi. 55 Bash kahinlar we pütün aliy kéngeshme ezaliri Eysani ölümge mehkum qilish üchün, guwah-ispat izdidi, emma tapalmidi.

□ ■ 56 Chünki nurghun kishiler uni erz qilip yalghan guwahchiliq bergen bolsimu, ularning guwahliqliri bir-birige udul kelmeytti. 57 Bezi ademler ornidin turup, uning üstdidin erz qilip yalghan guwahliq bérüp:

58 – Biz uning: «Insan qoli bilen yasalghan bu ibadetxanini buzup tashlap, insan qoli bilen yasalmaghan bashqa bir ibadetxanini üch kün ichide yasap chiqimen» dégenlikini angliduq, – dédi. □ ■ 59 Hetta ularning bu heqtiki guwahliqlirimu bir-birige mas kelmidi.

60 Andin bash kahin hemmeylenning aldida orni-

□ 14:53 «**Bash kahinlar, barlıq aqsaqallar bilen Tewrat ustazlirimu u yerge uning yénigha yighthildi**» — «uning yénigha» bash kahin Qayafaning yénigha, démek. ■ 14:53 Mat. 26:57; Luqa 22:54; Yuh. 18:13,24. □ 14:55 «**aliy kéngeshme**» — ibraniy tilida «Sanhédrin») ■ 14:55 Mat. 26:59; Ros. 6:13. □ 14:58 «**Insan qoli bilen yasalghan bu ibadetxanini buzup tashlap, insan qoli bilen yasalmaghan bashqa bir ibadetxanini üch kün ichide yasap chiqimen**» — «Yh.» 2:19ni körüng. Ular Mesihning sözini burmilighanidi. ■ 14:58 Mar. 15:29; Yuh. 2:19.

din turup, Eysadin:

— Qéni, jawab bermemsen? Bular séning üstüngdin zadi qandaq guwahliqlarni bériwatidu? — dep soridi. ■ ⁶¹ Lékin Eysa shük turup, héchqandaq jawab bermidi. Baş kahin uni qistap yene uningdin:

— Sen Mubarek Bolghuchining Oghli Mesihmusen? — dep soridi. □ ■

⁶² Shundaq, men özüm, — dédi Eysa, — we siler
kéyin Insan'oghlining Qudret Igisining ong yénida
olturidighanlıqını we asmandıki bulutlar bilen
kéléigidighanlıqını körisiler. □ ■

⁶³ Shuning bilen bash kahin tonlirini yirtip tashlap:

— Emdi bashqa herqandaq guwahching néme hajiti? □ 64 Özünglar bu kupurluqni anglicinglar! Emdi húninggha néme devsiler? — dédi

Ularning hemmisi u ölüm jazasigha buyrulsun, dep höküm chiqirishti.⁶⁵ Andin beziliri uningha tükürüşke bashlidi, yene uning közlirini tengip,

■ 14:60 Mat. 26:62. □ 14:61 «Sen Mubarek Bolghuchining Oghli Mesihmusen?» — «Mubarek Bolghuchi» — Xuda Özidur. ■ 14:61 Yesh 53:7; Ros. 8:32. □ 14:62

«siler keyin Insan'oghlining Qudret Igisining ong yénda ol-
turidighanlıqını we asmandıki bulutlar bilen kélédighanlıqını
körisiler» — Tewrat, «Dan.» 7:13ni körüng. ■ 14:62 Dan. 7:13;
Mat. 16:27; 24:30; 25:31; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tés. 4:16; 2Tés.
1:10; Web. 1:7 ■ 14:63 «shuning bilen hash kabin toplarını

1.10, Wet. 1.7. — **14.03 «Shuning bishen bash kahin tonlirini yirtip tashlap...»** — bash kahin Eysani «kupurluq qildi» dep qarap, özining buninggħha bolghan chöchüshi we ghezipini ipadilesh üçün kiyimlirini yirtqan. Eysaning özining Mesih ikenlikini étirap qilishi, uning Xudagħha xas hoquq we shöhret mendidur, dégenlikidur. Yene shuni éytimizki, bash kahinning tonlirini yirtishning özi Tewrat qanunigha xilap idi («Law.» 10:6, 21:10).

mushtlap: «Qéni, *peyghemberchilik qilip* besharet béré!» déyishti. Qarawullarmu uni shapilaq bilen kachatlidi. □ ■

Pétrusning Eysadin téniši

Mat. 26:69-75; Luqa 22:56-62; Yh. 18:15-18, 25-
27

⁶⁶ Pétrus sarayning töwenki hoylisida turghanda, bash kahinning dédekliridin biri kélip, ■ ⁶⁷ issinip olturghan Pétrusni körüp, uningga tikilip qarap:
— Senmu Nasaretlik Eysa bilen bille idingghu, — dédi.

⁶⁸ Lékin u ténip:

— Séning néme dewatqanliqingni bilmidim hem chüshenmidim, — dédi-de, tashqirigha, derwazining aywanigha chiqip turdi. Shu esnada xoraz bir chillidi.

⁶⁹ Uni yene körgen héliqi dédek yene u yerde turghanlarga:

— Bu ulardin biri, — dégili turdi. ■ ⁷⁰ Pétrus yene inkar qildi.

Bir'azdin kéyin, u yerde turghanlar Pétrusqa yene:

□ **14:65** «beziliri uningga tükürüşke bashlidi, yene uning közlini téngip, **mushtlap**: «qéni, *peyghemberchilik qilip* besharet béré!» — «Mat.» 26:68de mushu kishilerning: «... «Qéni besharet béré, séni kim urdi?» déyishkenlikimu xatirilidu. «Qarawullarmu uni shapilaq bilen kachatlidi» — yaki «Qarawullarmu uni arisigha éliwélip kachatlidi». ■ **14:65** Ayup 16:10; Yesh. 50:6; Yuh. 19:3. ■ **14:66** Mat. 26:58,69; Luqa 22:55; Yuh. 18:16,17. ■ **14:69** Mat. 26:71; Luqa 22:58; Yuh. 18:25.

— Berheq, sen ularning birisen. Chünki senmu Galiliyelik ikensen'ghu?! — déyishti.□

71 Lékin u qattiq qarghashlar bilen qesem qilip:

— Siler dewatqan héliqi ademni tonumaymen! — dédi.

72 Del shu chaghda xoraz ikkinchi qétim chillidi. Pétrus Eysaning özige: «Xoraz ikki qétim chilighuche, sen mendin üch qétim tanisen» dégen sözini ésige aldi; we bularni oylap yighlap ketti.□ ■

15

Eysaning Pilatusning aldida sotlinishi

Mat. 27:1-2, 11-14; Luqa 23:1-5; Yh. 18:28-38

1 Etisi tang étishi bilenla, bash kahinlar aqsaqallar, Tewrat ustazliri we pütkül aliy kéngeshmidikiler bilen meslihetliship, Eysani baghlap apirip, *waliy* Pilatusqa tapshurup berdi.■

2 Pilatus uningdin:

— Sen Yehudiylarning padishahimu? — dep soridi.

U jawaben: — Éytqiningdek, — dédi.□ ■

□ **14:70** «**Berheq, sen ularning birisen. Chünki senmu Galiliyelik ikensen'ghu?!**» — ularning dégenliri Pétrusning teleppuzigha asasen bolsa kérek. «Mat.» 26:72-73ni körüng. □ **14:72** «...we bularni oylap yighlap ketti» — bashqa birxil terjimisi: — «... we köngli buzulup yighlap ketti». ■ **14:72** Mat. 26:34,75; Luqa 22:61; Yuh. 13:38; 18:27. ■ **15:1** Zeb. 2:2; Mat. 27:1; Luqa 22:66; 23:1; Yuh. 18:28; Ros. 3:13. □ **15:2** «**U jawaben:** — Éytqiningdek, — dédi» — Eysaning «Eytqiningdek» dégen jawabining grék tilida «Shundaq, lékin ehwal del séning oylighiningdek emes» dégen puriqi chiqidu. ■ **15:2** Mat. 27:11; Luqa 23:3; Yuh. 18:33.

3 Bash kahinlar uning üstidin qayta-qaytidin erzshikayetlerni qilishti. **4** Pilatus uningdin yene:

— Jawab bermemsen? Qara, ular üstünđdin shunchiwala shikayet qiliwatidu!? — dep soridi. ■

5 Biraq Eysa yenila héch jawab bermidi; Pilatus buninggha intayin heyran qaldi. ■

Eysa we Barabbas

Mat. 27:15-31; Luqa 23:13-25; Yh. 18:39-40;
19:1-16

6 Her qétimliq ötüp kétish héytida, xalayiq qaysibir mehbusni telep qilsa, waliy uni qoyup bérretti. ■

7 Eyni waqitta, zindanda Barabbas isimlik bir mehbus bar idi. U özi bilen bille topilang kötürgen hemde topilangda qatilliq qilghan nechcheylen bilen teng solan'ghanidi. ■ **8** Xalayiq chuqan-süren sélip waliyдин burun hemishe ulargha qilghinidek yene shundaq qilishini tileshti. □

9 Pilatus ulargha:

— Siler Yehudiylarning padishahini qoyup bérishimni xalamssiler? — dédi **10** (chünki u bash kahinlarning hesetxorluqi tüpeylidin uni tutup bergenlikini bilettili). **11** Lékin bash kahinlar xalayiqni: «Buning ornigha, Barabbasni qoyup ber» dep telep qilishqa küshkürtti. ■

12 Pilatus jawaben ulardin yene:

■ **15:4** Mat. 27:13; Yuh. 19:10. ■ **15:5** Yesh. 53:7 ■ **15:6** Mat. 27:15; Luqa 23:17; Yuh. 18:39. ■ **15:7** Mat. 27:16; Luqa 23:19; Yuh. 18:40. □ **15:8** «Xalayiq chuqan-süren sélip...» — bashqa birxil terjimisi: «Xalayiq (waliyning) aldigha kélép...» ■ **15:11** Mat. 27:20; Luqa 23:18; Yuh. 18:40; Ros. 3:14.

— Undaq bolsa, siler «Yehudiylarning padishahi» dep atighan kishini qandaq bir terep qil dewatisiler? — dédi.

¹³ — Ular yene awazini kötürüp: — Uni kréstligin! — dep warqirishatti.

¹⁴ Pilatus ulargha: — Némishqa? U néme rezillik ötküzüptu? — dédi.

Biraq ular téximu ghaljirliship:

— Uni kréstligin! — dep warqirashti. ¹⁵ Shunga Pilatus, xalayiqni razi qilmaqchi bolup, Barabbasni ulargha chiqirip berdi. Eysani bolsa qamchilatqandin kéyin, kréstlesh üchün *leshkerlirige* tapshurdi. □ ■

Leshkerlerning Eysani mesxire qilishi

¹⁶ Andin leshkerler Eysani waliy ordisidiki seynagha élip kirip, pütün leshkerler topini bu yerge jem bolushqa chaqirdi. □ ■ ¹⁷ Ular uning uchisigha sösün renglik ton kiydürüshti, andin ular tikenlik shaxchilardin toqughan bir tajni bésigha kiygüzdi. □ ¹⁸ Andin uni mubareklep:

□ **15:15** «Eysani **bolsa qamchilatqandin** kéyin...» — Rim impériyeside jaza qamchiliri birnechche tasmiliq bolup, herbir tasmisigha qoghushun we ustixan parchiliri baghan'ghan bolidu. Qamchilighan waqtida jazagha tartilghuchi Yalingachlinip, yerge tizlandurulup, ikki yénida turghan leshker uni qamchilaytti.

■ **15:15** Mat. 27:26; Yuh. 19:1. □ **15:16** «waliy **ordisidiki seyna**» — grék (latin) tilida «praytorium». «leshkerler **topi**» — (grék tilida «kohort») 500-600 kishidin terkib tapqan. ■ **15:16** Mat. 27:27; Yuh. 19:2. □ **15:17** «Ular **uning uchisigha sösün renglik ton kiydürüshti**» — «sösün reng» shu chaghda shahane kiyimning renggi shundaq idi («Mat.» 27:28, «Yh.» 19:2ni körüng). Ular shu «shahane ton» arqliq Eysani «sen padishahmu?!» dep mazaq qilmaqchi.

«Yashighayla, i Yehudiylarning padishahi!» déyishti. **19** Andin beshigha qomush bilen hedep urup, uninggha qarap tükürüshti we uning aldida tiz püküp, sejde qilishti. □

20 Ular uni shundaq mazaq qilghandin keyin, uningdin sösün tonni salduruwétip, uchisigha öz kiyimlirini kiydürdi; andin ular uni kréstlesh üchün élip chiqishti.

Uning kréstlinishi

Mat. 27:32-44; Luqa 23:26-39; Yh. 19:17-19

21 Kurini shehiridin bolghan, Simon isimlik bir kishi yézidin kélip, u yerdin ötüp kétiwatatti (bu kishi Iskender bilen Rufusning atisi idi). *Leshkerler* uni tutup kélip, *Eysan* kréstini uninggha mejburiy kötürgüzdi. □ ■ **22** Ular Eysani Golgota (terjimi, «bash söngek») dégen yerge élip keldi; ■ **23** andin ular uninggha ichish üchün murmekki arilashturulghan achchiq sharab berdi; lékin u uni qobul qilmidi. □

-
- **15:19** «andin beshigha **qomush bilen hedep urup...**» — yaki «andin beshigha hasa bilen hedep urup...». □ **15:21** «Leshkerler **uni tutup kélip, Eysan** kréstini uninggha **mejburiy kötürgüzdi**» — «Eysan krést» togruluq: Eysa özini jazalaydighan qoral bolghan shu krést (chapras yaghach)ni yüdüp méngishi kérek idi. U shundaq qattiq qamchilan'ghanki, halsirap yüdüp mangalmisa kérek. ■ **15:21** Mat. 27:32; Luqa 23:26.
 - **15:22** Mat. 27:33; Luqa 23:33; Yuh. 19:17. □ **15:23** «... ular uninggha **ichish üchün murmekki arilashturulghan achchiq sharab berdi; lékin u uni qobul qilmidi**» — kréstke mixlinidighanlarha aghriqni peseytish meqsitide dora arilashturulghan sharab bérilidiken. Biraq Eysa ret qildi.

24 Ular uni kréstligendin kéyin, kiyimlirini özara bölüshüwélish üçün, herqaysisining ülüşhini békítishke herbir kiyimning üstige chek tashlidi.

□ ■ **25** Uni kréstlichen waqt künning üchinchi saiti idi.

□ ■ **26** Uni eyiblichen shikayetnamide «Yehudiylarning padishahi» dep pütülgendi. □ ■

27 Ular uning bilen teng ikki qaraqchinimu kréstli, biri ong teripide, yene biri sol teripide idi. **28** Shundaq qilip, muqeddes yazmilardiki: «U jinayetchilerning qatarida sanaldi» dégen söz emelge ashuruldi. □ ■ **29** U yerdin ötkenler bashlirini chayqiship, uni haqaretlep:

— Uhuy, sen ibadetxanini buzup tashlap, üch kün ichide qaytidin yasap chiqidighan adem, ■ **30** emdi özüngni qutquzup krésttin chüshüp baqqina! — déyishti.

31 Bash kahinlar bilen Tewrat ustazlirimu özara shundaq mesxire qilip:

— U bashqilarni qutquzuptiken, özini qutquzalmaydu. **32** Israilning padishahi bolghan Mesih emdi krésttin chüshüp baqsunchu, shuni körsekla uninggha étiqad qılımiz! — déyishti.

□ **15:24** «herqaysisining ülüşhini békítishke herbir kiyimning üstige chek tashlidi» — yaki «herqaysisining ülüşhini békítishke kimiymiri üçün chek tashlidi». ■ **15:24** Zeb. 22:18; Mat. 27:35; Luqa 23:34; Yuh. 19:23. □ **15:25** «künning üchinchi saiti» — hazırqi waqt bolsa, etigen saet toqquz idi. □ **15:26** «Uni eyiblichen shikayetnamide «Yehudiylarning padishahi» dep pütülgendi» — bu shikayetname uning beshining yuqiri teripige békítilemeli («Mat.» 27:37). ■ **15:26** Mat. 27:37; Luqa 23:38; Yuh. 19:19. □ **15:28** «U jinayetchilerning qatarida sanaldi» — «Yesh.» 53:12. ■ **15:28** Yesh. 53:12; Luqa 22:37. ■ **15:29** Zeb. 22:7-8; 69:19-22; 109:25; Mat. 27:39; Luqa 23:35; Yuh. 2:19.

Uning bilen teng kréstlen'genlermu uni shundaq haqaretleshti.

Eysaning ölümi

Mat. 27:45-56; Luqa 23:44-49; Yh. 19:28-30

33 Emdi *künning* altınchi saiti kelgende, pütkül zéminni qarangghuluq qaplidi we toqquzinchı saitigiche dawam qildi. □ ■ **34** Toqquzinchı

saette Eysa yuqiri awaz bilen: «Éloi, Éloi, lama shawaqtani?», menisi: — «Xudayim, Xudayim, méni némisqha tashliwetting?» dep qattiq nida qildi. □ ■

35 U yerde turuwatqanlarning beziliri buni anglap:

- Mana, u Ilyas peyghemberge nida qiliwatidu,
- déyishti. **36** Ulardin bireylen yükürüp béríp, bir parche bulutni achchiq sharabqa chilap, qomushning uchigha sélip uningha ichküzüp:

- Toxtap turunglar! Qarap baqayli, ilyas *peyghember* uni chüshürgili kéermikin? — dédi. ■

37 Eysa qattiq warqiridi-de, rohini qoyuwetti. □

38 We *shu esnada* ibadetxanining ichkiri perdisi

□ **15:33** «*künning altınchi saiti kelgende, pütkül zéminni qarangghuluq qaplidi we toqquzinchı saitigiche dawam qildi*» — hazırkı waqt sistemi boyiche mushu halet chüsh waqtidin (saet on ikkiddin) bashlap saet üchkiche dawam qildi.

■ **15:33** Mat. 27:45; Luqa 23:44. □ **15:34** «*Toqquzinchı saette*» — hazırkı waqt bolsa saet üchlerde. «Éloi, Éloi, lama shawaqtani?», menisi: — «Xudayim, **Xudayim**, méni némisqha tashliwetting?» — «Zeb.» «22:1»ni körüng. ■ **15:34** Zeb. 22:1-2;

Mat. 27:46. ■ **15:36** Zeb. 69:21; Yuh. 19:29. □ **15:37** «*Eysa... rohini qoyuwetti*» — «rohini qoyuwetti» dégenning bashqa birxil terjimisi «Eysa... tiniqini toxtatti».

yuqiridin töwen'ge ikki parche bölüp yirtildi. □ ■

39 Emdi uning udulida turghan yüzbéshi uning qandaq nida qilip rohini qoyuwetkenlikini körüp:
— Bu adem heqiqeten Xudanıng oghli iken! — dédi. ■

40 U yerde yene bu ishlargha yiraqtin qarap turuwtqan birnechche ayallarmu bar idi. Ularning arisida Magdalliq Meryem, kichik Yaqup bilen Yosening anisi Meryem we Salomilar bar idi. □ ■

41 Ular eslide Eysa Galiliye ölkiside turghan waqitta uninggha egiship, uning xizmitide bolghanlar idi; bulardin bashqa uning bilen Yérusalémgha birge kelgen yene nurghun ayallarmu *uning ehwaligha* qarap turattı. ■

Eysanıng depne qilinishi

Mat. 27:57-61; Luqa 23:50-56; Yh. 19:38-42

42 Kechqurun kirip qalghanda («teyyarlash küni», yeni shabat künining aldinqi küni bolghachqa),

-
- **15:38** «... **shu esnada ibadetxanining ichkiri perdisi yuqiridin töwen'ge ikki parche bölüp yirtildi» — bu perde ibadetxanidi ki eng muqeddes jayni muqeddes jaydin ayrip turidighan perde bolup, uning yirtilishi insanlarning Xudanıng aldigha baridighan yolining Eysanıng ölümü bilen échilghanlıqını bildürudu (ibadetxanidi ki «muqeddes jay»ni sırttiki hoylidin ayriyidighan yene bir «sirtqi perde» bar idi, lékin buni körsitish üçhün adette bashqa atalghu ishlitilidu). ■ **15:38** 2Tar. 3:14; Mat. 27:51; Luqa 23:45. ■ **15:39** Mat. 27:54; Luqa 23:47.**
- **15:40** «Yosening anisi Meryem» — «Mat.» 27:56de «Yüsüpning anisi Meryem». ■ **15:40** Mat. 27:55; Luqa 23:49. ■ **15:41** Luqa 8:2, 3.

□ ■ 43 aliy kéngeshmining tolimu mötiwer ezasi, Arimatiyaliq Yüsüp bar idi. Umu Xudaning padishahliqını kütüwatqan bolup, jür'et qilip *waliy* Pilatusning aldigha kirip, uningdin Eysaning jesitini bérishni telep qildi. 44 Pilatus Eysaning alliqachan ölgenlikige heyran boldi; u yüzbéshini chaqirip, uningdin Eysaning ölginige xéli waqit boldimu, dep soridi. 45 Yüz bésheidin ehwalni uqqandın kényin, Yüsüpke jesetni berdi. 46 Yüsüp ésil kanap rext sétiwélip, jesetni *krésttin* chüshürüp kanap rextte képenlidi we uni qiyada oyulghan bir qebrige qoydi; andin qebrining aghzığha bir tashni domilitip qoydi. ■

47 We Magdalliq Meryem bilen Yosening anisi Meryem uning qoyulghan yérini körüwaldi.

16

Eysa ölümdin tirilidu

Mat. 28:1-8; Luqa 24:1-12; Yh. 20:1-10

¹ Shabat küni ötüshi bilenla, Magdalliq Meryem, Yaqupning anisi Meryem we Salomilar bérip Eysaning jesitige sürüsh üçhün xushpuraqlıq

□ 15:42 «teyyarlash **küni**» — adette shabat künining aldinqi künini körsitudu. Shabat künide herqandaq ishlesh (mesilen otun térish, ot yéqish, xémir yugurush qatarlıqlar) men'i qilin'ghachqa, shabat künidiki barlıq tamaqlarnı andinqi küni, yeni jüme künide teyyarlash kérek idi. Uning üstige, qaide boyiche, öltürülgenlerning jesiti shabat künide kréstte qalsa bolmaytti («Qan.» 21:23ni körüng).

■ 15:42 Mat. 27:57; Luqa 23:50; Yuh. 19:38. ■ 15:46 Mat. 12:40; 26:12; 27:60; Luqa 23:53.

buyumlarni sétiwaldi. □ ■ 2 Heptining birinchi künü ular bek baldur, tang seherde ornidin turup, kün chiqishi bilen qebrige bardi. □ ■ 3 Ular özara: «Bizge qebrining aghzidiki tashni kim domilitiship bérer?» déyishti. ■ 4 Lékin ular bashlirini kötüüp qariwidi, tashning bir yan'gha domilitiwétliginini kördi — eslide u tash nahayiti yoghan idi. ■ 5 Ular qebrige kirgende, ong terepte olturghan, aq ton kiygen, yash bir ademni kördi, we qattiq dekke-dükkige chüshti. ■

■ 6 Lékin u ulargha:

— Dekke-dükkige chüshmenglar. Siler kréstlen'güchi Nasaretlik Eysani izdewatisiler. U tirildi, u bu yerde emes. Mana ular uni qoyghan jay! ■

■ 7 Lékin béringlar, uning muxlislirigha we Pétrusqa: «U Galiliyege silerdin awwal baridiken; u silerge éytqinidek, siler uni shu yerde köridikensiler» denglar, — dédi. □ ■

■ 8 Ular qebridin chiqipla beder qacthi. Ularni titrek bésip hoshini yoqitay dégenidi; bek qorqup

□ ■ 16:1 «Shabat künü ötüshi bilenla» — shabat künü shenbe künü kechte kün pétishi bilen bashlinatti. «... Eysaning jesitige sürüsh üchün xushpuraqlıq buyumlarni sétiwaldi» — yaki «Eysaning jesitige sürüsh üçün xushpuraqlıq buyumlarni sétiwalghanidi». Bu ishqqa qarighanda, ayallar uning ölüm din tirlidighanlıqını héch oylap baqmighanidi! ■ ■ 16:1 Mat. 28:1; Luqa 24:1; Yuh. 20:1.

□ ■ 16:2 «heptining birinchi künü» — yeni yekshenbe künü. ■ ■ 16:5 Mat. 28:2; Yuh. 20:12. ■ ■ 16:6 Mat. 28:5; Luqa 24:5. □ ■ 16:7 «...béringlar, uning muxlislirigha we Pétrusqa: «U Galiliyege silerdin awwal baridiken; u silerge éytqinidek, siler uni shu yerde köridikensiler» denglar» — Markus biwasite démigini bilen hemmimiz bu sözligüchi «yash adem»ni perishte dep bilimiz (5-ayetni körüng). ■ ■ 16:7 Mat. 26:32; 28:10; Mar. 14:28; Ros. 1:3; 13:31; 1Kor. 15:5.

ketkechke, héchkimge héchnémini éytmidi. □ ■

*Eysaning magdalliq Meryemge körünüshi
Mat. 28:9-10; Yh. 20:11-18; Luqa 24:13-35*

9 Eysa heptining birinchi küni tang seherde tirilgendifin kényin, awwal Magdalliq Meryemge köründi. U eslide uningdin yette jinni heydiwetkenidi. □ ■ **10** Meryem chiqip, matem tutup yighliship turghan, burun uning bilen bille bolghanlargha xewer berdi. **11** Uning tirik ikenlikini we Meryemge körün'genlikini anglichanda, ular ishenmidi.

Eysaning ikki muxlisigha körünüshi

12 Bu ishlardin kényin, u ularning ichidiki yézigha kétiwatqan ikkiylen'ge bashqa siyaqta köründi.

■ **13** Bularmu qalghanlarning yénigha qaytip, ulargha xewer qılghan bolsimu, lékin ular bularghimu ishenmidi.

□ **16:8** «héchkimge héchnémini éytmidi» — menisi, belkim muxlisliridin bashqa héchkimge éytmidi (mesilen, «Mat.» 28:8, 10ni körüng). ■ **16:8** Mat. 28:8; Luqa 24:9; Yuh. 20:18. □ **16:9** «Eysa heptining birinchi küni tang seherde tirilgendifin kényin, awwal magdalliq Meryemge köründi. U eslide uningdin yette jinni heydiwetkenidi...» — 9-20-ayetler ikki qedimi köchürmidin bashqa, hemme köchürmilerdin tépildi. Biz ularning «Markus»ning heqiqiy bir qismi ikenlige héch gumanımız yog; biraq mushu yerde sehipe cheklimesidin toluq ispat keltürelmeymiz. In'glizche bilidighan oqurmenlarning «Dén Burgon»ning ««Markus»ning axirqi on ikki ayetliri» dégen kitabini İntérnéttin tapalaydighanlıqığha ishinimiz. ■ **16:9** Luqa 8:2; Yuh. 20:14,16. ■ **16:12** Luqa 24:13.

Eysaning on bir muxlisigha körünüshi

Mat. 28:16-20; Luqa 24:36-49; Yh. 20:19-23; Ros. 1:6-8

14 Andin on bireylen dastixanda olturup ghizaliniwatqanda, u ulargha köründi we ularning étiqadsizliqi we tash yürekliki üchün ularni tenbih béríp eyiblidi; chünki ular özining tirilginini körgenlerge ishenmigenidi.■

15 U ulargha mundaq dédi:

— Pütkül jahan'gha béríp, yaritilghuchilar ning herbirige xush xewerni jakarlanglar. ■

16 Étiqad qilip, chömüldürüşni qobul qilghanlar qutquzulidu. Étiqad qilmaghanlar bolsa gunahqa békitilidu.■

17 Étiqad qilghanlarning izlirigha mushundaq möjizilik alametler egiship hemrah bolidu: — ular Méning namim bilen jinlarni heydiwétidu; ular yéngi tillarda sözleydu, □ ■ **18** ular yilanlarni qollırıda tutidu, herqandaq zeherlik nersini ichsimu, ulargha zerer yetküzmeye du; qollırını bimarlarqha tegküzüp qoysa, késelliri saqiyip

■ **16:14** Luqa 24:36; Yuh. 20:19; 1Kor. 15:5. ■ **16:15** Mat. 28:19; Yuh. 15:16. ■ **16:16** Yuh. 3:18; 12:48. □ **16:17** «yéngi tillar» — démek özi ögenmigen tillar. «Ros.» 2:4-11ni, «1Kor.» 12-, 14-babni we munasiwitlik izahatlarni körüng. ■ **16:17** Luqa 10:17; Ros. 2:4; 5:16; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6,12.

kétidu. □ ■

*Eysaning asman'gha kötürlüлүши
Luqa 24:50-53; Ros. 1:9-11*

¹⁹ Shunga Reb ulargha bu sözlerni qilip bolghandin kýyin, asman'gha kötürlüldi, Xudaning ong yénida olturdi. □ ■ ²⁰ Muxlislar chiqip, her yerge bérip xush xewerni jakarlap yürdi. Reb ular bilen teng ishlep, söz-kalamigha hemrah bolup egeshken möjizilik alametler bilen uninggha ispat berdi. □ ■

-
- **16:18** «ular yilanlarni qollirida tutidu...» — mesilen, «Ros.» 28:3-6ni körüng. «Étiqad qilghanlarning izlirigha mushundaq möjizilik alametler egiship hemrah bolidu... ... qollirini bimarlargha tegküzüp qoysa, késelliri saqiyip kétidu» — éniqli, étiqad qilghuchilar üçhün «möjizilik alametler» Mesihke iman-ishench keltürgendin **kýinla** kélidu («mushundaq möjizilik alametler **egiship** hemrah bolidu» (17-ayet)). «Alametlerni körsem, **andin** ishinimen» dégütchiler herdaim köp, elwette. ■ **16:18** Luqa 10:19; Ros. 28:5, 8. □ **16:19** «Shunga Reb ulargha bu sözlerni qilip bolghandin kýyin, asman'gha kötürlüldi, Xudaning ong yénida olturdi» — «shunga» — Reb wede qilghan «möjizilik alametler» peqet Muqeddes Roh arqılıq bolatti; u ershe kötürülmigen bolsa, Muqeddes Roh kélelmeytti. **Shunga** (Öz söz-kalamini isshpatlaydighan möjizilik alametlerni mumkin qilish üçhün) u ershe kötürülmise bolmaytti. ■ **16:19** Luqa 24:50,51; Ros. 1:9. □ **16:20** «Reb ular bilen teng ishlep...» — bezi kona köchürmilerde «Reb Eysa ular bilen teng ishlep...» déyildi. ■ **16:20** Ros. 1:2; 14:3; 1Tim. 3:16; Ibr. 2:4.

**Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script**

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5